HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
13. kolovoza 1971.
godina I.
broj 17.
cijena 2 dinara

VLADO GOTOVAC

OSPORAVANJE PODRŠKE

Sve češće se čuje da je naša podrška politici SKH smicalica: da se mi guramo pod njeno okrilje, ali ne prihvaćamo njene ciljeve. Naše pozivanje na desetu sjednicu proglašava se lukavstvom: tvrdi se da preko njega zavodimo lakovjerne i oduševljene na puteve i pothvate koji su stvarno protiv te sjednice i njenih posljedica. Svi naši pokušaji da svoje sposobnosti i svoju energiju upotrijebimo za novo ocijenjeni su kao malograđansko licemjerje puno netrpeljivosti, izolacionizma i separatizma: naše zastupanje preporoda predstavlja se kao propovijedanje restauracije.

U dugom nizu ocjena o našem radu nema ni jedne jedine pozitivne: »Hrvatski tjednik« slika je čiste negativnosti! Jedinstvena slika! Ona je – prema našim kritičarima – tako brzo otkrivena, zato što su naše potajne nade tako brzo propadale, a mi smo onda postali nervozni i zbunjeni: izgubili smo mogućnost obmanjivanja. Događaji su nam skinuli maske! Naravno, maske koje nismo ni imali, jednostavno zato što nam nisu potrebne! One su puko priviđenje naših kritičara na pozornici njihovog intimnog kazališta. Mi ne igramo nikakve uloge, nemamo šaptača, nemamo redatelja: samo ispovijedamo svoju istinu i po njoj djelujemo.

I ne guramo se ni pod čije okrilje, jer smo uvjereni da to ne pomaže našoj nadi. Za nas je u ovoj zemlji iskrenost moguća. Ne moramo se baviti lukavstvima, licemjernim dvostrukostima: Mi radimo zato što prihvaćamo ovaj trenutak, njegove zadaće i njegove pogodbe. On od nas ne traži nikakve smicalice: rizik što ga podrazumijeva njegov nemir, što ga podrazumijevaju njegove mijene prihvaćamo bez zagrada. Za naše djelovanje nije potrebna ludost, nije potrebna opijenost ni mučeničke strasti: ovo je vrijeme sabiranja trezvene kritičke misli, njenih ocjena i njenih programa. Sve što činimo za nas je pitanje dužnosti, pitanje intelektualnog poštenja: pitanje aktivnog odgovora na povijesni poziv novoga, što oko nas nastaje kao djelo jedne politike i svih onih koji su je s oduševljenjem prihvatili: politike određene na X. sjednici CK SKH. To je povijesni događaj upravo zato, što podrazumijeva slobodu naše podrške, slobodu izbora njenih oblika i prostora djelovanja. Za one koji prihvaćaju njene ciljeve svako je pretvaranje, svaka gluma besmislena. Neiskreni danas sami umanjuju svoju slobodu i svoju djelotvornost!

Mi radimo s pouzdanjem koje i prelazi ovaj trenutak: sigurni da su promjene neizbježne, ma s koliko teškoća dolazile. Energije što su pokrenute mogu izdržati sva iskušenja onih, koji ih žele iscrpiti u pothvatima bez rezultata. I pozivamo se samo na ono što smo prihvatili i samo to podržavamo!

Nismo zapali u narkotizirani optimizam, nismo se prepustili lakim zamislima. I zato ne postajemo ni nervozni, ni zbunjeni pred krizama: one su dio prihvaćenog rizika. Naša podrška ne podrazumijeva permanentno slavlje uspjeha: politika SKH nastala je iz stvarnih potreba naše zemlje, to znači da je i određena svim elementima njenog života, svim njenim uspjesima i neuspjesima, njenom poviješću, njenim položajem u svijetu. S golemim krugom tih pogodaba napredovanje mora biti i gorko! Naš trenutak je stvaran, on nije tek sjaj fantazije na raspustu. I naša je nada toliko velika koliko je odlučna, koliko je čvrsta posred položenih računa pred svim teškoćama.

Ne, mi ne idemo sami, ali mi također ne idemo samo slušajući, samo ponavljajući, ne idemo zatvorenih očiju kao u nredanih učenika. I svaki ispit shvaćamo kao svoj! To znači da napredujemo prema vlastitim sposobnostima. Ali, nije na ispitu uvijek i neprestano sve! Postoje pretpostavke od kojih se polazi, bez kojih je akcija nemoguća, a novo neostvarivo. Taj početak jest u prihvaćanju dogovora kao načina rješavanja svih zajedničkih pitanja u Jugoslaviji; u prihvaćanju Hrvatske kao domovine svima koji u njoj žive; u stalnom osiguravanju slobode i pravednosti našeg socijalizma; u spremnosti da se prihvate mjerila revolucije, mjerila njenih pothvata.

I naša je iskrenost bila moguća samo nakon toga: ona je zasnovana na tom početku, ona je njime zaštićena. Zato su besmislene one kritike koje nam, sudeći po svojim fantazmagorijama, predbacuju šovinizam, napadaju nas za netrpeljivost prema drugim narodima, okrivljuju nas za prebrojavanje Srba u Hrvatskoj. Jer, s takvim bi uvjerenjima, s takvim bi stajalištima i naša nada bila nemoguća! Tko ne prihvaća prava drugih, taj gubi vlastita prava: nema slobode za one koji je drugima oduzimaju! Mi to znamo, mi u novom vidimo put do potpunog uzajamnog poštovanja, do zajednice zasnovane u slobodi koju jedan drugom omogućujemo i štitimo: tako zamišljamo Hrvatsku, onu Hrvatsku što smo je prihvatili u zajedničkom oduševljenju u načelima X. sjednice, što smo je prihvatili kao politiku koja vodi u njenu stvarnost.

Za taj cilj, za tu nadu je gluma suvišna: jer u njoj se nada gubi.

NI SUNCE NIJE ISTO KAO PRIJE...

Poštovano uredništvo:
Kako ste već u nekoliko iznijeli na javnu osudu tendenciozne i smišljene napade na Vicu Vukova skrećemo Vam pozornost na još jedan provokativan, tendenciozan i drzak napis po kojem Vice Vukov ne bi smio u svojoj zemlji pjevati o svojoj zemlji.
»Ilustrovana Politika«, br. 664 od 27. VII. 1971. na str. 14 i 15 objavila je reportažu Predraga Aleksejevića s »ostrva« Brač pod naslovom »Ne dajmo da potamni sunce«. Cijela reportaža sročena je tako da čitatelji dobiju dojam da su turisti i gosti iz Srbije ugroženi, uznemiravani, vrijeđani i sl. Iako iz izjava mještana proizlazi da se gostoprimstvo Bračana ni u čemu nije promijenilo u odnosu na goste bez obzira iz kojega kraja dolaze reporter ipak »pronalazi« neke goste koji tvrde da su i djeca na Braču zatrovana šovinizmom. Ti mu gosti došaptavaju još jednu strašnu stvar: Beogradski glumac Minja Dedić postao je žrtva strašnog šovinističkog čina, naime, s njegovih kola nestao je retrovizor. »Zašto nije nestao retrovizor s nekog zagrebačkog automobila, nego baš s beogradskog?«, pita se taj gost. To je ipak previše i za reportera »Ilustrovane Politike«, pa on uvjerava toga gosta da je njemu u centru Beograda nestao motor.
U potrazi za šovinističkim ispadima Bračana reporter »Ilustrovane Politike« neumorno kruži po Postirama, te susreće studenticu Nadu Đurđev, koja na njegovu veliku žalost nije ništa neugodno doživjela, tek »pre neki dan bilo joj je zlo od jednog vinjaka koji je prvi put u životu okusila«. Ožalošćeni reporter ne gubi nadu pa joj pokazuje plakat kojim se najavljuje koncert Vice Vukova u Postirama pod nazivom »Tvoja zemlja«. I opet djevojka ne reagira »pravilno«, ona ne voli Vicu Vukova, ali tek kao pjevača, pa se zato on nalazi ponukanim da nadoda: »Svi ostali, rekli su nam da ih duboko vređa što će ta 'svađalica da gostuje u Postirama, gde letuje 90 odsto Srba, a Vice je javno izjavljivao da ne voli Srbe.« I još se ogorčeno pita: »Pa, stvarno, šta će on onda ovde? Zar se bez njega ne može? Zar moramo da ga pominjemo?«
Htjeli ili ne htjeli i mi se sada moramo upitati: »Čiju bi to dozvolu Vice Vukov trebao tražiti da u svojoj zemlji pjeva o svojoj zemlji?«
Reporter »Ilustrovane Politike« ne želi optužiti Postirane da su u svoje mjesto doveli Vicu Vukova da im pjeva »šovinističku« pjesmu »To je tvoja zemlja«, po njemu je to učinio 84-godišnji don Ante »mudar. visokoobrazovan čovek«, koji »se nikada javno nije eksponirao tako da bi mogao da ga zakači sud«. Eto, i sad mu je uspjelo da izvrda sud koji mu je progledao kroz prste porad Vice Vukova i pjesme »To je tvoja zemlja«. Zaista, strašne se stvari događaju na Braču, pa Predrag Aleksejević mora očajno vapiti »Ne dajmo da potamni sunce«, očito ono unitarističko, rankovićevsko.

Čitatelji iz Postira

Napomena uredništva: Na molbu Predsjedništva SO Postira objavljujemo prosvjed upućen »Ilustrovanoj Politici«.

Dana 27. 7. 1971. izašao je u Vašem listu »Ilustrovana Politika« članak koji nosi naslov: »Ne dajmo da potamni sunce« Vašeg novinara Predraga Aleksijevića. Ne interesiraju me mnogo podaci koje je Vaš novinar prikupio u Supetru, a koji su napisani u ovom članku, već bih se kao Postiranin osvrnuo na ono što je napisano o Postirama, jer što je napisano o Postirama većinom nije točno, tendenciozno je i ne odgovara istini, a to mene osobno kao člana sekretarijata omladine, kao i golemu većinu Postirana pogađa. Ako je Vaš novinar već došao u Postire onda je trebao da čuje i jednu i drugu stranu, u svakoj kući najprije se pozdravlja domaćin, trebalo je tražiti podatke na pravom mjestu, a ne ih kupiti po ulici ili u slastičarnici. No nije mi nakana i želja da nekoga kritiziram, nego da u članak Vašeg novinara unesem malo više svjetla i istine. Zato bih išao iz početka. Žika Mišćević, upravitelj odmarališta »Boško Buha« u Postirama, čovjek je kojega osobno dobro poznajem jer sam i sam turistički radnik i kao takav s njime sam dosta surađivao i dan danas surađujem. Međutim ne slažem se sa njegovom konstatacijom kad govori: »ali ranijih godina toga nije bilo«. Igra »pecigin« u Postirama je popularna, igraju je naši omladinci i igrali su ga i naši očevi. Kad naši omladinci igraju tu igru na plićaku onda se na plaži nalaze ne samo gosti iz Srbije, tu se nalaze gosti iz svih naših republika, pa i oni strani, nekima to smeta, jer dolazi do prskanja, a nekima je simpatično vidjeti preplanula tijela naših mladića kako se izvijaju i bore da lopta ne padne u more a to je i smisao ove igre. Zato mi je čudno da ne kažem smiješno zašto bi se ta igra prikazivala kao grupiranje domaće omladine koji zabranjuju kupanje gostima iz Srbije. Dakle nakana autora bila je da ovu igru prikaže na način kako bi mogao izazvati gnušanje i revolt prema Postirskoj omladini koja je eto »šovinistički raspoložena«. Dalje se u članku navodi kako jedan Beograđanin, ime mu se ne navodi, u povjerenju govori Vašem novinaru kako je preko noći na kolima Minje Dedića nestao retrovizor. Taj isti Beograđanin daje sebi to pravo da govori i da maliciozno gleda na taj slučaj jer zašto se, kaže on, to nije dogodilo na kolima zagrebačke registracije. Tom bih Beograđaninu odgovorio da su pred nepun mjesec dana inženjeru Željku Vergles iz Zagreba ukradena i upropaštena kola, dakle druže anonimni Beograđanine, u svakom žitu ima kukolja, huligan ne gleda koju registraciju imaju kola, a huligana ima svugdje pa na žalost i u Postirama, huligan je napravio štetu na kolima Minje Dedića iz Beograda isto kao na kolima ing. Željka Verglesa iz Zagreba, dakle anonimni druže ne treba da tendenciozno i sa skrivenim nečistim nakanama gledate na slučaj Minje Dedića.
Sad bih nešto rekao i o »svadalici« Vici Vukovu. No prije toga bih napisao slijedeće. Pred nepun mjesec dana omladina Postira svrgnula je dotadašnje neaktivno omladinsko rukovodstvo i uspostavila novo Predsjedništvo zato što se u zadnjih nekoliko godina u Postirama nije osjećao zdravi omladinski duh, omladina je bila zapostavljena. Mladi smo ljudi, pravi Postirani, imamo zdrave i neiskrivljene ideje, zabrinula nas je situacija u Postirama naročito ovo zadnje vrijeme, u vrijeme novih političkih zbivanja, kada se u Postirama osjećalo političko mrtvilo. Želimo i radimo na tome da nešto postignemo, da se angažiramo da ne budemo samo pasivni promatrači. Na svim sastancima Sekretarijata diskutiramo i zalažemo se da eliminiramo negativne strane u našim Postirama. Sekretarijat omladine zajedno sa Postirskim pukom pozvao je V. Vukova u Postira i poslije »P. Fraja«, a peticija potpisana sa 700 potpisa, koja je poslana V. Vukovu prije Fraja, naša je volja, Vicu u Postira nije doveo naš župnik Don Ante Marušić, Vicu je u Postira dovela omladina čiji je on bio gost. Vicu smo pozvali u Postira radi toga da dokažemo našim postirskim unitaristima da smo i mi Postirani, i da oni sami ne mogu donositi odluke da li će se nekome dozvoliti dolazak u Postira ili ne. Na prvom sastanku sekretarijata zahtijevat ćemo od nadležnih organa da se dozna koji je naš mještanin dao podatke Vašem novinaru, kako je Don Ante doveo V. Vukova u Postira i na taj način prikazao nas postirsku omladinu kao igračke u Don Antinim rukama. Zahtijevat ćemo da se ta osoba kazni. Don Ante je čovjek koji je za Postira mnogo napravio, to je čovjek kojeg ne samo mi Postirani nego i oni van Postira visoko cijenimo. On nije cijenjen od onih kojima je duhovni vođa nego i od nas drugih. Oštro osuđujem pisanje Vašeg novinara i zato pozivajući se na zakon o slobodi tiska molim da ovaj članak uđe u Vašem slijedećem izdanju i to na istom mjestu gdje je izašao članak koji nas je ogorčio. Svi mi imamo svoje idole, pjevače, glumce, nogometaše itd. koje obožavamo no to ne znači da one druge, koji nam nisu toliko prirasli srcu, mrzimo. Ako je nama Postiranima V. Vukov drag, ne vidim razloga zašto on ne bi smio biti u našoj sredini, radi onih koji ga ne vole. Svaka kuća ima svoj kućni red, kojega se, ako smo gosti, moramo pridržavati, htjeli mi to ili ne. U tuđoj kući ponašati se bahato, smatrati je svojom i još ne poštivati kućni red apsurdno je i za osudu. Svaki gost koji je bio, koji se sada nalazi i koji će doći u Postira dobro nam je došao, a mi ćemo se ponašati prema njemu kako on to zaslužuje. Zato ne vidim razloga i smiješna mi je činjenica da Vaš novinar dolazi i obilazi goste iz Srbije i pita ih kako domaćini s njima postupaju, ako se zna za tradicionalnu gostoljubivost postirskog puka.

FRANO BULJEVIĆ
Član Sekretarijata omladine Postira

MARE NOSTRUM

Cijenjeno uredništvo!
U »Hrvatskom tjedniku« broj 15 od 23. srpnja 1971. godine s osobitim sam zadovoljstvom pročitao članak G. Gamulina o ideji da se podigne spomenik povelji »Mare nostrum« kralja Krešimira IV. iz 1069. godine. Bila bi to »Jedra« Šime Vulasa visoka 20—30 metara. Autor članka napominje da bi se taj impozantni spomenik trebao podići u Privlaci, na otoku Maunu ili Viru. Prema mojoj ocjeni, Vir je najidealnija lokacija i (usuđujem se kazati) jedino pravo rješenje ako dođe do realizacije ove vrijedne zamisli. Ne pišem to iz nekih lokalnih pobuda, zato što sam Viranin, nego zato što postoje objektivni uvjeti i niz argumenata da se taj spomenik baš tu podigne. Ako bi se taj monumentalni spomenik slavnoj hrvatskoj povijesti podigao u Privlaci, ne bi bio na uočljivom mjestu. Podigne li se pak na nenaseljenom i pustom otočiću Maunu, neće biti dostupan svakom onom tko bi ga želio vidjeti.
Prednosti Vira su u tome što bi se nalazio na istaknutom mjestu i bio bi vidljiv sa sve četiri strane. Divili bi mu se svi putnici s brodova koji tuda prolaze, a kanal južno od Vira jest glavna jadranska pomorska arterija. Pored toga, Povelja je usko povezana s morem i o njemu govori (MARE NOSTRUM — NAŠE MORE), a Vir je otok žitelji kojega danas žive i odvajkada su živjeli s morem i za more. Upravo zahvaljujući tom vjekovnom životu s morem Vir je jedan od naših otoka s najmanjom depopulacijom i emigracijom stanovništva.
Zato smatram da bi prije podizanja spomenika trebalo dobro proučiti Povelju i tek onda pronaći najoptimalnije rješenje i odrediti njegovu najpovoljniju lokaciju. No, gdje god se bude nalazio, na jednom od spomenutih mjesta u neposrednoj blizini starohrvatske prijestolnice — NINA — bit će to divan simbol naše hrvatske prošlosti koji će kazivati da se tu nalazimo već tisuću godina.
Uz srdačan pozdrav,

DARINKO BAŠIĆ, Zagreb

BATINAŠI

Cijenjeno uredništvo »Hrvatskog tjednika«

Tri milicionera Narodne milicije iz Duvna na čelu s Dragom Nenadićem, zamjenikom komandira milicije u Duvnu, koji su se vraćali s izleta iz okolice Šujice u civilu, vjerojatno i uz stanovitu dozu alkohola u sebi, upali su u gostionicu Sejfe Huseinagića u Šujici, gdje su čuli povišeni ton razgovora između Mire Krstanović i Fajke Novalić. Bez ikakvog razmišljanja i objašnjenja milicioner Drago Nenadić fizički je napao Miru Krstanovića vukući ga za kosu. Osjećajući se pravim, kao što i jest bio, Miro se počeo braniti, ali su tada Dragi u pomoć priskočili i druga dvojica milicionera i tako je počeo krvavi fizički obračun. Nakon nemilosrdnog udaranja Miro je utrpan u milicionerska kola skupa sa starim ocem. Zanimljivo je spomenuti da su se kola milicije, upućena ka Duvnu, tri puta zaustavljala, kako bi svaki put razbješnjeli milicioneri iskaljivali svoj bijes nad Mirom i napokon ga ostavili u pola puta da se vrati sav isprebijan, iskrvavljen i izmrcvaren pješke u Šujicu skupa s ocem. Zaustavljanje kola na navedenom putu i udaranje Mira svjedoče pojedini prolaznici kuće kojih su u blizini i šofer teretnog vozila koje se kretalo prema Duvnu, koji je u prvi mah pomislio da se radi o saobraćajnoj nesreći, jer je vidio okrvavljenog čovjeka, ali je na znak milicionera Drage Nenadića morao produžiti dalje. Kao posljedica nemilog čina od strane pripadnika Narodne milicije nevini je Miro svršio u bolnici, gdje se još i sad nalazi, i zdravstveno mu je stanje još uvijek neizvjesno.
Pitamo se, da li pripadnici organa javnog reda i mira poznaju svoja prava i dužnosti ili samo zlorabe svoj položaj i tako stvaraju još veći nered među građanstvom?
Dokle će se ovakove i slične anomalije pojavljivati u našem društvu, tim više što ovo nije jedini slučaj, bar kod nas u Šujici, da se na ovakav način čuvari javnog reda i mira iživljavaju nad nedužnim građanima? Pitamo se, da li ovaj i slični slučajevi ne potječu možda iz dubljeg korijena? Svako je prebijanje našeg čovjeka bilo od strane milicionera nehrvatske nacionalnosti, nitko ne pamti ni jedan ovakav slučaj da je to učinio milicioner hrvatske nacionalnosti, a možda se tako nešto nije ni moglo dogoditi, jer je veoma teško sresti milicionera koji bi odgovarao svojom nacionalnošću nacionalnoj strukturi Šujice u kojoj je 98% Hrvata.
Još jednom umoljavam cijenjeno uredništvo da nađe slobodnog prostora i ovo objavi za javnost, kako se slični slučajevi ne bi ponovili.

MIJO STIPIĆ, student iz Šujice

PRIJEDLOG FAS-a

Nakon predikatizacije kratkometražnih filmova u siječnju ove godine kad su filmovi Lordana Zafranovića ostali bez predikata zbog »zastranjivanja« koje nikad nije objašnjeno, a oba filma su na XVIII. jugoslavenskom festivalu dokumentarnog i kratkometražnog filma dobila zlatne medalje za režiju u žanru igranog filma i nagradu za kameru, našli smo se u situaciji da mnogima objašnjavamo cijeli slučaj namjesto da im pokažemo filmove pa da sami donesu svoj sud.
Poznata vam je situacija da kratki film ne može doći pred publiku, prvo zbog stava distributera koji kupuju samo određeni tip filma i drugo, to je vjerojatno samo kod nas moguće, što kinematografi jednostavno ne vrte kratke filmove jer ih navodno publika ne želi i jer predstava traje 2 sata, pa nemaju vremena da bi bar onaj dio publike koji voli kratki film vidio hrvatsku proizvodnju i da bi svi zainteresirani mogli suditi o predikatizaciji koja je dosad zbog svega navedenog skoro anonimna.
Mi predlažemo da se svake godine u siječnju održi Festival hrvatskog kratkometražnog filma. Tom bi se prilikom obavila i predikatizacija, što znači da bi javnost dobila uvid u ocjene komisije. Festival bi trebao imati pet kategorija filmova:
1. dokumentarni
2. igrani
3. animirani
4. ekonomsko-propagandni i
5. mini film

Poseban žiri, neovisan od komisije za predikatizaciju, mogao bi dodijeliti nagrade koje odredi savjet festivala i zainteresirane organizacije. Na taj bi način Zagreb dobio još jednu kulturnu priredbu (koja može gostovati u drugim gradovima), predikatizacija bi postala javna, bar dio publike bi vidio našu proizvodnju i stvorila bi se mogućnost uporedbe autora, filmova i producenata.
U uvjerenju da ćete nam pružiti podršku u nastojanju da osnujemo ovaj festival, molimo vas za vaše primjedbe i ideje.
Srdačno vas pozdravljam!

Za FAS: KRUNO HAJDLER, direktor

ZAŠTO MOJI PRIJATELJI PROSVJEDUJU

Poštovano uredništvo!
U zadnje vrijeme dobio sam nekoliko pisama od prijatelja i poznanika, u kojima mi prigovaraju što u svojim objavljenim radovima iz područja književnosti 15—19. stoljeća izbjegavam (tobože) oznaku **hrvatska,** ili da ne ističem oznaku **hrvatska,** nego da se povodim za školom Pavla Popovića i njegovih nasljednika koji govore o **dalmatinskoj** ili o **dubrovačkoj** ili o **bosanskoj** književnosti od 15—19. stoljeća. Nadalje da sam govorio o **našoj** književnosti (što je u rezimeu prevedeno **la littérature yougoslave ancienne**), da govorim o **narodnom** jeziku i sl. Smatram da moram nešto reći o ovim primjedbama svojih poznanika, koji mi prigovaraju. Prvo: Odavna je kod Hrvata udomaćen termin dubrovačko-dalmatinska književnost, dubrovačka i dalmatinska književnost. Pri tome svaki Hrvat podrazumijeva **Hrvatska** književnost (Vidjeti napr. studiju Vladimira Vratovića, Horacije u dubrovačkom pjesništvu 18 i 19. stoljeća, Rad JAZU 357, god. 1971, Zagreb). U svom radu objavljenom nedavno u **Živoj antici**, XX (1970), str. 203-213, govorim o rimskom pjesniku **Ovidiju u dubrovačkoj i dalmatinskoj književnosti**, ali u tekstu na više mjesta navodim termin **hrvatski** stari pisci, a i u rezimeu se kaže ». . . Ovide dans l'ancienne littérature croate en Dalmatie et a Dubrovnik. U istom časopisu objavio sam i članak **Iz latinske proze hrvatskog latiniste Rajmunda Kunića.** Mislim da su primjedbe mojih poznanika malo pretjerane. Ja znam da su oni, kao i ja sâm, osjetljivi na sve ovo. Ako žele biti do kraja dosljedni, morali bi prigovoriti i Grgi Novaku što je svojoj knjizi (tiskanoj za vrijeme drugog svjetskog rata!) dao naslov **Prošlost Dalmacije** (umjesto **Prošlost Južne Hrvatske**). Poznato mi je da neki predstavnici beogradske škole izdvajaju iz cjeline hrvatske književnosti staru dubrovačku književnost (pa i staru bosansku književnost!). Ja se s tim gledištima nikako ne mogu složiti i smatram sve to **opsesijom.** S druge strane neobično cijenim istraživački i drugi znanstveni rad nekih profesora, napr. Miroslava **Pantića** i drugih. Međutim, ponovo ističem, ove prigovore o mojim terminima smatram pretjeranim i smiješnim. Jasno je da je dubrovačka i dalmatinska književnost **hrvatska.** Nije mi, međutim, jasno zašto Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti ne izmijeni naslov u Hrvatska akademija . . . Šta tu treba čekati?! Ili zašto se nije prigovorilo Mirku Deanoviću koji je svom poznatom radu dao naslov »Les influences italiennes sur l'ancienne littérature yougoslave«? Toliko sam imao reći mojim poznanicima u vezi s njihovim primjedbama.

Dr. Željko Puratić
docent Filozofskog fakulteta u Sarajevu

SPOMENIK HRVATSKOJ MAJCI

Cijenjeno uredništvo,
Kao redovan čitatelj našega najljepšeg i najvrijednijeg hrvatskog lista, tj. HT-a i u ime mojih znanaca i kolega pozdravljam i svestrano prihvaćam prijedlog druga Ante Rukavine iz Gospića o podizanju spomenika Hrvatskoj Majci. Voljan sam dati i svoj doprinos u tu svrhu, te vjerujem da će svaki hrvatski sin ovu akciju prihvatiti i podržati.

Tomo Mrkonja,
radnik iz Berlina

BRZOJAV IZ NEW YORKA

Odlučno podržavam »Hrvatski tjednik« u akciji postavljanja spomenika kapetanu Dubokoviću uvjeren da imate podršku svih naših pomoraca po ostalim lukama i morima svijeta.
Zahvaljujem,

kapetan TONKO GAMULIN, New York

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturna i društvena pitanja
Naklada: Matica hrvatska Zagreb Matice hrvatske 2 tel 39-393
Uređuju: Zvonimir Berković, Vlado Gotovac, Jozo Ivičević Zvonimir Lisinski Ivo Škrabalo Hrvoje Šošić
Stalni suradnici: Stjepan Babić, Bruno Bušić Ivan Cerovac, Dubravko Horvatić, Srećko Lipovčan, Franjo Marinković, Zlatko Markus, Zlatko Posavec, Petar Selem, Tvrtko Šercar, Krunoslav Šuto, Vladimir Vuković

Glavni urednik: Vlado Gotovac
Odgovorni urednik: Jozo Ivičević
Tajnik uredništva: Marija Funes
Tehnički urednik: Drago Cvrljak
Fotografija: Ranko Karabelj

Uredničko vijeće: Zdravko Ašperger Zvonimir Bartoli (Čakovec) Nikola Batušić Vlatko Benković (Dubrovnik) Tihomil Beritić Stjepan Cuić Žarko Domljan Branimir Donat, Šime Đodan Nedjeljko Fabrio (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin) Ljubica Filipović-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik), Ivo Frangeš Ivica Gaži Drago Ivanišević, Hrvoje Iveković Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Radoslav Katičić, Igor Kulierić, Ivan Kušan Tomislav Ladan Trpimir Macan Ante Marin, Ranko Marinković, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenka Munk, Ivan Mužic (Split) Stijepo Obad (Zadar), Vlatko Pavletić Pavao Pavličić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac Stjepan Radić, Vladimir Ružđak, Željko Sabol (Bjelovar), Ante Sekulić (Delnice), Aleksandar Stipčević, Ivan Supek, Ante Sviličić (Split), Petar Segedin, Serif Sehović, Krešimir Šipuš, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej (Kutina), Dionizije Švageli (Vinkovci), Dragutin Tadijanović, Bruno Tandara (Imotski), Mirko Tomasović (Split), Franjo Tuđman, Jelena Uskoković, Miroslav Vaupotić, Marko Veselica, Vice Vukov, Franjo Zenko, Igor Zidić, Bože V. Žigo.
Stranke se primaju srijedom i petkom od 10 do 12 sati.

Rukopisi se ne vraćaju.
Novine izlaze svakog petka
Tisak: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko i štamparsko poduzeće, Zagreb, Ljubice Gerovac 1.
Pretplata: godišnja 104,00 d; polugodišnje 52,00 d. Za inozemstvo dvostruko
Cijene inozemnih pretplata: SR Njemačka godišnja 52 DM polugodišnja 26 DM USA godišnja 14$; polugodišnja 7$.
Dinarske doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb, Matice hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)
Devizne doznake uplatiti u korist računa Kreditna banka Zagreb 301-620-1001-32000-523, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)
Cijena oglasa: cijela stranica 5000 d polovina stranice 2500 d, četvrtina 1250 d 1 cm² 25 d
Poštarina plaćena u gotovu

NEOPHODNA IZMJENA

Uz promjenu ustava SRH valja osigurati i izmjenu u tekstu hrvatske himne

Ovih se mjeseci mijenja Ustav SR Hrvatske. Kao građanin slobodan sam pripomenuti ljudima koji stvaraju Nacrt da u nj obvezno mora ući i himna. Kasnije će, dakako, biti i ozakonjena Ustavom, dakle osnovnim zakonom SR Hrvatske. Velim ozakonjena novim Ustavom, što će reći potvrđena, jer »Hrvatska domovina« Antuna Mihanovića, poznatija je pod nazivom »Lijepa naša«, himna je hrvatskog naroda od sredine 19. stoljeća, koju je Hrvatski sabor izglasovao pred kraj stoljeća. Nije u osnovi ništa novo niti nepoznato, ali je ipak potrebito da se nađe u budućem Ustavu, kako oko nje ne bi bilo možebitnih nesuglasica. Za hrvatsku himnu nikada nije bio raspisan nikakav natječaj, niti stvaran odbor koji bi odabrao najuspjeliju pjesmu i sl., nego je ušla u narod kao jedna od najljepših domoljubnih pjesama hrvatskih stvaratelja i narod ju je trajno zadržao kao svoju, uzdigao je na visinu svečane pjesme, svoje himne. Bijahu to valjda najduži izbori u Hrvatskoj, i najdemokratskiji; pjesma se jednako potvrđuje danas kao i prije sto godina. Znači, »Lijepa naša« živi u Hrvatskoj punim životom.

Kada je, pak, sve u najboljem redu, moglo bi se zapitati: čemu uopće o tome i govoriti? Međutim, postoji i razloga i svrhe. Mihanovićeva je »Hrvatska domovina« prilično duga pjesma: sastoji se od 14 kitica, svaka sadrži po 4 stiha, ukupno dakle 56 stihova. Budući da je himna obično kratka pjesma, za hrvatsku je himnu uzet početak i kraj »Hrvatske domovine«, ono što nazivamo »Lijepa naša«. Evo tih kitica:

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda česna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

Teci. Sava hitra, teci
Nit ti Dunaj silu gubi,
Kud li šumiš, svijetu reci:
Da svog doma Hrvat ljubi

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrastje bura vije,
Dok mu mrtve grob sakrije,
Dok mu živo srce bije!

Predlažem jednu manju promjenu. I evo zašto. Hrvatska je pomorska država, njezinu dugu obalu oplakuje Jadransko more, Hrvati su odvajkada pomorski narod; i sada i unaprijed budućnost je SR Hrvatske na moru. A baš môra nema u »Hrvatskoj domovini«, iako je napisana u doba Mihanovićeva boravka u Rijeci, dakle na moru. On je kontinentalni Hrvat i previdio je more pjevajući o svojoj domovini. Taj je promašaj jedini ozbiljni nedostatak »Hrvatske domovine«, koji ne bi dalje smio ostati u hrvatskoj himni. U želji da i more nađe svoje mjesto u »Lijepoj našoj«, predlažem promjenu početka 3. stiha u četvrtoj kitici. Sadašnji je oblik:

Kud li šumiš, svijetu reci:

Predložena izmjena:

SINJE MORE, svijetu reci:

Prijedlog nije potekao od mene, niti je uopće nov. Drugi su već davno opazili kako u Himni nije spomenuto more i svjetovali da se unese. Ponavljam ovo u našemu vremenu jer mi se čini da su dozrele prilike za provedbu u život te plemenite zamisli. I, koliko mogu ocijeniti, ne provodi se ni na čiju štetu, niti na štetu bilo čega. Od svega je najvažnije i najsretnije da se zovni izraz **SINJE MORE** uspješno uklapa u cjelinu, nimalo ne narušava pjesničku skladnost, ne oduzima ništa od njezinih vrednota, već naprotiv unosi dijelak sadržaja koji je čini potpunijom i cjelovitijom, prikladnijom i svrhovitijom. Ocjenjujući ovu izmjenu, imao sam na prvome mjestu u vidu cijelu »Hrvatsku domovinu«, posebno »Lijepu našu«, kao dio »Hrvatske domovine«, zatim ukupno Mihanovićevo pjesničko djelo. Kad bi pjesnik živio u naše doba, čini mi se da bi se i sam složio i s ovom preinakom. Kažem i s ovom jer je »Lijepa naša« već prije doživjela stanovite promjene u sadržaju, što je učini još ljepšom i suvremenijom. One će se najlakše uočiti usporedbom izvornika s njegovim sadašnjim sadržajem:

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda **SRETNA** bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

Teci, Sav**O**, **DRAVO**, teci
Nit' ti Duna**V** silu gubi,
Kud li šumiš, svijetu reci:
Da svoj **NAROD** Hrvat ljubi,

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hra**ŠĆE** bura vije,
Dok mu mrtve grob sakrije,
Dok mu živo srce bije!

Dakle umjesto **ČESNA, HITRA, DOMA** sada stoji **SLAVNA, DRAVO, NAROD**, a posuvremenjeni su oblici **DUNAJ i HRASTJE**, zatim je **SAVA** pretvorena u pravi vokativ **SAVO**. Sve su ove promjene na svome mjestu i potpuno opravdane. Ja im dodajem **SINJE MORE** mjesto **KUD LI ŠUMIŠ**, pa s tom izmjenom treća kitica izgleda ovako:

Teci, Savo, Dravo, teci
Nit' ti Dunav silu gubi,
SINJE MORE, svijetu reci:
Da svoj narod Hrvat ljubi!

Pjesnik je dugačkoj rijeci Dunavu namijenio zadatak prenošenja određene poruke o hrvatskom domoljublju. Sada tu ulogu ima preuzeti more, hrvatsko more, neusporedivo življa i veća prometnica od Dunava ili koje druge rijeke! Ne kaže se slučajno: »Prst u more, pa si vezan s cijelim svijetom!«

Ovakvo dotjerivanje sadržaja nije nepoznato u književnosti, samo mora biti opravdano i treba ga izvoditi vješta ruka. Spomenute su promjene nastajale s vremenom, postupno i nenametljivo, kao što i svaki umjetnik usavršuje svoju umjetninu. Bez dvojbe je da su popravljeni stihovi umjetnički vredniji, a time i himna kao cjelovitost. Dotični je postupak ujedno i dokaz kako je hrvatski narod sudjelovao u stvaranju svoje himne. I to demokratskim putem, prihvaćeno je ono što je odgovaralo našim htijenjima i ukusu. Nitko se nije protivio.

Neka se prijedlog preinake shvati kao dobronamjeran pokušaj prilagodbe hrvatske himne stvarnoj njezinoj svrsi tj. da što obuhvatnije odrazi domovinu Hrvatsku. A javnost je dužna reći što misli o ovome prije negoli himna dospije u Sabor pred zastupnike. A na njima je konačna odluka.

Mate Šimundić

S PROPISIMA JE LAKO, ALI SA STVARNOŠĆU...

Takozvane »nepopularne« mjere bivše savezne vlade donijete su bez konzultacija s privrednicima

Posljednje gospodarske mjere koje je donijela, sada već bivša, savezna vlada na svojoj posljednjoj sjednici — nisu u gospodarskim krugovima djelovale kao jači šok samo zbog toga što je postalo očito da se od postojeće administracije i ne mogu očekivati mjere koje bi vodile stvarnim rješenjima. Ipak, iz sve glasnijih primjedaba na raznim razinama, očito je nezadovoljstvo što su prilikom donošenja ovih mjera privrednici zaobiđeni više nego do sada. Tvorci mjera bili su svjesni da pravih argumenata za dogovor s privrednicima nemaju.

Riječ je o preko 20 zakona, odluka i naredbi, kojima se uglavnom zabranjuje, ograničava, reducira ili sužava nešto što je do sada bilo dopušteno i moguće. Tim mjerama nastoje se stabilizirati postojeća nepovoljna privredna kretanja. Kako se to svim dosadašnjim mjerama nije uspjelo, unatoč tome što je vlada dobila takva izvanredna ovlaštenja da su neka čak smatrana prouustavnima, ljudski je da se shvati napor da se barem na odlasku dođe do nekog pozitivnog poena pomoću mjera kojima bi se barem širem pučanstvu dala nada da se kreće u pravcu stabilizacije.

Doneseni propisi stvarno su usmjereni na ograničavanje uvoza, na ograničavanje investicija, na ograničavanje potrošnje i poskupljenje trošenja koje se može smatrati luksuzom. Sama ideja da se na taj način nešto pridonese stabilizaciji nepovoljnih privrednih kretanja ne može se ocijeniti negativno. Dapače, može se psihološki pozitivno djelovati na stanovništvo da drukčije strukturira svoju potrošnju. To je iskoristio i veći dio tiska i krenuo u kampanju (na žalost, najvećim dijelom promašenu). Premda se ni na jednom mjestu od donesenih propisa ne očekuje više od toga nego da oživljuju staru nadu u postupnu stabilizaciju, ipak se prihvaća logika idejnih tvoraca ovih mjera, logika koja je gospodarski kriva, te podgrijava preživjele metode tjeranja vještica u sferi potrošnje, a istodobno skreće pozornost s osnovnih neriješenih sustavnih gospodarskih problema koji onemogućuju samoupravljačima da preuzimanjem odgovornosti za proizvodnju u svoje ruke, u kratkom roku razriješe osnovne probleme koje savezna administracija ne samo nije bila kadra riješiti godinama nego — logikom ograničavanja i zabrana, umjesto poticanja na stvaranje novih vrijednosti u cijelom društvu — nikada neće ni riješiti.

Treba podržati napor zaštite životnog standarda pomoću zadržavanja cijena brašna, ulja i šećera, a psihološki djelotvorno može djelovati to da se kompenzacija proizvođačima brašna, ulja i šećera dade iz povećanog poreza na luksuz. No istodobno se pitamo, koliko je ozbiljno očekivati da će zbog većeg poreza »poneki kockar odustati od luksuznih karata«, kada inače novac za kompenzaciju očekujemo od poreza na kupovanje karata, a ne od odustajanja od kupnje. No ovdje je otvoreno znatno zanimljivije pitanje: kako je dosadašnji rast poreza djelovao na nestabilnost? U SR Hrvatskoj brutto naplaćeni prihodi društveno-političkih zajednica (porezi, carine, takse, doprinosi) porasli su u prvom polugodištu ove godine u odnosu na isto razdoblje prošle godine za 25%. Među njima, porez na promet naplaćen je za 32%, a carine za 68% više nego u razdoblje siječanj—lipanj 1970. Sredstva za kompenzaciju proizvođačima brašna vremenski su ograničena (kao i za šećer i ulje), a za to će se dati 7% od saveznog poreza na promet robe na malo i 5,4% od poreza na usluge. Koji će iznosi biti posrijedi, vidjet će se. No, iz reda veličina 32 i 68 prema 7 i 5,4, vidi se gdje se može naći stvarno rješenje.

U vezi s dometom mjere glede zadržavanja cijene brašna, ulja i šećera valja izvršiti usporedbu s kretanjima koja su prethodila tim mjerama. Nema točnih računica, ali prema onom što je poznato u vezi s očekivanim rastom poreza na luksuz koji će se dati kao kompenzacija proizvođačima proizvoda značajnih za životni standard, efekt ove mjere bit će negdje između 1 i 2% godišnjih osobnih dohodaka radnika. Nasuprot tome, troškovi ishrane u lipnju 1971. bili su veći za 31,8% od prosječnih troškova ishrane u 1970. godini. Ukupni troškovi života u lipnju 1971. bili su za 19,3% viši negoli u istom mjesecu 1970. I konačno, troškovi života u lipnju 1971. porasli su u odnosu na svibanj za 4,1%, a u njima ishrana za 7,3%.

Čak i »Ekonomska politika« u svom komentaru ovih mjera — pod indikativnim naslovom »Paket restrikcija« — nije mogla a da ne spomene kako do sada »inteligentno zamišljene« mjere, i to **sve**, nisu dale prave rezultate, navodeći da je to vlada konstatirala na svojoj posljednjoj sjednici, na kojoj su i donesene nove mjere o kojima je riječ. Čini se da je pravi problem u tome što tvorci naših privrednih propisa u saveznim ministarstvima, u Narodnoj banci i ostalim institucijama stalno izmišljaju neke shemice, neke kučice i kružiće koje slažu u neke »inteligentno zamišljene« i »logične« sustave koji sve rješavaju, ali, na žalost, imaju jako malo veze s praksom, kojoj samo odmažu. Da je tome tako, dokaz je što se još uvijek drži pogrešna zamisao da jest **investicija** kupiti stroj za milijun, pa se onda poduzeće može proglasiti kreditno nesposobnim, a da nije investicija potrošiti 2 milijuna za popravak 50 godina starog stroja, koji je 4 puta manje produktivan. **Investicija** je kupiti novi kamion za 200.000 i njime sniziti prijevozne troškove, a **nije** investicija kupiti za tuđe pare iz uvoza nekurentne robe za 20 milijuna.

Nije sasvim sigurno da će se nešto postići zabranom korištenja deviza za putovanja u inozemstvo (što se koristi za zlurade i pakosne komentare kako više neće biti putovanja na Baleare, iako je jasno da će oni koji su do sada putovali naći načina da putuju i ubuduće), jer je tu posrijedi povratno negativno djelovanje na zainteresiranost turističkih organizacija da zarade one devize koje su do sada **samo djelomično** mogle iskorištavati za inozemna putovanja, te za ostvarivanje one zarade koja se sada uzimanjem deviza daje drugima.

Jedna od novih mjera jest i najnovije ograničavanje uvoza automobila (tako dobro došlo »Crvenoj zastavi«), koje se među ostalim sastoji i u obvezi uvoznikâ da pri uvozu automobila po osnovi deviznih ušteda građana izvezu 35% vrijednosti uvoza. »Ekonomska politika« komentira ovu mjeru riječima da je »obaveza postojala i do sada«, ali da su poduzeća samo **»'preuzimala obaveze'«**, ili — drugim riječima: reeksporteri i drugi trgovci malo haju za takve propise.

Među novim mjerama ograničavanja potrošačkih kredita neugodno se i sjetiti jedne mjere koja je u samoj biti duboko nehumana, a prema kojoj ni smrt u porodici, ni bolest, ni rođenje djeteta nisu razlozi da se dobije kredit u gotovini veći od 1.000 dinara, kredit koji se ranije, kada je vrijednost te sume sigurno bila realno tri puta veća, mogao više godina dobivati. Bankari tu mjeru ističu kao sredstvo stabilizacije, iako je riječ o neprihvatljivom birokratskom odnosu prema izvanrednim potrebama i tragedijama naših ljudi.

Na kućice, kružiće i shemice podsjećaju ideje da se na određeni način postigne nešto za što je unaprijed jasno da se neće postići. Tako se žele smanjiti potrošački krediti ograničenjem iznosa štednje što ih banke mogu koristiti za potrošačke kredite. I to se misli ozbiljno, u času kada jedna od najvećih banaka — Kreditna banka Zagreb — nije ni do sada iskoristila sve mogućnosti za davanje kredita! I onda ćemo se čuditi kada nakon nekoliko mjeseci utvrdimo da se radilo o pogrešnoj mjeri, donesenoj bez provjeravanja kakve će efekte imati u praksi!

Teza koja ulazi u »logiku« na kojoj se osniva donošenje pojedinih mjera kod nas tema je posebnog komentara: da mjerama ograničenja treba »smirivati pregrijanu konjunkturu«. Umjesto da se potiče brži privredni rast i više stope rasta, ubacuje se gospodarski pogrešna koncepcija da ubrzane stope rasta vode inflaciji, povećanju uvoza i smanjenju izvoza, i da zato treba ići na smanjenje potrošnje i uvoza, i to ne gospodarskim mjerama, nego administrativnim! Umjesto konačnih rješenja deviznog, vanjskog-trgovačkog, poreznog i kreditno-novčanih sustava koji bi omogućili samoupravljačima da se ekonomski stabilno razvijaju na bazi odluka što bi ih sami donosili u svim sferama društvene reprodukcije i tako ubrzali stvaranje i reproduciranje samoupravnog socijalističkog društvenog odnosa i uklapanje u međunarodnu podjelu rada isključivo na osnovi gospodarskih prednosti i tako automatski djelovali na stabilizaciju — tezama o smirivanju pregrijane konjunkture potiče se na nove administrativne mjere i daljnje sužavanje prava i odgovornosti samoupravljača u čitavoj gospodarskoj sferi, a to ne može voditi ubrzanom razvitku, već stagnaciji i porastu nestabilnosti.

Očekivati je da će nova vlada konačno odbaciti pogrešnu logiku shemicâ, kučicâ, kružićâ i »inteligentno zamišljenih« mjera, te konačno donijeti one koje samoupravjači od nje s pravom očekuju.

Hrvoje Šošić

MILANA HRŽIĆ-BALIĆ 1934–1971

Tragičnom smrću u Podgori 6. kolovoza 1971. preminula je istaknuta predstavnica hrvatske umjetničke keramike Milana Hržić-Balić.

Rođena u Zagrebu, 14. svibnja 1934, rasla je u okružju — prostornom i duhovnom — što je poticalo na stvaranje. U svome Gornjem gradu i u krugu obitelji živjela je s umjetnošću. Završivši Višu pedagošku školu i Školu za primijenjenu umjetnost, ona se s ustrajnošću i predanošću posvetila svome poslu. Njezina su djela, vrlo brzo, osvojila časno mjesto dvjema modernim i, ujedno, klasičnim vrlinama: čestoćom linije (jasnim i mirnim obrisom) i ljepotom (prirodnošću) materijala kojima se služila.

Zatvoreno i čedno, njezino je posuđe živjelo kao što žive plodovi zemlje; štiteći, oporom korom, plemenitu nutrinu. Štit od zemlje i sam je zemljana opna: uvijek ista i nezastariva pratvar. Geste se troše, ali počela ostaju. To je bila mudrost kojom je svim svojim predmetima namicala trajnu ljepotu. Na stolove je ljudi iznosila, u zemljanim zdjelama, i okus već izgubljene izvornosti. S istom onom prirodnošću s kojom je zeleno žito nicalo iz rodnog tla ječmena se kaša pušila iz njezinih tanjura od pečene zemlje.

Proteklih nekoliko godina ona je mnogo učinila da se keramika vrati u svakidašnjicu: među skromne ljude, kao dio nenametljive običnosti — zgodâ i potrebâ življenja; da ne bude samo ures u domu dokonoga.

Jednostavna i radina predavala se radu s ozbiljnošću pučkog lončara: i bliži joj bijaše prostodušni i čestiti svijet baštinjenog obrta i nepisanih zakona vještine što je ovjeri vjekovno uporabno iskustvo nego diletanti isprazne originalnosti.

Grubo i naglo smrt ju je izabrala, punu nada i nakana, prije vremena. Grnčarsko njezino kolo utihnulo je zanavijek u kući Zrinskih, na trgu Franje Markovića.

Ostaje za čovjekom sjećanje kojim najbliži, dok žive, čuvaju svoje drage. Za stvaraocem ostaje i ono što je znao i mogao, što je dospio sačiniti; za Milanom ostaju predmeti koje je, u tišini svog ateljea, zemljom, vodom i vatrom, posvećivala možda najtežoj umjetnosti: umjetnosti življenja. Sitni predmeti! — a čine se ruke produžene do onkraj svijeta kojima ćemo se rukovati kod bude nas i njih.

I. Z.

ODGOVOR

Proširena sjednica Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb raspravljala je 23. srpnja o. g. o djelovanju i političkoj odgovornosti dra Šime Đodana i dra Marka Veselice. Predsjedništvo Gradske konferencije je, na principu javnosti rada Saveza komunista, upoznalo javnost s tokom i zaključcima sjednice. U tom je smislu Predsjedništvo zaključilo da je stenografski zapisnik sjednice javni dokument. Unatoč tome, u dijelu sredstava javnog informiranja stavovi Predsjedništva nisu dosljedno i objektivno prezentirani javnosti. Površne informacije o sjednici, bez ulaženja u suštinu rasprave, nisu dijelu javnosti dale pravu sliku o stajalištima sudionika sjednice.

Predsjedništvo Saveza studenata Hrvatske, Predsjedništvo Saveza studenata Splita i Zagreba izrazili su svoje prosvjede na odluku Predsjedništva Gradske konferencije o isključenju dra Šime Đodana i dra Marka Veselice iz Saveza komunista. Mi ne osporavamo pravo studentskoj organizaciji Socijalističke republike Hrvatske da iznosi svoje mišljenje o djelovanju, radu i odlukama Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb. Ta organizacija kao uostalom i druge društveno-političke organizacije to mogu činiti i Predsjedništvo Gradske konferencije SKH Zagreb rado će prihvatiti svaku sugestiju, prijedlog i mišljenje čija je svrha da se unaprijedi rad i djelovanje Predsjedništva. Međutim, saopćenja Predsjedništva Saveza studenata Hrvatske i Predsjedništva Saveza studenata Zagreba, te zaključci V. sjednice Predsjedništva Saveza studenata Splita, očigledno nemaju tu namjeru. Potpuno je vidljivo da se radi o političkim porukama čiji je cilj da se omalovaže i degradiraju stavovi i zaključci partijskog foruma koji je dosljedno, demokratski na platformi X sjednice CK SKH i u duhu statuta SKH i SKJ razračunao sa nacionalističko-šovinističkim djelovanjem dvojice članova Saveza komunista. Jednako tako zagrebačka organizacija Saveza komunista vrši obračun i s unitarističkim, centralističkim i drugim antisamoupravnim i antisocijalističkim tendencijama i snagama koje djeluju suprotno kursu i politici SKH, SKJ i X. sjednice CK SKH. Predsjedništvo Gradske konferencije SKH Zagreb nije se upuštalo u znanstvenu analizu stajališta dr. Šime Đodana i dr. Marka Veselice, jer je kao forum Saveza komunista raspravljalo o političkim implikacijama i posljedicama njihova javnog djelovanja, a svoje je odluke argumentiralo. S druge strane, forumi studentskih organizacija se služe metodama koje nisu demokratske i za koje smo bili uvjereni da pripadaju prošlosti. To su metode etiketiranja i optuživanja bez argumenata. Tako se u Zaključcima V. sjednice Predsjedništva SS Splita kaže da »optužbe poradi njihova navodnog zalaganja za antisamoupravni, tehnomenandžerski koncept hrvatske privrede otpadaju, osim ako se iza načela o samoupravljanju ne krije zastarjelo, u biti autarhično rješenje gospodarske situacije«. Ovoj optužbi na račun Predsjedništva Gradske konferencije mogli bismo suprotstaviti cjelokupno djelovanje Gradske konferencije, a posebno njenu V. sjednicu. Međutim, smatramo potrebnim istaći samo jednu činjenicu — metode po kojima je na optuženom da dokazuje svoju nevinost, a ne na tužiocu da dokazuje krivnju, poznate su staljinističke metode.

Predsjedništvo SS Zagreba tvrdi »da se i od njih ukazani problemi ne mogu razriješiti učutkivanjem i političkom diskvalifikacijom lijevih hrvatskih intelektualaca, nego mobiliziranjem svih progresivnih snaga angažiranih na kursu ostvarivanja programa s lijevim intelektualcima« što je insinuacija koja u sebi implicite sadrži poznati reakcionarni stav o sukobu Saveza komunista s inteligencijom i to upravo u vrijeme kada je Savez komunista Hrvatske, pa i zagrebačka organizacija SK, na programu samoupravnog socijalističkog razvitka razradio platformu akcionog okupljanja svih snaga koje se stvarno žele angažirati na kursu X. sjednice CK SKH, I. konferencije SKJ, na dosljednom ostvarivanju ustavnih amandmana.

Onaj tko tvrdi da su »dr. Šime Đodan i dr. Marko Veselica svojim znanstvenim i političkim djelovanjem uvijek bili na tragu najprogresivnijih stremljenja u borbi za afirmaciju samoupravnih odnosa jačanja materijalne baze samoupravljanja, za ravnopravne odnose među našim bratskim narodima i za istinsku socijalističku demokraciju« očigledno nije na kursu SKH, SKJ i X. sjednice CK SKH, već je zapravo na suprotnim pozicijama, a sakrivanje iza stavova i zaključaka SKH, SKJ i X sjednice CK SKH ne može nikoga zavarati i obmanuti. Materijali koji dokazuju političku odgovornost dr. Šime Đodana i dr. Marka Veselice prezentirani su javnosti, pa su prema tome i studentske organizacije, ukoliko su to htjele, mogle iz tih materijala izvući zaključke i za sebe. U vezi toga, pomenuta saopćenja Saveza studenata Hrvatske, Splita i Zagreba, Predsjedništvo Gradske konferencije SKH Zagreb ocjenjuju politički štetnim i poziva komuniste studente da ga odbace i da ne dopuste da pojedinci ili grupe u njihovo ime istupaju s pozicija suprotnih SKJ i X. sjednice CK SKH, jer smo sigurni da ogromna većina studenata prihvaća kurs i politiku SKH i SKJ i X. sjednice CK SKH i da su spremni da zajedno s nama izbore realizaciju toga kursa i politike i da iz svojih redova odstrane sve one koji nisu na tom kursu i politici.

Hrvatski tjednik br. 16 od 30. srpnja objavio je saopćenja i zaključke studentskih foruma u kojima se stav članova Predsjedništva Gradske konferencije kvalificira kao »neosnovan i politički štetan«, bez da se na bilo koji način čitaoci Tjednika upoznaju sa stavovima i zaključcima Predsjedništva Gradske konferencije SK. Također su i neke novine dale više prostora saopćenjima Saveza studenata, nego zaključcima Predsjedništva Gradske konferencije.

Radi se, prema našem mišljenju, o metodama neargumentiranog političkog optuživanja i diskvalifikacije, o metodama koje Savez komunista Jugoslavije i Hrvatske i Predsjedništvo Gradske konferencije SKH Zagreb smatraju neprimjenjivim u javnom djelovanju, bilo foruma društveno-političkih organizacija, bilo sredstava javnog informiranja, bilo pojedinaca.

Stoga smatramo svojom obavezom da čitaoce onih novina koje ih nisu na odgovarajući način objektivno informirale s jednim i drugim stavovima (i stavovima Predsjedništva Gradske konferencije i Predsjedništva SRH, Zagreba i Splita) upoznamo s osnovom zaključaka Predsjedništva Gradske konferencije.

X sjednica CK SKH odlučno je obračunala s unitarističkom ideologijom koja je predstavljala podlogu onim snagama u našem društvu koje su se suprotstavljale samoupravnom kursu razvoja naše zajednice, odlučujućoj ulozi radničke klase u svim oblasima društvenog života, nacionalnoj afirmaciji i ravnopravnosti svih naroda i narodnosti u socijalističkoj samoupravnoj Jugoslaviji. Istodobno, X sjednica je bila i obračun ne samo s unitarističko-centralističkim nego i s nacionalističkim, separatističkim i šovinističkim kao i ostalim antisocijalističkim tezama i njihovim nosiocima. Ona je veoma jasno dala kritiku i analizu nacionalističke platforme i »nomenklatura« antisocijalističkih stavova nacionalizma.

U zaključcima X sjednice izričito stoji: »Centralni komitet smatra da je protiv svih manifestacija nacionalizma i dalje potrebna stalna i snažna idejno-politička akcija SK, svih njegovih foruma i posebno svih komunista koji rade tamo gdje takva žarišta postoje ili se takve pojave uočavaju — na njihovom otklanjanju. A gdje i kada je takvo djelovanje u suprotnosti s Ustavom i zakonima, neophodno je da nadležni organi poduzmu i zakonom određene mjere«.

Na platformi X sjednice razvijena je izuzetno snažna i pozitivna politička aktivnost Saveza komunista Hrvatske i drugih društveno-političkih organizacija, a istodobno je izražena puna podrška radničke klase i ogromne većine radnih ljudi politici i osnovnim stavovima političkog rukovodstva Hrvatske. Takvo političko raspoloženje najbolje je došlo do izražaja u političkoj aktivnosti koja se odvijala na osnovi inicijative druga Tita za izmjenu u političkom sistemu Jugoslavije koja je dobila plebiscitarnu podršku naših radnih ljudi. Savez komunista je od X do XX sjednice i IV konferencije SKH omogućavao i obavezivao sve komuniste da se aktivno uključe u realizaciju te politike. To je bila platforma na kojoj su se angažirano mogli uključiti i svi oni koji su, u razdoblju zastoja u razvitku samoupravljanja, s pravom ukazivali na posljedice koje takav zastoj izaziva na planu međunacionalnih odnosa.

PISMO UREDNIŠTVU

SAVEZ KOMUNISTA JUGOSLAVIJE
GRADSKA KONFERENCIJA SKH
ZAGREB
PREDSJEDNIŠTVO

Broj: 01-700/1-1971. Zagreb, 3. 8. 1971.

»HRVATSKI TJEDNIK«
UREDNIŠTVO
ZAGREB
Matice Hrvatske 2

U Hrvatskom tjedniku br. 16 od 30. srpnja 1971. godine objavljeni su stavovi Saveza studenata (saopćenje Predsjedništva Saveza studenata Hrvatske sa izvanredne sjednice održane u Splitu 28. srpnja 1971., zaključci V sjednice Predsjedništva SS Split i saopćenje Predsjedništva SS Zagreb) u kojima se odluka XVII sjednice Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb o isključenju iz Saveza komunista dr Šime Đodana i dr Marka Veselice ocjenjuje kao »neosnovan i politički štetan akt«.

Dr Šime Đodan i dr Marko Veselica u stavovima Predsjedništva Saveza studenata Hrvatske, Splita i Zagreba ocjenjuju se kao istaknuti borci za program, politiku i kurs SKH, samoupravljanje, socijalizam i afirmaciju hrvatske nacije, što je potpuno oprečno stavovima Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb.

S obzirom da Hrvatski tjednik nije objavio nikakvu informaciju o stavovima i zaključcima XVII sjednice Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb, čitaoci tjednika nisu upoznati s tokom sjednice i kvalifikacijom političkog djelovanja dr Šime Đodana i dr Marka Veselice, na čemu se temelji odluka o isključenju iz Saveza komunista, što je kod čitalaca stvorilo zabunu i sumnju u ispravnost odluke Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb. Istovremeno, čitaoci su pogrešno informirani o djelovanju dr Šime Đodana i dr Marka Veselice kao znanstvenih i društvenih radnika.

Zato Vas molimo da radi korektnog informiranja čitalaca tjednika, a na osnovu Zakona o tisku, u cijelosti objavite priloženi tekst koji govori o stavovima Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb i njegovim zaključcima i koji time ujedno daje odgovor na stavove Predsjedništva SSH, Splita i Zagreba o odgovornosti Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb u odnosu na kvalifikaciju političkog djelovanja dr Šime Đodana i dr Marka Veselice.

Za Predsjedništvo GK SKH
Zagreb
Đuro Despot

NA STAJALIŠTA STUDENATA

Borba za program i stavove X sjednice i dalje traje. Ona je dugoročna i traži neprekidnu i maksimalnu angažiranost svih komunista, organizacija i rukovodstava SK u njihovoj dosljednoj primjeni i ostvarenju.

U dosadašnjoj aktivnosti imali smo zapaženih rezultata ali i određenih propusta. U nekoliko navrata CK, IK CK SKH kao i Gradska konferencija SKH Zagreb i njezini organi, analizirali su i našim organizacijama i javnosti učinili dostupnim ocjene o tim rezultatima i propustima. U Zaključcima XX sjednice CK SKH koja je na dnevnom redu imala provođenje zaključaka XVII sjednice Predsjedništva SKH stoji: »Privržen demokratskom i humanom smislu samoupravnog socijalističkog razvoja CK SKH i ovom prilikom inzistira na odlučnom idejno-političkom konfrontiranju sa svim onim idejama i akcijama — kako u njegovim vlastitim redovima tako i u društvu — koje su protivne razvoju i afirmaciji naše socijalističke revolucije, koje negiraju njezin kontinuitet i devalviraju ulogu Saveza komunista. Jačanje klasne, nacionalne i općeljudske emancipacije i afirmacije popraćeno je i otporom koji nam pružaju naši i protivnici, a koji polaze s nacionalističkih, šovinističkih, unitarističkih i birokratsko-etatističkih tendencija i interesa. Ostvarivanjem naših programa možemo im zadati i najefikasnije udarce. U isto vrijeme treba voditi efikasnu borbu protiv svih oblika antikomunizma, nosilaca šovinizma i unitarizma, kao i svakog malodušja i nepovjerenja — kako u naše snage, tako i u perspektivu našeg socijalističkog razvoja«.

Jasno je dakle, da je CK SKH još na svojoj X sjednici pored osude i obračuna s unitarizmom dao kvalifikaciju nosiocima nacionalističkih tendencija i osudio nacionalističke snage — hrvatske i srpske — kao jednako antisocijalističke, antisamoupravne i antinacionalne. Nacionalisti i unitaristi djelomično prihvaćaju X sjednicu CK SKH i služeći se njome nastavili su djelovanje koje ih dovodi na pozicije suprotne SKH i njegova rukovodstva.
XVII sjednica Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb dala je kvalifikaciju svih teza kojima se služe nacionalisti u svom djelovanju protiv samoupravnog socijalističkog kursa SKH i SKJ.

Prostor nam ne dozvoljava da u ovom tekstu iznesemo te stavove XVII sjednice Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb. Zato iz usvojenog dokumenta na toj sjednici citiramo dijelove glave III koja ocjenjuje djelovanje i političku odgovornost drugova dr Šime Đodana i dr Marka Veselice kao odgovor na tvrdnje studentskog rukovodstva da Predsjedništvo Gradske konferencije SKH Zagreb nije ušlo u suštinu njihovog političkog djelovanja i da je stav članova Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb »neosnovan i politički štetan«.

»Dr Šime Đodan i dr Marko Veselica u proteklom razdoblju su aktivno djelovali u javnosti. Akcioni radius i dijapazon njihova rada bio je širok — od fakulteta do Savezne skupštine, od kulturnih institucija do sportskih društava, od rada na fakultetu i sudjelovanja na brojnim simpozijima do niza publicističkih priloga u različitim listovima, časopisima i na RTV-u, od grada Zagreba i njegovih pojedinih struktura do najudaljenijih sela i mjesta u SR Hrvatskoj«. Ne ulazimo u analizu i ocjenu znanstvenog rada drugova Veselice i Đodana, već samo u njihovo idejno i političko djelovanje, u koje su ušli očito s velikim ambicijama i kranje mobilno. U tom svom djelovanju sve više su eskalirali tezama i praktičnim političkim djelovanjem kojim su se udaljavali od linije SK Hrvatske, a na koju su se često formalno pozivali.
I prije X sjednice, a osobito nakon nje, Veselica i Đodan su u nizu navrata javno i interno kritizirani i upozoravani na štetnost određenih njihovih teza i praktičnih postupaka. Iako su znali da ne djeluju u skladu s politikom Saveza komunista Hrvatske i CK SKH, često su se predstavljali i pokušavali nametnuti da su upravo oni dosljedni borci za X sjednicu CK SKH i njezini autentični tumači. Međutim, očito je da oni nisu borci za radikalniji koncept i političku liniju X sjednice, već da su se od nje faktički davno odvojili i objektivno našli na drugom političkom krusu.

U radovima i nastupima Đodana i Veselice upadljiv je i gotovo stalno prisutan izrazito potcjenjivački i negatorski odnos prema ostvarenjima u našoj bliskoj prošlosti i sadašnjosti, prema kontinuitetu revolucije i Savezu komunista kao vodećoj idejnoj i političkoj snazi u tim tokovima i preobražajima (Istupanje dr Marka Veselice na osnivačkoj skupštini ogranka »Matice hrvatske« u Zaprešiću 27. svibnja 1971. i Makarskoj 6. travnja 1971.)

»Briga« za Hrvatsku središnja je preokupacija i Veselice i Đodana. Po njima — nekad više, a nekad manje izraženo Hrvatska je stalno izrabljivana i u podređenom položaju, čak u novoj Jugoslaviji u ponečemu više nego u vrijeme Austro-Ugarske. Lansiraju se teze da je proteklih 25 godina bilo »zračno razdoblje« u povijesti hrvatskog naroda. Sve to (istina više među recima nego eksplicitno, a zavisno od auditorija pred kojim govore) navodi na misao da Hrvatska nema istinske perspektive u SFRJ. Svoje su koncepcije iznosili u raznim časopisima i listovima. Tako npr. dr Šime Đodan piše: »Odliv sredstava traje već jedno stoljeće« ili preciznije »od Hrvatsko-Ugarske nagodbe 1868. god. iz Hrvatske su se stalno izvlačila dosta velika sredstva koja su trošena izvan nje«. Naravno uvijek pod određenim izgovorom i u cilju nekih »viših interesa« (»Gospodarski položaj Hrvatske«, »Kritika« br 17. ožujak-travanj 1971.). Na osnivačkoj skupštini ogranka Matice hrvatske u Zaprešiću, dr Marko Veselica govori o ekonomskoj situaciji, napominjući da je Hrvatska zbog toga propala, da je u goroj situaciji i položaju nego što je bila za stare Jugoslavije.
Za sve teškoće kroz koje prolazi naša republika i hrvatski narod tendenciozno se okrivljuju drugi, prije svega Srbi i srpski narod kojega identificiraju s velikosrpskim hegemonizmom, da bi tu tezu nadograđivali i završili s optužbom o izdajničkom ponašanju hrvatskog rukovodstva.
U članku »Ekonomske funkcije nove federacije« koji je objavljen u Studentskom listu dr Šime Đodan između ostalog piše: »Svi ti zadaci (obnove zemlje, op.) obavljeni su i to pod veoma teškim okolnostima sovjetskog pritiska i totalne blokade satelitskih zemalja i SSSR-a. Obrana od tog pritiska bila je jaka koheziona snaga, ali u toj koheziji rađalo se ponovno neounitarističko jugoslavenstvo koje će na kraju dobiti svoj epilog na Brionskom plenumu. Tako je razvoj tekao proturječno. Zemlja je u prvim godinama brzo napredovala tehnički i činilo se da se zaista iz centra može sve predvidjeti. To je pothranjivalo i monolitnost o svim pitanjima, pa i pitanju jugoslavenstva. Tako je izbačena i parola »jugoslavenskog socijalističkog patriotizma«, dok je hrvatski ili neki drugi patriotizam žigosan kao šovinizam. To je bila realna baza unitarističkih snaga i one tu šansu nisu propuštale. Nastala je simbioza između unitarista i komunista, kao što smo rekli, prouzrokovana s jedne strane sovjetskim pritiskom i ostacima unitarizma u glavama pripadnika bivše vladajuće nacije i komunista iz drugih nacija koji su bili — najprije »internacionalisti«, u biti nacional-nihilisti i karijeristi željni vlasti, pa su se prilagođavali političkom centra po oportunističkom načelu: ubi bene, ibi patria«.

U intervjuu »Varaždinskim vijestima« od 3. travnja 1971. dr Marko Veselica tvrdi: »... socijalistička revolucija jugoslavenskih i drugih naroda, koja je nikla na tlu jedne hegemonistički organizirane Jugoslavije pod rukovodstvom velikosrpske hegemonističke klike u suradnji s reakcionarnim snagama ostalih jugoslavenskih naroda, tek je stvorila elementarne pretpostavke za stvarno rješavanje nacionalnog pitanja. S druge strane, organizacija Jugoslavije na centralističkim osnovama poslije rata, dovela je do premoći velikosrpske birokracije u saveznom aparatu kao i u aparatu značajnog dijela drugih naroda i republika. Ovim je otvoren proces nacionalne diskriminacije i negacije originalnih i autentičnih interesa i značajki jugoslavenskih i drugih naroda«.
Isto tako dr Šime Đodan tvrdi: »Nacija koja je uspjela svoj glavni grad progurati kao glavni grad federacije uspjela je nametnuti kadrovsku politiku u federaciji, te razvojnu politiku i domaćih prioritetnih područja, tako i glede svjetske podjele rada i našeg uklapanja u nju. Riječju: onaj kod koga je bila savezna blagajna nije propuštao a da iz nje ne uzme lavovski dio« (»Hrvatski državeno-pravni kontinuitet«).
Centri ekonomske i financijske moći otuđeni od proizvođača s pravom se ističu kao veliko zlo i krupna opasnost po društvene odnose, no oni su kod Veselice i Đodana isključivo locirani samo u drugoj republici. Takve ili slične pojave, premda u blažem obliku, koje nastaju u našoj sredini ne samo da ne napadaju već ih na određen način, kad je u pitanju Hrvatska, priželjkuju ili brane, što govori o jednostranom, svojevrsnom statističkom, a ne klasnom samoupravnom pristupu ovim pitanjima.
Polazeći od službenih podataka, ponekad ih navodeći korektno, a često podešavajući određenim tvrdnjama, nerijetko izvlače ocjene i stavove koji nisu u skladu s politikom SKH. Tako se mnogi podaci i realni problemi koriste, ne da bi se pronašli odgovarajući putovi njihova uspješnijeg savladavanja radi učvršćivanja bratske povezanosti među narodima i narodnostima u našoj zemlji i jačanje kohezije SFRJ, već da bi se izazvala sumnja, unosio nemir i produbljivali procjepi, što je u ovako složenoj međunarodnoj situaciji, bremenitoj mnogim opasnostima, a posebno sve jačim atakiranjem raznih snaga na nezavisnu i nesvrstanu Jugoslaviju, posebno osjetljivo i krajnje opasno. Tako npr. Veselica u Varaždinu na pitanje o granicama Hrvatske odgovara »Sada nije trenutak da se o tome govori«, da bi tu temu sam pokrenuo u Zaprešiću.
Može se zaključiti da obojica — iako u nijansama donekle različiti — u biti napuštaju platformu istinskog samoupravljanja u društvu, iako se na samoupravljanje često pozivaju, a sve se više približavaju konceptu svojevrsnog etatizma ili mješavine između nekakvog efikasnog tehnomenadžerizma i etatizma.
Đodan i Veselica djeluju na slabljenju uloge i pozicije SK, i to u ovom povijesno izuzetno značajnom vremenu kada su pred nama složeni zadaci i krupne obaveze. Njihova akcija je usmjerena u raznim pravcima: optužuje se SK i njegovi organi za staljinizam i birokratsku okoštalost; harangira se i lansiraju teze o »progresivnom jezgru« i konzervativnoj većini, što je evidentna taktika podjele i stvaranja procjepa u Savezu komunista Hrvatske i njegovim rukovodećim organima; pokušavaju se osvajati pojedine organizacije i rukovodstva te stvarati elementi opozicione grupe u SK ili izvan njega. Zanimljivo je da se obilato služe osudama Saveza a da istovremeno ostaju u njemu. Takvo djelovanje ima vrlo izrazite elemente grupaštva i frakcionaštva.
Svaku sredinu i organizaciju u kojoj se nađu nastoje upregnuti u kola i navući na teren politikantskih akcija na vlastitoj platformi. Evidentan je pokušaj da se to uradi s Maticom hrvatskom, jednom od najstarijih značajnih kulturnih institucija u našoj republici. Zlorabe se ime i ugled Matice za politikantske igre, za osobne ili grupne ambicije. Prilikom stvaranja ogranaka Matice hrvatske u pojedinim sredinama izrazita je njihova usmjerenost na one pojedince i grupice koji su bili na drugoj obali fronte, a i danas su opoziciono politički raspoloženi. U informaciji Općinskog komiteta SKH Zaprešić se kaže: »Posebno je naglašavao (dr Marko Veselica) da je sada za to vrijeme da Matica hrvatska mora voditi računa ne samo o kulturnim pitanjima već o svemu — o ekonomici, politici, kadrovima, naglašavajući da treba kontrolirati politički vrh jer da oni svašta rade ...
Izlaganje Marka Veselice bio je kao poziv na osnivanje nove političke partije — stranke, a ne ogranka Matice hrvatske«.
U posljednje vrijeme drugovi Đodan i Veselica — razvili su veliku aktivnost među studentima. Intenzivna previranja u redovima studenata, u svojoj biti pozitivna, nastojali su koristiti za ostvarenje svojih ambicija i iz pozadine ili čak i direktno manipulirati, u čemu su donekle i uspijevali. Tak, dok organi SK — Izvršni i Sveučilišni komitet SKH analiziraju političku situaciju i fiksiraju pravce daljnjeg djelovanja nakon izbora studenta-prorektora, oni skupa s njim razrađuju taktiku djelovanja i osvajanja pozicije.
U raznim prilikama bezobzirno napadaju i grubo etiketiraju pojedine osobe izabrane na funkcije u Savezu komunista i državnim organima, rukovodstvu Saveza komunista, pa čak i predsjednika SKJ i SFRJ.
Kadrovske promjene i kadrovska kombinatorika s posebnim akcentom da na odgovorne funkcije u društvenom, političkom i privrednom životu dođu njihovi istomišljenici jedna od najvećih je preokupacija i osnova praktičnog djelovanja drugova Đodana i Veselice, po čemu bi se moglo govoriti i o evidentnim elementima direktne borbe za vlast. To se jasno uočava ne samo u objavljenim tekstovima, već i u njihovoj praktičnoj akciji.
Koliko se više pokušavaju predstaviti pred javnošću kao istinski demokrati i borci za društveni progres, utoliko se češće potvrđuje njihova izrazita isključivost i u biti sektaška pozicija (pozivi na »obračun«, zahtjevi za »izbacivanje« pojedinih profesora s fakulteta, etiketiranja »zločinačke snage« u Federaciji i Republici, »izdajnici hrvatskog naroda« i sl.). Citiramo stav iz izlaganja dr Marka Veselice na zboru studenata 27. ožujka 1961. »... zločinačke snage u Federaciji i u našoj republici željele su jednu progresivnu ekspanziju hrvatskog naroda i oslobađanje njegove stvaralačke interesne sile i hrvatske inteligencije kao najpropulzivnijeg dijela hrvatske radničke klase proglasiti šovinistima koji su skloni razaranju Jugoslavije. Takve etikete nama dijeli beogradska štampa i njeni eksponenti kao i naša degradirana hrvatska birokracija, koja na žalost, ima još uvijek velike pozicije u našem upravljačkom sustavu. Međutim, hrvatski narod nikad nije bio opterećen šovinizmom u biti i u masi. To su bile bolesne kriminalne reakcije pojedinaca pod pritiskom velikosrpske hegemonije«. Nešto dalje Veselica kaže: »Prema tome, drugarice i drugovi, ja smatram da šovinističke snage u hrvatskom društvu nisu nikakav problem, nego su to izmislile neprijateljske snage, da su to šovinisti i neprijatelji hrvatskog i srpskog naroda u Hrvatskoj i svih naroda u Jugosaviji i da mi te snage moramo hitno identificirati, otklanjati, pa čak i krivično goniti, jer oni pod firmom borbe protiv šovinizma, čine najekstremniji šovinizam koji ima elemente političkog genocida«.

Upravo Savez komunista Hrvatske enegrično se suprotstavljao i suprotstavlja neprijateljskim tezama koje hrvatski narod u cjelini proglašavaju šovinističkim, ali je istovremeno ukazivao i ukazuje da postoje malobrojne, ali opasne nacionalističke i šovinističke snage s kojima su upravo komunisti, radnička klasa, radni ljudi i građani Hrvatske odlučno obračunavali.

Predsjedništvo Gradske konferencije SRH Zagreb je dakle savjesno, svestrano, politički odgovorno i u sasvim demokratskoj klimi analiziralo političko djelovanje dr Šime Đodana i dr Marka Veselice i političke implikacije tog djelovanja i zaključilo da su se dr Šime Đodan i dr Marko Veselica svojim djelovanjem odvojili od principa, programskih ciljeva i idejno-političke platforme Saveza komunista. Time su grubo povrijedili Program, Zaključke, kurs i Statut SKH i SKJ. Na osnovi toga Predsjedništvo Gradske konferencije SKH Zagreb je jednoglasno donijelo odluku o njihovom isključenju iz Saveza komunista.

Na XVII proširenoj sjednici Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb govorila su 44 sudionika. Kvalifikaciju da je političko djelovanje dr Šime Đodana i dr Marka Veselice grupaško i frakcionaško članovi Predsjedništva su jednoglasno usvojili. Podršku toj kvalifikaciji i zaključcima su dali IK CK SKH i članovi Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ iz Hrvatske, ocjenjujući je ispravnom i na kursu X sjednice CK SKH i XVII sjednice Predsjedništva SKJ. Jednako su je prihvatili i podržali nekoliko tisuća učesnika sjednica političkih aktiva rajonskih konferencija SKH grada Zagreba i općinskih konferencija SKH zagrebačke regije, te aktivisti organizacija SSRNH, SOH, SUBNOR-a, rezervnih starješina oružanih snaga SFRJ, Skupštine grada, Komore grada i drugi — ocjenjujući to konkretnim doprinosom razračunavanju Saveza komunista sa nacionalističko-šovinističkim, unitarističkim, centralističkim i drugim antisamoupravnim i antisocijalističkim tendencijama i snagama koje onemogućavaju dosljednu i brzu provedbu stavova i zaključaka I konferencije SKJ i XVII sjednice Predsjedništva SKJ te X i XX sjednice CK SKH i V konferencije SKH grada Zagreba.

NAPOMENA UREDNIŠTVA

U svom tekstu Gradska konferencija SKH Zagreb prigovara nam što smo objavili dokumente studentskih organizacija, a nismo objavili ništa o radu XVII. sjednice Predsjedništva Gradske konferencije SKH Zagreb.
Prvo: – Ni studentske organizacije, ni Gradska konferencija SKH Zagreb nisu nas pozvali da uputimo svoje izvjestitelje na njihove sastanke.
Drugo: – Studentske organizacije odmah su nam poslale svoje dokumente da ih objavimo. Gradska konferencija SKH Zagreb nije to učinila, a tiskanje kompletnog materijala sa sjednice njezinog Predsjedništva završeno je u »Vjesniku« tek 2. kolovoza 1971. godine, dakle tri dana nakon izlaska našeg tjednika iz tiska!
Treće: – Dokumenti Saveza studenata sadrže stajališta legalnih tijela te organizacije. Hrvatski tjednik nema prava – što, možda, Gradska konferencija SKH Zagreba ima – ta tijela nazivati »pojedincima ili grupama«.
Četvrto: – Dokumenti studentskih organizacija objavljeni su u našem listu samo teoretski: zapljenom lista – do koje je došlo na zahtjev okružnog javnog tužioca – oni su, praktično, ostali neobjavljeni.
Peto: – Gradska konferencija SKH Zagreb ne mora se pozivati na zakon o tisku kad nam upućuje svoj tekst za objavljivanje: naš list je otvoren, i to je zakon koji nam nalaže tiskanje onih tekstova koji svjedoče o našoj zemlji, o njezinoj prošlosti, o našem vremenu, njegovim djelima, pothvatima i mjerilima.
Šesto: – Mi smatramo da je način na koji dolazi do objavljivanja teksta Gradske konferencije SKH Zagreb dokaz o porastu slobode i njezinih postupaka u našem javnom životu. To ističemo s dubokim zadovoljstvom i sa željom da svi i svakodnevno na tom putu napredujemo.
I na kraju: mi zamišljamo napredovanje Hrvatske kao napredovanje slobode u socijalizamu, kao napredovanje moderne, gospodarski snažne zajednice, kao njezino neprestano borbeno ispitivanje one nade koja je znak naše epohe, njezina inspiracija, smisao njene lucidnosti, stalni izvor njenih energija: napredovanje koje pripada svima, jer je na fronti našeg doba!
U djelovanju mladih sva su iskušenja tog puta silnija, napetija, očitija i oštrija. Oni su za toliko manje trijezni koliko su radosniji i za toliko manje obazrivi koliko su manje zaslužni. Vjera u mlade, to je strpljiva vjera! Zdravo i snažno društvo, društvo puno pouzdanja u sebe, za nju uvijek ima dovoljno vremena. I zato se ne žuri na mitinge, nego poučava glasom i razlozima iskustva, mudrosti i ljubavi. Mi zastupamo tu pedagogiju revolucionarne nade!

PITANJE »HRVATSKOG TJEDNIKA« NISAM SHVATIO KAO PROZIVKU

O JAVNOM POSLU – JAVNO

Razgovor sa Svetozarom Padrovom, sekretarom za financije Hrvatske

Potkraj srpnja o. g. u dva navrata razgovarao sam sa Svetozarom Padrovom sekretarom za financije SR Hrvatske. Naši susreti, iako kratki, bili su sadržajni i ugodni. Svetozar Padrov i njegov pomoćnik Marko Marinković, koji je bio nazočan drugom dijelu našeg razgovora, ostavili su na mene dojam ljudi koji ni jedno pitanje ne smatraju provokativnim i kojima nije svejedno što javnost misli o tome kako oni obavljaju zadatke i poslove unutar svog iznimno odgovornog područja rada.

Ne dovodeći ni jedan trenutak u pitanje pravo javnosti da traži razjašnjenja o svim stvarima koje se tiču svih građana naše zajednice, oni se nisu ustezali odgovoriti na pitanja koja sam im postavio. Govoreći o problemima što ih susreću u svom radu, oni su se žalili da se teško usklađuju stavovi i akcije raznih organa u republici.

»Radi sanacije naših željeznica tražili smo od općina da se željeznice ne opterećuju, ali nismo uspjeli« — žali se Padrov. »To znači nove teškoće s Međunarodnom bankom za obnovu i razvoj. To produžava agoniju željeznice.«

»Energetika u Hrvatskoj najslabije stoji. Ne vidimo mogućnost razvoja bez energetike. Kod izgradnje elektrane »Orlovac«, zbog porasta cijena došlo je do probijanja vrijednosti investicije za preko 14 starih milijardi. Splitska banka platila je preko 6 milijardi, a dugovi dobavljačima za neplaćene radove sada iznose 8 milijardi. Ovo je i jedan od razloga teškoća Splitske banke«.

»Zbog otpora izgubili smo preko pola godine. Nismo našli na podršku Sekretarijata za privredu Hrvatske da se donesu propisi o izdvajanju za energetiku. Da nije bilo tako, imali bismo sada 10,5 starih milijardi više.«

»Ili uzmimo kao primjer porez na vino kojega dižu »do besvijesti« što dovodi u sve teži položaj mnogo naših proizvođača, kojima egzistencija umnogome ovisi o našoj vinskoj poreznoj politici. U Ustavu bi trebalo ograničiti mogućnosti propisivanja poreza preko određenih stopa i to za sve organe u republici.«

Treba nam republička devizna inspekcija

»HT«: Kakve su mogućnosti Sekretarijata za financije da sprečava negativne pojave i prijestupe u deviznom poslovanju naših radnih organizacija?

Padrov: U našoj zgradi nalazi se ispostava savezne devizne inspekcije. Mi njoj samo osiguravamo stambeni prostor. Sve direktive dobivaju iz Beograda. Mi smo predlagali da se ide na republičke inspekcije i da bi devizna inspekcija morala biti u sastavu financijske inspekcije u Službi društvenog knjigovodstva, i to republičke SDK. Uostalom, financijsko je poslovanje jedinstveno, bilo dinarsko ili devizno. Sadašnja organizacija devizne inspekcije odraz je gledanja na devizni režim, a njegovo se rješavanje stalno blokira. Gdje smo najviše zainteresirani (Hrvatska), najsporije se rješava. Ako republika naplaćuje i kontrolira naplate saveznih poreza i doprinosa, zašto ne bi imala i svoju deviznu inspekciju?

Nisam shvatio kao prozivku

»HT«: Među neosnovanim optužbama koje su nam upućene najviše nas je pogodila optužba na pitanja upravljena odgovornim osobama, koje obavljaju javne funkcije, upućujemo osobama nehrvatske narodnosti, te da je to neka zlonamjerna »prozivka«. Suvišno je isticati da nismo imali tu namjeru. Shvaćajući odgovorno svoju društvenu funkciju, smatrali smo da je potrebno uspostaviti neposredan kontakt s funkcionarima i tako na nov način omogućiti svakom zainteresiranom građaninu potpuniji uvid u rad državnih i društvenih organa, što je u skladu s ustavnim načelom o pravu građana da budu informirani o svim društvenim pitanjima. Pitanja koja smo postavljali ne muče samo nas, ona su na ovaj ili onaj način bila već prije postavljana u raznim prilikama. Želeći pravilno informirati naše čitatelje, mi smo u broju 2 našeg tjednika zamolili i Vas, druže Padrov, da odgovorite na pitanje: što je s naplatom poreza i carina na automobile s obzirom na razlike što ih je prema podacima SDK utvrdio dr. Branko Vegar u svojoj knjizi »Financiranje cesta«. Kako ste Vi shvatili naše pitanje?

Padrov: Pitanje »Hrvatskog tjednika« nisam shvatio kao prozivku. Meni su neki Hrvati ukazivali na to. Ima dosta proturanja. Što god pokreneš, ide se odmah na to. Kada sam to pročitao, sasvim iskreno, nije mi to smetalo. Ne znam zašto je to shvaćeno kao prozivka. Pitanje meni bilo je konkretno, umjesno, pristojno. Odmah sam dao odgovor.

»HT«: Kome?

Padrov: Tražio sam stav vlade. Rečeno je: »Dajte odgovor, mi ćemo se povezati«. Ja sam dao odgovor Sekretarijatu za informacije Izvršnog vijeća Hrvatske, sekretaru Mirku Biliću. Ne znam zašto se Bilić nije povezao s »Hrvatskim tjednikom«.

»HT«: Imate li kopiju odgovora?

Padrov: Nemam pri ruci. Potražit ću je za drugi put*.

Informacija devizne inspekcije o negativnim pojavama

»HT«: Da li bismo mogli dobiti na uvid »Informaciju o negativnim pojavama i problemima uočenim na sektoru vanjsko-trgovinskog i deviznog poslovanja Savezne devizne inspekcije« od 18. V. 1971., o kojoj su već pisali neki listovi?

Padrov: Ne bih vam je mogao dati jer je to sa strane devizne inspekcije ograničeno samo za našu upotrebu. Inače mi na tu »Informaciju« imamo dosta primjedbi. Nedopustivo je retroaktivno osporavanje statusa pretežnog izvoznika radnim organizacijama, čime bi one trpile ogromne štete zbog već potrošenih deviznih sredstava koja su im ranije ostavljena na korištenje.

Čišćenje računa iz izvanbudžetske bilance

»HT«: Javnost posebno zanimaju detalji u vezi s radom člana Izvršnog vijeća Hrvatske Agate Pavlinić na raščišćavanju računa izvanbudžetske bilance federacije. Nekim našim čitateljima nije jasno zašto je republika Hrvatska dobila manji dio državnog kapitala nego što bi joj pripadalo po kriteriju razdiobe prema udjelu Hrvatske u stvorenom društvenom proizvodu (amortizaciji i narodnom dohotku ili novostvorenoj vrijednosti) Jugoslavije.

Padrov i Marinković: Točno je. Hrvatska je sudjelovala u plasmanima i obavezama državnog kapitala sa 23,03 posto, pa je toliko i dobila, iako je u stvaranju sudjelovala sa 27 posto. Razlika od 4 posto našeg manjeg udjela u razdiobi nego u stvaranju, odraz je politike prema razvoju nerazvijenih, to je momenat prelijevanja.

Inače mi na razrješavanju i raščišćavanju računa izvanbudžetske bilance federacije imamo još mnogo posla, koji će još dugo trajati. Minus je za nas, za našu republiku, što nemamo u Beogradu svoje predstavnike, svoje stručnjake, koji bi na tom raščišćavanju stalno radili, kao što je to slučaj s drugim republikama.

Knjigovodstvo federacije na nivou seljačke radne zadruge

Padrov: Kao što je poznato, i guverner Narodne banke Jugoslavije Ivo Perišin izjavio je da je knjigovodstvo federacije na nivou seljačke radne zadruge. U vezi s izvanbudžetskom bilancom federacije još smo u X. mjesecu prošle godine poslali formulare (nakon razgovora sa saveznim sekretarom za financije Smoleom), ali smo podatke tek sada dobili. Ima mnogo improvizacija i netočnosti.

»HT«: Znači li to da izvanbudžetska bilanca federacije još nije likvidirana?

Padrov: Propisi o prenošenju sredstava i obaveza doneseni su, utvrđeni su i kriteriji. Za kamate, na primjer, postoje obaveze do 2010. godine. Zbog stanja saveznog knjigovodstva mnogo je toga nejasno. Moramo provjeriti sve račune u svim saveznim bankama, u Narodnoj banci Jugoslavije, fondovima za razvoj nerazvijenih i kreditiranje izvoza. Za neke stavke morat ćemo ići i na SIV, s obzirom na različito tumačenje zakona o likvidaciji izvanbudžetske bilance federacije.

»HT«: Nije li se s time zakasnilo?

Padrov: Nije. Tek smo dobili dokumentaciju. Mi nećemo isplatiti ni dinar obveza bez dokumentacije koju ćemo provjeriti. Moramo ići u detalje. Na primjer, tražit ćemo da se sve olakšice ravnomjerno prenesu na republike, i to na sve republike, a ne da jedne snose obveze a druge dobiju čitav iznos olakšica iz nekog posla ili ranijeg financijskog aranžmana.

Zadužuje nas se i za isplaćeno

Marinković: Pronašao sam, na primjer, da smo zaduženi za elektranu Sisak za kredit od 16 starih milijardi, iako smo u gotovom isplatili 11,9 mlrd, pa smo prema tome dužni samo 4,1 starih milijardi. Takvo je to knjigovodstvo. Prilikom pregleda računa osporavanja su, na sreću, u našu korist.

(I sekretar Padrov i njegov pomoćnik Marinković govorili su s očitim zadovoljstvom o svojim naporima na raščišćavanju računa koje treba platiti SR Hrvatska, kao i naporima da joj se prizna ono što joj pripada — »HT«)

Marinković: Važno je da su doneseni propisi o likvidaciji izvanbudžetske bilance federacije. Da oni nisu doneseni, na čitavu Jugoslaviju bi bile prebačene obaveze za elektranu Lepenac, Ibar — od 50 starih milijardi — od strane Jugoslavenske investicione banke. Kao zahtjev bi bila sigurno istaknuta prekoračenja investicija za prugu Beograd — Bar, Dunav — Tisa — Dunav i ulaganja u crnu metalurgiju na kontinentalnom dijelu Jugoslavije.

Ni dinara kamata bez dokaza

»HT«: Hoćete li osporiti isplatu beneficiranih kamata po fiktivnim zahtjevima banaka?

Padrov: Provjerit ćemo svaki račun i ni dinara nećemo isplatiti bez dokaza, bez dokumentacije.

»HT«: Znači li to da Vam se mogu obratiti radne organizacije s dokazima o prisilnom oročavanju sredstava, na osnovu kojih su banke bez isplate novca podnijele zahtjeve za isplatu beneficiranih kamata, na koje nisu imale pravo?

Padrov: Svakako, mi ćemo od svakoga kreditora tražiti dokumentaciju.

Razgovor je morao biti završen iako je ostalo još mnogo što bi trebalo pitati i reći. Sa srdačnošću, koja je bila posve nekonvencionalna, dogovoreno je da ćemo se opet vidjeti.

Razgovor vodio Hrvoje Šošić

* Prilikom slijedećeg razgovora spomenuti odgovor dao mi je na uvid suradnik sekretara Padrova Jovo Galić. Odgovor je nosio datum 29. IV. 1971. Pitanje Padrovu postavljeno je u »Hrvatskom tjedniku« br. 2 od 23. IV. 1971. Odgovor je stvarno napravljen brzo. No naši ga čitatelji, na žalost, bez naše krivnje, nisu mogli pročitati. — HT.

GOSPODARSKI I DRUŠTVENO-POLITIČKI TEMELJI USTAVNIH PROMJENA (3)

Od »jugoslavenstva« do modernih shvaćanja

Ustavni amandmani predstavljaju pravno-političku platformu koja otvara novu stranicu u povijesti razvitka jugoslavenskog socijalizma i ravnopravnosti svih naših naroda i narodnosti.

Da bismo mogli dublje ući u bit ustavnih amandmana, koji su osnova za kvalitetno novi politički sustav i kompoziciju vlasti u federaciji, potrebno je nešto reći o biti nacionalnog pitanja koje se pomoću ovih amandmana rješava na novi način u našoj suvremenoj gospodarsko-političkoj situaciji.

Dva shvaćanja nacionalnog pitanja

Još uvijek u teoriji, a i u političkoj strategiji i taktici, postoje znatne razlike u gledanju na nacionalno pitanje kao i na način uspostavljanja gospodarsko-političkih i drugih odnosa među narodima Jugoslavije na globalnom nivou. I pored toga što je naša socijalistička revolucija polazila od toga da nova Jugoslavija mora biti zajednica potpuno ravnopravnih i suverenih naroda, u poslijeratnom razvoju Jugoslavije — i pored svih pozitivnih rezultata — zbile su se mnoge deformacije u postavljanju i praktičnom razrješavanju odnosa među našim narodima.

Jedan dio teoretičara i političara, kao i realnih formacija političke vlasti, polazio je od stajališta da je nacionalno pitanje periferno i da je ono jednom zauvijek likvidirano s narodnooslobodilačkim ratom. Iz ovoga je proizlazio stav da je svako izražavanje nacionalnih interesa, čuvanje kulturne i druge baštine, njegovanje nacionalnih tradicija i simbola — šovinistički ispad i napad na bratstvo i jedinstvo naših naroda, te da je suprotno Marxovu konceptu socijalizma u kojem se radnička klasa pojavljuje kao internacionalna kategorija bez domovine.

Zapravo, tu je stvarana taborska koncepcija međunacionalnih odnosa ili koncepcija ograničenog suvereniteta, gdje su se pod svaku cijenu posebni interesi svakog naroda Jugoslavije morali podvrgavati globalnom jugoslavenskom interesu predstavljenom u državno-birokratskom monopolu na nivou federacije. Jedan dio društvenih snaga iz širokih narodnih masa zbog neznanja i zabluda smatrao je da će se bratstvo i jedinstvo najbolje ostvariti ukoliko se nitko ne osjeća pripadnikom svoga naroda, nego se uklopi u globalni jugoslavenski interes stvaranjem nove jugoslavenske nacije. Međutim, znanost cijeni samo rezultate što su ih proizvele određene koncepcije, shvaćanja i emocije u procesu dugoročne gospodarske i socijalno-političke transformacije.

Novija koncepcija razvitka međunacionalnih odnosa polazi od teze da je socijalistička revolucija stvorila tek elementarne socijalno-političke i gospodarske pretpostavke za adekvatno postavljanje i razrješavanje naših veoma složenih međunacionalnih odnosa. Narodi Jugoslavije, s obzirom na činjenicu da su živjeli pod pritiskom stranih okupacija, nisu sve do pobjede socijalističke revolucije mogli dokraja izraziti i razviti svoje nacionalno biće, osim srpskoga naroda, koji je zbog čitavog niza razloga mogao u okviru Srbije ostvariti to u većoj mjeri nego drugi. Međutim, budući da je srpski narod svoju nacionalnu afirmaciju postizao i u okviru jedne hegemonistički organizirane Jugoslavije, u kojoj je velikosrpska upravljačka klika imala premoć, to ni on nije mogao na demokratski i socijalno-politički adekvatan način razviti svoje stvaralačke energije i snage.

Hrvatski narod, kao i drugi narodi Jugoslavije, u borbi za novu Jugoslaviju kroz NOB htio je da potpuno ostvari svoje nacionalno biće i da u okviru federalne Jugoslavije bude potpuno suveren, ne gubeći ni djelića svoje suverenosti i ne priznajući nikakve advokate sa strane u pogledu tumačenja što jest a što nije njegov opravdani nacionalni interes. Međutim, ni jedan narod ne može se afirmirati u okviru centralističko-birokratskog sistema u kojem birokracija ima dominantnu ulogu.

Prema tome, u okviru birokratsko-centralističkog sistema privređivanja i političkog odlučivanja ni jedna nacija ne može dokraja razviti svoje socijalno-gospodarsko, političko, kulturno i drugo biće.

Centralističko-birokratske snage u federaciji i nosioci velikodržavnih tendencija razvijaju koncepciju primarnosti globalnog jugoslavenskog interesa u odnosu na parcijalne interese naroda Jugoslavije. Da bi se ta koncepcija mogla provesti, stalno se ističe prednost klasnog nad nacionalnim pitanjem. U tom pravcu stvaraju se shvaćanja i traže argumenti pomoću kojih se pripadnici svih nacija trebaju u odnosu na svoju nacionalnu samobitnost učiniti neutralnima i anacionalnima.

Radnička klasa — nosilac rješavanja nacionalnog pitanja

U uvjetima državno-birokratskog monopola nad sredstvima za proizvodnju i rezultatima reprodukcije, u mnogonacionalnoj strukturi ne može se adekvatno riješiti ni nacionalno ni klasno pitanje. Jedini izlaz jest likvidacija državno-birokratskog sistema odlučivanja i izgradnja kvalitetno novog načina donošenja političkih odluka o ključnim pitanjima egzistencije naroda Jugoslavije. To drugim riječima znači da radnička klasa nije anacionalna, nego da je ona po svojoj prirodi i interesima najnacionalniji dio svoga naroda, jedini adekvatan socijalno-politički nosilac rješavanja nacionalnog pitanja i to zato što ona ne može prodati interese svoga naroda jer predstavlja njegov najveći i najpropulzivniji dio, jer stvara materijalnu bazu egzistencije čitavog društva.

Problem je u tome da se **radnička klasa mora pojaviti kao odlučujuća politička i upravljačka sila na svim nivoima gospodarsko-političke organizacije. Ona se mora pojaviti i kao nosilac svih ključnih odluka u osnovnim jedinicama privređivanja i svih ključnih odluka na globalnom nivou.** Međutim, postavlja se pitanje koji je to globalni nivo koji je primaran u afirmaciji radničke klase svake nacije, kao osnovne proizvodne i političke snage. Radnička klasa kao globalna politička snaga mora se pojaviti prije svega u okviru svojih nacionalnih zajednica i država, na nivou kojih treba pomoću modernog političkog sustava donijeti sve ključne odluke o svojoj egzistenciji i zauzeti sve temeljne stavove o bitnim pitanjima zajedničkog života u široj zajednici.

Iz ovoga proizlazi da se radnička klasa Jugoslavije ne može pojaviti kao jedinstvena kategorija, koja može do svojih stajališta dolaziti preko globalnih političkih reprezentacija na nivou Jugoslavije, nego isključivo kao sasvim originalna nacionalna kategorija s čitavim kompleksom svojih posve specifičnih interesa, tradicija, psihologije, sa svojim jezikom i svim atributima koji čine moderne nacije.

Izgradnja socijalizma u Jugoslaviji koja ne bi polazila od činjenice da se radničke klase pojavljuju kao originalne nacionalne strukture isto je tako besplodna i ne može dati svoje socijalno-gospodarske rezultate kao ni primjena umjetnog gnojiva na tlu koje pedološki nije ispitano. To drugim riječima znači da se izgradnja socijalizma kao kvalitetno novog proizvodnog odnosa, zasnovanog na zakonu dohotka i samoupravljanja, ne može odvijati ukoliko ne polazi od sasvim konkretnih nacionalnih radničkih klasa kojima je socijalizam jedinstven cilj, ali koji izgrađuju na svoj specifičan način organizirajući globalnu političku vlast na nivou nacionalnih zajednica i država. U tom pravcu radnička klasa svake nacije pojavljuje se kao posebna snaga, koja je proizašla iz čitavog povijesnog hoda jednog naroda. Da bi se ta radnička klasa mogla pojaviti kao suvremena proizvodna i politička snaga, ona mora biti potpuno svjesna prošlosti, tragedija i uspona svoga naroda, njegovih najboljih sinova kao i bolesnih snaga koje su razarale njegovo tkivo.

Unitarističke snage, pod fasadom globalnog jugoslavenskog interesa i izgradnje socijalizma, došle su do koncepcije da u Jugoslaviji ne mogu postojati slobodne nacije ni njihove nacionalne zajednice — države. Takvi polaze od teze da proces nacionalnog formiranja u Jugoslaviji nije završio, i da se narodi Jugoslavije nalaze na prijelazu između plemenske i moderne nacionalne organizacije. To drugim riječima znači da te snage polaze od jedne neznanstvene teze, koja se ni jednim ozbiljnim argumentom ne može braniti, teze da su narodi Jugoslavije početni materijal ili poluproizvodi od kojih treba posebnom socijalnom kemijom napraviti jugoslavensku naciju koja će biti idealni okvir za razvoj proizvodnih snaga socijalizma u Jugoslaviji i koja će likvidirati sve dosadašnje i buduće sukobe koji bi se mogli pojaviti među narodima Jugoslavije.

Oni polaze od potpuno neispravne i politički konzervativne koncepcije da je smisao Jugoslavije apsorbiranje njezinih naroda kao originalnih subjekata, a uz pomoć jedinstvene jugoslavenske nacije kao političkog ideala nove Jugoslavije.

Mali narodi — autonoman i suveren subjekt

Edvard Kardelj smatra da su ovakve koncepcije veoma štetne i dokraja reakcionarne i da je na ovakav način shvaćena koncepcija jugoslavenstva duboko imperijalistička, konzervativna i antisocijalistička. Ona je usporila proces formiranja modernih nacija u Jugoslaviji kao optimalnih globalnih društveno-političkih i gospodarskih zajednica u okviru kojih svaki narod može organizirati svoj cjelokupni socijalni život.

Polazeći od toga da su nacije najprirodniji oblik socijalno-ekonomske organizacije socijalizma na globalnom nivou, mi se suprotstavljamo konceptu koji to smatra ključnim problemom jugoslavenskog socijalizma i glavnom preprekom stvaranja integralne i jedinstvene Jugoslavije. Nacije, dakle nisu nikakvo zlo za naše narode i za socijalizam u cjelini, zlo koje bismo morali tjerati iz svog cjelokupnog socijalnog života, nego su najprirodniji oblici pomoću kojih svaki narod može izgrađivati svoju globalnu socijalnu i gospodarsko-političku strategiju i kroz nju se pojavljivati kao potpuno autonoman i suveren subjekt u međusobnim odnosima na nivou federacije. Jer, kad bismo prihvatili suprotnu koncepciju, svijet bi se pretvorio u jednolični tabor u okviru kojega bi velike nacije pomoću svojih centralističko-birokratskih i političkih sistema gutale male narode i umjetno ih pretvarale u ono što oni po prirodi stvari nikako ne mogu biti niti postati.

Problem suvremenog svijeta nije u tome što u njemu postoji na stotine velikih i malih naroda, jer je to realnost i zakonitost suvremenog svijeta. Dvadeseto stoljeće jest stoljeće ekspanzije malih naroda koji lome kolonijelne lance u koje su ih stavile imperijalističke i velikodržavne koncepcije velikih i jačih nacija. Prema tome, formiranje suvremenih nacija i njihov slobodan razvitak, povezan s konstituiranjem socijalizma kao svjetskog procesa, jedna je od najrevolucionarnijih tekovina suvremenog svijeta. Stvaranjem nacionalnih zajednica i država oslobađa se golema energija i stvaralačka snaga koja postoji u svim narodima, energija i snaga koja je zbog postojanja svjetskog imperijalizma bila blokirana.

(Nastavit će se)

Marko Veselica

S PRVOG OMLADINSKOG SABORA U OMIŠU

TEŠKO PRODIRE NOVO...

Omladina ne priznaje raskorak između riječi i djela već traži njihovo suglasje

Uključivanje mladih u društveni život nije više tek želja, a niti programatska parola, koja se iz stare navade uporno ponavlja. Odnedavna, to je ponovno stvarnost, koja nagoni na stanovita razmišljanja, dileme, pa i mučna prosuđivanja dosadašnjih postupaka i sadašnjih odrednica. Ni malo obeshrabljena prošlim promašajima, kako objektivnim tako i subjektivnim, jer u njima nije ni sudjelovala, mladež ne priznaje raskorak između riječi i djela već traži njihovo suglasje, provedbu svrsishodno određenih ciljeva. Nemirenje s negativnostima i zahtjevi za uključivanje u sve društvene strukture postaju sve učestaliji. Oni su došli do izražaja i na Prvom omladinskom saboru održanom u Omišu 6. VI. o. g. u Zaključcima kojeg se kaže:

Veliki interes mladih za ulazak u SK

»Učesnici ovog skupa založili su se za življu i djelotvorniju reorganizaciju Saveza omladine u duhu pokrenutih društvenih promjena i kretanja kako bi u potpunosti mogli realizirati zadatke koje pred njih postavlja sadašnji kurs našeg socijalističkog razvitka.

Kroz razgovor učesnici Sabora pokazali su veliki interes za ulazak u Savez komunista. Istovremeno je istaknuta ogorčenost i prosvjed mladih protiv određenih negativnosti u SK naše općine. Prvenstveno poradi nedovoljne prisutnosti u našem društveno-političkom životu što nikako ne može biti u skladu s načelima rada SK, zatim zbog nesprovođenja dogovorenih zaključaka kao i tolerantnog stava prema negativnom djelovanju pojedinaca u redovima SK. To se u prvom redu odnosi na nosioce odgovornih društveno-političkih dužnosti među kojima je istaknut primjer Marina Čoke i Ive Pejkovića. Čoko i Pejković nekim svojim nastupima (Pejković na sastanku Političkog aktiva 29. I. 1971., a Čoko na sastanku proširenog Komiteta OK SK Omiš 31. V. 1971.) grubo su kršili etiku članova SKJ. Njihova odgovornost je tim veća što je drug Čoko predsjednik Ideološke komisije OK SK Omiš, a drug Pejković politički komesar Štaba narodne obrane i predsjednik statutarne komisije OK SK Omiš.«

Sastanak Političkog aktiva, koji se spominje u zaključcima Prvog omladinskog sabora sazvan je na zahtjev omiške mladeži, koja nije bila zadovoljna s radom društveno-političkih organizacija u svom mjestu. Svoje zamjerke omladina je formulirala u deset prigovora i podnijela ih nazočnom skupu. Očito pogođeni tim prigovorima pojedini učesnici sastanka nisu ni zamijetili magnetofon koji je bilježio svaku izgovorenu riječ. Kasnije je taj magnetofon postao svojevrsan politički problem, pa se čak i predsjednik općinske Skupštine Milan Trgo našao ponukanim da prosvjeduje: »Što nije stavljen magnetofon na stol i da tu govorimo... Pa drugovi... sad će mi netko reći konfrontacija omladine i Trge ili skupštine ili boga jarca... Više mi je na vrh kape konfrontacija...«

Primjedbe omladine i — reakcije pogođenih

Razumljivo, najveći broj učesnika skupa bio je pogođen prvim prigovorom da neki rukovodioci u komuni nisu stvarno prihvatili ideje 10. sjednice CK SKH, pa da im poradi toga treba oduzeti pravo da predstavljaju narod Omiša. Ipak, najteže riječi su pale kod razmatranja desetog prigovora kojim se odgovornim osobama zamjera što su za političkog komesara Štaba narodne obrane imenovali Ivu Pejkovića, bivšeg sekretara Općinskog komiteta, čija je djelatnost u više navrata označena kao negativna. Očito pogođen tim prigovorom Pejković je uporno pitao i prijetio: »Ko je taj koji to daje? Neka mi kaže ovdje! Jer meni se diže para, jer bi ovdje mogao izgubiti razum i nekoga izmlatiti!« Uvjeren da mu je to »uvalio« Ivica Bekavac bivši predsjednik Općinskog komiteta SO Pejković mu dovikuje: »Ja ću moj ponos i političku pripadnost braniti. Upamti to, pa makar ja išao u zatvor, a ti pod crnu zemlju! Upamti to!« Vidljivo uzbuđen desetim navodom on je dao i svojevrsno tumačenje svih omladinskih prigovora: »Ja tvrdim da su prva tačka i deseta tačka i sve druge tačke bile uperene prema fizičkoj likvidaciji određenih ljudi, određenih kadrova, a to znači likvidaciji partijske organizacije na općini!« Hotimice ili nenamjerno ovim riječima Pejković je optužio čitavu omladinsku organizaciju za pokušaj likvidacije partijske organizacije i poradi toga potpuno je razumljiv njihov zahtjev da se Pejković isključi iz SKH i SKJ.

»Ideolog« koji izmišlja ekscese

Omladinska organizacija ujedno je postavila zahtjev da se iz Saveza komunista isključi i Marin Čoko, predsjednik Ideološke komisije OK SK Omiš poradi neistinitog prikazivanja sprovoda poginulog hrvatskog pjesnika Josipa Pupačića, koji je sahranjen u svom rodnom Slimenu kod Omiša. Pišući o tom slučaju novinar »Nedjeljnje Dalmacije« u svom članku »Jedna tragedija, smrt hrvatskog pjesnika Josipa Pupačića, iskorištena za svrhe koje nisu ni ljudske ni političke« zabilježio je riječi Zlatana Kalajžića, predsjednika Općinske konferencije Saveza omladine, koji je čitav slučaj opisao ovako: »Poslije pogreba, na političkom aktivu i na sjednici Ideološke komisije Općinskog komiteta SKH Marin Čoko, predsjednik Ideološke komisije Općinskog komiteta SKH, otprilike je kazao da mu je čudno što se u ovoj prigodi nije osjetila nazočnost članova SK, da je pogreb imao stanovito obilježje nacionalističke manifestacije, da ono što on nije mogao razumijeti da su to nacionalistička iskazivanja.« Predsjednik Općinske konferencije SKH Ante Marušić je za sprovod rekao: »Svi smo se založili da to bude dostojan ispraćaj... Da, bilo je vijenaca i hrvatskih trobojnica i hrvatski grb načinjen od karanfila, ali s petokrakom zvijezdom... Isto tako i govori koji su održani bili su na mjestu i na razini trenutka.«

Općinski komitet razmatrao je zahtjev omladine i velikom većinom glasova ga odbacio. Ohrabren takvim ishodom Marin Čoko je izrekao i drugu optužbu i zamjerku: »Ti hrvatski pjesnici u svom posmrtnom slovu nijednom nisu spomenuli Tita i partiju.« Ovom prigodom nije na odmet upozoriti da se u razgovoru s novinarom »Tla« Ivo Pejković jadao što na sastancima političkog aktiva nazočni ne oslovljavaju po imenu Marina Čoku već obično kažu: »Čovjek koji sjedi kraj vrata.«

Sukob shvaćanja, a ne generacija!

Govoreći o svim tim slučajevima omiški omladinci naglašavaju da se ne radi ni o kakvom sukobu generacija, već o sukobu s desetak ljudi, koji ne mogu da shvate, a još manje prihvate društvene promjene.

U razgovoru s Omišanima doznali smo da je posljednjih godina bilo više nesporazuma i sukoba između mještana i općinskih organa. Na više zborova traženo je smjenjivanje Milana Trge, predsjednika općinske Skupštine. Mnogi prigovaraju što im je nacionalizirana zemlja, koja je poslije uz malu ili nikakvu naknadu dodijeljena utjecajnim pojedincima za gradnju vikendica i kuća. Poljoprivrednici su nezadovoljni poradi zapostavljanja poljoprivrede, nerealnih otkupnih cijena za višnje i trešnje. Cijena poznatih poljičkih trešanja poradi njihove krupnoće nazvanih »volujsko oko« ove godine je gotovo upola manja nego lani i to unatoč općem porastu cijena.

Turizam nema većih perspektiva, jer je omiško područje zagađeno žutim dimom što ga na istočnoj strani grada ispušta Tvornica cementa »Renko Šperac« i modrim dimom što ga na zapadnoj strani grada ispušta Tvornica karbida u čijem se sastavu nalazi i pogon za proizvodnju ferokroma, koji je osobito otrovan i opasan. Poradi postojanja hidrocentrale »Zakučac« omiška općina se ubraja u razvijenije, iako od te centrale nema gotovo nikakve koristi. Ljudi su prisiljeni tražiti zaposlenje u inozemstvu i u drugim krajevima. Tako je za proteklih deset godina broj žitelja opao za 2935, njih 2047 radi u inozemstvu. Pad nataliteta je sve očitiji. Omiš je pun povijesnih znamenitosti, ali se njima ne posvećuje dužna pozornost. Jedan Omišanin mi se rezignirano tužio: »Drevno glagoljaško sjemenište smješteno uz starohrvatsku crkvicu Sv. Petra iz XI. stoljeća pretvoreno je u stolarsku radionicu, a unutar njega izgrađeni su stanovi za neke općinske službenike. Društvo Poljičana uzalud traži da se u njemu otvori zavičajni muzej. JAZU im daje podršku, odgovorni u općini ne niječu opravdanost njihova zahtjeva, ali sve uzalud...« Općinskoj skupštini sve se više nameće nedovoljan i neadekvatan razvoj školstva. U osnovnim školama se nastava nerijetko održava u prostorijama koje nisu pogodne za to, u Naklicama se nastava održava u privatnoj kući. Roditelji ponekad prosvjeduju što se njihovoj djeci nastava ne održava na hrvatskom jeziku, a bilo je i sukoba između učenika i nastavnika baš poradi toga. Nastavnik osnovne škole »Tade Pejković« u Šestanovcu ošamario je učenika, koji je izjavio da ne želi igrati fudbal, već nogomet. Događale su se i druge stvari, koje su se neugodno dojmile. Općinski sudac za prekršaje bio je iznenađen i u neprilici kad mu je milicija podnosila prijave protiv osoba koje su pjevale »Lijepu našu« i druge starinske hrvatske pjesme.

Svi značajniji pothvati — mimo »nadležnih«!

Omišani prigovaraju da nadležne osobe i institucije ne pokazuju dovoljno brige za razviće kulturnog i uopće društvenog života. Kažu: »Oni koji su dužni da pokrenu stvar potpuno su neaktivni, svi značajniji pothvati učinjeni su mimo njih. Ljudi uređuju svoja mjesta samoinicijativno i vlastitim snagama, tako je Slime pretvoreno u mali gradić. U Kreševu ljudi su kroz bespuće probili cestu. Umjetničko društvo iz Gata svojom izvedbom dramskih komada iz poljičke povijesti oduševljava ne samo nas Omišane, nego i Splićane i ljude u drugim krajevima Hrvatske. U selima nema čitaonica, jedina čitaonica koja nešto vrijedi u omiškoj općini otvorena je prije nekoliko mjeseci zahvaljujući mjesnom ogranku Matice Hrvatske.«

Ivica Bekavac zaneseno tumači koliko značenje ima omiški Festival dalmatinskih klapa u otkrivanju, očuvanju i njegovanju izvorne hrvatske pjesme na području gdje »raste maslina i smokva«, pa kaže: »Sve je to pokrenuto i postignuto zahvaljujući inicijativi, zalaganju i samoprijegoru nekolicine entuzijasta. U općinskoj Skupštini bi nam možda i pomogli, imadu želju i dobru namjeru, ali im nedostaje inventivnosti i njima bi trebala pomoć.«

Poljičani se tuže da su u njihovom kraju glavni prohodni putovi ceste podignute u doba Napoleonove okupacije njihove republike i s tugom se prisjećaju nedavnih godina kada im je bilo zabranjivano da izvode svoje drevne pučke svečanosti.

Pouke »Štatuta Poljičke republike«

Razmišljajući o razmiricama i nesuglasicama u omiškoj općini, gotovo je nemoguće ne prisjetiti se Štatuta Poljičke republike. Taj Štatut kojega narod naziva poštovani »Poljica skupno i prema dogovoru stvoriše i uzakoniše«, pa poradi toga iz svakog retka izbija zadivljujuća skupnost, skupna odgovornost i neprestano iskustveno prenašanje prošlosti. Sigurno neće biti na odmet citirati jednu njegovu odredbu iz godine 1476, koja kaže: »Pored drugih poljičkih zakona Poljica uzakoniše i utvrdiše ovako i na ovaj način, jer su među Poljičanima nastale neke različite nesuglasice, nemiri i svađe među tim ljudima — nešto zbog nekih stvari, a nešto zbog krvi, spornih pitanja i skandala, i što su se među mnogim pojavile neke lige i stranke — zato Poljica, našavši se ranije spomenutog dana na skupnom zboru, složno i jednodušno zaključiše i uzakoniše ovako i na ovaj način: čvrsto i postojano prihvatiše i složiše se s tim da bude sloga, i mir, i bratstvo, i jedinstvo, kako je uvijek bilo, a to znači — kad se radi o općoj stvari, treba poštivati svačije pravo, svaki neka traži svoje po zakonu, kako je običaj i zakon; ako se radi o kakvom skandalu ili bilo kakvom metežu, svaki neka s mirom i u miru rješava svoje stvari po pravdi i zakonu; a nitko ne smije u Poljicima činiti bezakonje ili razdor, niti smije pronositi kakve nedolične klevete, niti nasilja ili bezakonja.«

Bruno Bušić

ODGOVOR »ZAGREBAČKE MLJEKARE«

Upravni odbor »Zagrebačke mljekare«, na sjednici održanoj dana 26. VII. 1971, raspravljao je o poslovnim i političkim posljedicama napisa koje je u formi pitanja objavljeno, odnosno upućeno generalnom direktoru poduzeća u broju 15 »Hrvatskog tjednika« od 23. srpnja 1971. godine.

1. Upravni odbor ocjenjuje da je sadržaj napisa neistinit, uvredljiv, tendenciozan i usmjeren na to, da se u očima kako članova kolektiva, tako i izvan njega stvori kriva slika o poduzeću, njegovim unutarnjim, samoupravnim, društveno-političkim i nacionalnim odnosima, odnosno njegovom rukovodstvu.

2. Upravni odbor ne može naći ni jednu riječ opravdanja u prilog činjenice da »Hrvatski tjednik« bez prethodne provjere stvarnog stanja objavljuje i slobodno interpretira izvode iz pisma što ga je navodno grupa radnika »Zagrebačke mljekare« uputila redakciji.

3. U napisu »Hrvatskog tjednika« Zagrebačku mljekaru želi se predstaviti kao sredinu koja rasipa novac za izbor miss Srbije, dok u isto vrijeme nije u stanju riješiti stambeni problem jedne radnice. Takav prikaz ne odgovara činjeničnom stanju. Uz malo dobre volje u to su se mogli lako uvjeriti, kako potpisnici pisma, tako i sama redakcija. Činjenica da to nije ni pokušano, ostavlja sumnju i dobronamjernost i jednih i drugih.

4. Informacija da je »Zagrebačka mljekara« donijela odluku da kao sufinancijer sudjeluje u izboru miss Srbije interpretirana je na način da i kod dobronamjernog čitaoca može izazvati sumnju u prave razloge ovakve odluke. Čini se, međutim, da se u komercijalno-propagandnom potezu, povezanim sa izborom miss Srbije željelo vidjeti nešto drugo, a ne poslovni interes poduzeća. To samo pokazuje da se radi o ljudima vrlo sumnjivih shvaćanja i namjera. Zbog toga je upravo i teško shvatiti da oni nailaze na podršku »Hrvatskog tjednika«.

Iz ugovora koji je sklopljen sa NIP »Politika« 17. XII. 1970. kao i iz propagandno komercijalne orijentacije »Zagrebačke mljekare«, vidljivo je da iza tog poteza stoje sasvim određeni poslovni motivi.

»Zagrebačka mljekara« ima svoje poslovne interese kako u SR Hrvatskoj, tako i u drugim republikama u okviru naše socijalističke zajednice. U tom smislu treba gledati komercijalno propagandni potez »Zagrebačke mljekare« povezan sa izborom miss Srbije. Podaci o prodaji jasno pokazuju, da je »Zagrebačka mljekara« kvalitetom i cijenom svojih proizvoda stekla i stiče sve veći broj potrošača na području SR Srbije, a posebno Beograda.

5. Iz navedenih razloga »Zagrebačka mljekara« je potpisala Ugovor o pokroviteljstvu nad izborom miss Srbije za 1971. godinu. Pri tome se strogo pazilo da se za sredstva koja će se uložiti dobije adekvatna usluga. Kao baza za izračunavanje vrijednosti usluge poslužio je službeni cjenik oglasnog prostora NIP »Politike«, u čijim je izdanjima proveden publicitet za »Ledo« povodom priredbe miss Srbije.Poznato je, da propagandni sadržaj koje donosi tisak kao redakcijsku vijest, vrijedi u propagandnom smislu najmanje dva do tri puta više nego li klasični propagandni oglas. Stoga smatramo, da smo reportažama i napisima o »Ledu« koje su izlazile u »Politici Bazaru«, »Ilustrovanoj politici«, »TV reviji« i »Ekspress politici« napravili dobar posao, mnogo bolji nego poslovi koji se sklapaju za slične akcije.

6. »Zagrebačka mljekara« je imala do sada niz komercijalnih i propagandnih poteza, kako u SR Hrvatskoj, tako i izvan nje. Oznake proizvoda »Zagrebačke mljekare« mogu se vidjeti, kako u novinama i na televiziji, tako i na najrazličitijim sportskim takmičenjima. U tom »Zagrebačka mljekara« nalazi svoj poslovni interes. To je bio isključivi motiv i prilikom akcije povezano sa izborom miss Srbije. Smatramo, da je izbor mjesta i načina propagiranja, stvar koja se tiče **isključivo poduzeća i njegove poslovne politike.**

Stoga će »Zagrebačka mljekara« i u buduće propagirati tamo gdje to bude potrebno, kada to bude potrebno i na način koji će smatrati najpodesnijim.

7. Izdatak za propagandu u napisu je povezan sa ličnim i društvenim standardom članova kolektiva. S tim u vezi želimo istaknuti slijedeće: »Zagrebačka mljekara« je do sada izdvajala znatna sredstva za rješavanje stambenih problema svojih radnika. O tome govori podatak da poduzeće danas raspolaže sa 142 stana, dok je 75 radnika dobilo stambeni kredit. Činjenica je, međutim, da to nije dovoljno. Očekuje se da će petogodišnjim programom stambene izgradnje koji je upravo donesen, taj problem biti gotovo skinut s dnevnog reda. U narednih pet godina, planirano je angažiranje u tu svrhu 32 milijuna n. din., od čega će 6,8 milijuna biti realizirano u toku ove godine. Za kreditiranje individualne stambene izgradnje utrošit će se 1,5 milijuna din., a ostatak od 5,3 milijuna za kupovinu stanova. Osim toga, »Zagrebačka mljekara« je ove godine izdvojila 1,5 milijuna za godišnje odmore, a isto tako i za društvenu prehranu. Spomenimo i to, da je poduzeće ove godine poslalo o svom trošku na liječenje i rekreaciju oko 100 radnika, da je osnovan Fond solidarnosti članova radne zajednice itd. Kao što je vidljivo, briga o čovjeku u »Zagrebačkoj mljekari« je svakodnevna.

8. U pitanju se između ostalog kaže: »I nije li »Zagrebačka mljekara« taj novac s daleko većim učinkom (i to ne samo reklamnim) mogla utrošiti za auto-cestu Zagreb-Split«? Upravni odbor razlikuje poslovno-propagandni potez u SR Srbiji, od pomoći za izgradnju auto-puta. Da se i o auto-putu Zagreb-Split vodi briga, pokazuje podatak da je »Zagrebačka mljekara« već donijela odluku da se u tu svrhu izdvoji iznos od 200.000 din. isto toliko za Učku, a za prugu Beograd-Bar 20.000 din.

Osim toga, u »Zagrebačkoj mljekari« je u toku organizirana akcija prikupljanja individualnih priloga članova radne zajednice koja je naišla na veliki odaziv. Radnici »Zagrebačke mljekare« odvajaju od svojih prosječnih primanja oko 1/3 jednomjesečnog osobnog dohotka.

Upravni odbor »Zagrebačke mljekare«

Napomena uredništva: Drugovima iz »Zagrebačke mljekare« zahvaljujemo na njihovom iscrpnom odgovoru. Međutim, njihove kvalifikacije našeg napisa i naših namjera, izložene u prve četiri točke odgovora, smatramo u najmanju ruku neprimjerenim. U našem pitanju nona ništa interpretirali, podatak na kojem smo gradili naše pitanje prethodno smo provjerili (da je točan potvrđuje i odgovor Uprave), a da nam je bilo tek do razjašnjenja stvari (i ni do čega drugog) potvrđuje i to da smo drugovima iz »Zagrebačke mljekare« osigurali za njihov odgovor daleko veći prostor nego što bismo to bili dužni učiniti po važećem zakonu o štampi.

Fondovi ili fond?

Djelomičan odgovor na napis »Zašto bez jedinstvenog fonda za ceste?« (HT br. 13)

Osnutkom regionalnih fondova za ceste u Hrvatskoj (Fond za ceste Osijek, Fond za ceste Zagreb, Fond za ceste Rijeka i Fond za ceste Split) učinjen je u našoj cestogradnji značajan zaokret. Ovu tvrdnju lako je dokazati na rezultatima bilo kojeg od ovih fondova.

Brojevi

Tako je na primjer u trogodišnjem (1968.—70. g.) radu Fonda za ceste Osijek modernizirano i rekonstruirano 348 km cesta, ili prosječno godišnje po 116 km. Duljina »oplemenjenih« cesta veća je iz godine u godinu. Ove godine bit će modernizirano čak oko 150 km cesta.

Ove brojke dobit će pravu »dimenziju« usporedimo li ih sa rezultatima slavonsko-baranjske cestogradnje u »predfondovskom« razdoblju. U godinama 1965.—67. modernizirano je 176 km makadamskih cesta, odnosno prosječno godišnje 59 km. Ako k tomu dodamo da je poslije 1964. g. broj kilometara osuvremljenih cesta u stalnom padu (1967.—46. km!), »igra« s brojkama može biti završena.

Ove rezultate možemo zahvaliti:

1. praktičnom potezu na ostvarenju intencije da se financiranje cesta prebacuje što više na teret neposrednih korisnika cesta;

2. osnivanje organa (Upravni odbor Fonda za ceste) koji može voditi objektivnu i neovisnu politiku financiranja cestogradnje u odnosu na izvođače radova (Poduzeća za ceste i dr)?

3. visok stupanj zajedničkog angažiranja u financiranju (Fondovi za ceste, društveno-političke zajednice, građani i privreda).

I pored neosporno značajnih rezultata, stopa modernizacije i rekonstrukcije znatno je zaostajala iza porasta stupnja motorizacije. No, za naše prilike to nije ništa neobično — kako se to nekima čini. Naime, kod zemalja sa niskim stupnjem motorizacije — u koje se, na žalost, ubrajamo i mi — relativan porast broja automobila (napose putničkih) je u pravilu vrlo visok — sve dok se ne postigne određeni viši stupanj motorizacije. Međutim, zemlje s niskim stupnjem motorizacije obično su i slabijeg gospodarskog stanja, te je gotovo nemoguće da te zemlje ulažu u cestogradnju toliko da stupanj modernizacije cesta prati relativan porast broja automobila.

Gdje su uzroci sadašnjeg stanja?

Ceste su nam u slabom stanju. To je neosporno. Zašto je tako?

Odgovor: radi niskih i neekonomskih naknada za ceste (koje se ne mijenjaju već skoro četiri godine, iako je rekonstrukcija kilometra ceste u međuvremenu postala dvostruko skuplja) i još uvijek vrlo niskog stupnja motorizacije. Kad smo već kod stupnja motorizacije, moralo bi biti jasno da je jedan od veoma važnih faktora što se u Sloveniji izdvajaju znatno veća sredstva za održavanje cesta nego u nas. Više vozila — veća potrošnja pogonskih goriva! Veća potrošnja pogonskih goriva — veća masa naknada za ceste! (Stupanj motorizacije Slovenije i Hrvatske u 1969. g.: u Sloveniji je na jedan putnički automobil dolazilo u prosjeku 13 stanovnika, a u Hrvatskoj 28.)

Za dobro i pravilno održavanje cesta teško da bi bila dovoljna cjelokupna sredstva Fondova za ceste! To nitko ne osporava. Da li je to dovoljan razlog da se modernizacija i rekonstrukcija cesta obustavi do »boljih« dana? Odgovor i najvećeg laika može biti samo jedan: »Ne!«. Konačno, u slaboj reproduktivnoj sposobnosti cestogradnje od velikog je značenja vezanje drugih sredstava na dinar cestogradnje, do čega dolazi samo prilikom modernizacije i rekonstrukcije cesta.

Kako izaći iz krize?

Da je put izlaska iz krize jedinstveni fond za ceste, vjerujem da bi bili jedinstveni u njegovu stvaranju. Od jedinstvenog fonda bilo bi — u odnosu na današnje stanje — daleko više štete nego koristi. Mora nam biti jasno, da je jedini izlaz iz današnjeg teškog stanja cestogradnje povišenje naknada za ceste. Nadalje, treba nastojati da se u izvorni dinar cestogradnje veže još više »tuđih« sredstava. Današnja organizacija Fondova osigurava najbolje izvršenje ovog zadatka. I, konačno, treba stvarati uvjete za prirodan porast motorizacije — smanjenjem neodrživo visokih carina i poreza na uvežene automobile. Kao što vidimo, carina na uvežene automobile nije samo pitanje zaštite ili protežiranja sposobnih ili manje sposobnih, niti pitanje da li će pojedinac sjesti prije ili kasnije u vlastiti automobil.

Hrvatska, izrazito turističko i tranzitno područje, ima posebne obveze i interese da poboljša stanje postojeće cestovne mreže. Zato svoju snagu i dragocjeno vrijeme ne smijemo gubiti na reorganizacijama radi reorganizacije, već na rješavanju bitnih pitanja cestogradnje.

Ivan Liović

Bilješka o sugovorniku:
Nikola Mandić, direktor Poslovne jedinice KBZ-Mostar, rođen je 1923. god. u Kreševu kraj Mostara. Radio je u Narodnoj banci u Mostaru, a poslije toga bio je financijski direktor trgovačkog poduzeća »Standard« u Mostaru. Od 1959. do 1966. na dužnosti je pomoćnika direktora tog poduzeća. Odbornik je u općinskom vijeću, član Savjeta za plan i financije općine Mostar, član Upravnog odbora fonda za uređenje gradskog zemljišta, predsjednik Društva knjigovođa Mostar.

Zagrebačka kreditna banka u Mostaru

Naša banka nije bila poželjna u Mostaru, ali smo svojim djelovanjem pokazali da je to banka Mostara i cijele Hercegovine koja brine o interesima mostarske i hercegovačke privrede

Nikola Mandić ispred poslovnice KBZ u Mostaru

Kako je, druže direktore, osnovana poslovnica KBZ u Mostaru?

Naša je banka odlučila osnovati poslovnu jedinicu u Mostaru u veljači 1970. god. U skladu s tom odlukom pristupilo se pripremama za otvaranje, raspisan je natječaj za osoblje i vršene su druge pripreme. U potrazi za poslovnim prostorijama naišli smo međutim, na određene poteškoće i to nam je bilo pomalo nerazumljivo. Tim prije što su te poteškoće proistekle iz subjektivnih ocjena o poslovanju naše banke. Znadem, na primjer, da je bilo pritisaka na poduzeće »Standard« Mostar pa je ono odustalo od ugovora s nama; mi nismo htjeli inzistirati. Pokušali smo osigurati prostorije u starom lokalu u hotelu »Neretva«, zatim u prizemlju samačkog hotela, itd. No svi su ti pokušaji propali zbog pritiska organa općine na vlasnike poslovnih prostora. Ne možemo niti danas shvatiti koji su tu razlozi postojali, no činjenica je da naša banka nije bila poželjna u Mostaru.

Da li vam je tko otvoreno rekao da niste poželjni? Da li ste imali kakvih drugih poteškoća?

Nije nam nitko ništa otvoreno rekao, no činjenice govore same. Tako, npr. kad smo pronašli ove prostorije, koje nam je ustupila »Standard konfekcija« Zagreb, poslovnica Mostar, došlo je do novih poteškoća. Pristupili smo uređenju ovog prostora, a sve se svelo na to da smo htjeli postaviti montažni drveni zid, koji bi dijelio naš prostor od trgovine konfekcijom. Taj je zid bio građen od istog materijala i na isti način, kako je bila obložena prodavaonica. Tad su došli građevinski inspektori općine, rekli da to radimo bez građevne dozvole i zabranili gradnju pregradnog zida. Bilo je jasno i nama i njima da za takav posao ne treba tražiti dozvolu, nego da su to radovi za koje treba samo podnijeti prijavu. Tako je po zakonu. Međutim, inspektori su njima da za takav posao ne treba tražiti dozvolu, Podnijeli smo molbu, koju su nadležni organi općine Mostar rješavali mjesec dana i na kraju donijeli negativno rješenje. To se rješenje temeljilo na nekom starom propisu što više ne vrijedi. Žalili smo se Izvršnom vijeću SR BiH i nakon tri mjeseca naša je žalba pozitivno riješena. Tako smo, sa velikim zakašnjenjem, počeli radom tek 15. travnja o. g.

Da li je ijedna druga banka u Mostaru naišla na takve probleme?

Nije. Znam da je Splitska banka bez poteškoća otvorila poslovnicu, Jugobanka također. Vidite, samo smo mi imali poteškoća

Da li ste o tome razgovarali s predsjednikom općine?

Bio sam, zajedno s pomoćnikom generalnog direktora KBZ, kod predsjednika općine, i to kad smo već imali rješenje o useljenju u ove prostorije. Htjeli smo, ako nam ima što prigovoriti, da to kaže otvoreno. Jer, ako smo baš toliko nepoželjni, bili smo spremni odustati od pothvata. Predsjednik općine, drug Andrić, rekao nam je da poslovanjem drugih banaka u Mostaru nisu zadovoljni i da bi želio da se naše poslovanje uskladi s interesima općine Mostar. Rekao nam je da nam pruža šansu

Unutrašnjost poslovnice KBZ u Mostaru

Mostar

da radimo, i budemo li radili kako on drži da je potrebno bit će sve u redu, a ako ne, poduzet će mjere da nas udalje iz Mostara.

Može li se tako postupiti po zakonu?

Po zakonu ne može. No, rekao je da će već naći načina da nas udalji.

Što ste vi učinili?

Mislite u banci? Pa, mi smo svojim djelovanjem pokazali da ovo nije neka zagrebačka banka, nego da je to banka Mostara i cijele Hercegovine, koju je KBZ organizirala u interesu svojih zagrebačkih komitenata i mostarske i hercegovačke privrede. Naglasili smo da niti jedan dinar prikupljen na ovom području neće otići sa ovog područja, nego da će biti plasiran u obliku kredita za razvoj ovdašnje privrede te za individualne potrebe stanovništva.

Kažite nam, druže direktore, kakvi su poslovni rezultati banke?

Nama je danas 83. radni dan. Dali smo do sada 1.400,000.000 dinara. Ostalo je naš početni kapital što smo ga dobili od naše centrale iz Zagreba. 420 milijuna smo dali privredi u obliku kratkoročnih kredita. Tako, npr., poduzeću »Putevi« iz Mostara, »Beku« i »Elektri« iz Mostara, te »Obnovi« iz Ližtice i »Autotransportu« iz Ljubuškog. Dali smo dva dugoročna kredita, i to 110 mil. dinara, općini Lištica, koja je bila dužna jednom građevnom poduzeću za škole izgrađene prije tri godine. Privredna im je banka iz Mostara već tri godine obećavala da će dati kredit za škole, ali ga nije dala. Nadalje, 150 mil. dinara dali smo općini Čitluk za izgradnju vodovodne mreže. U Čitluku od našeg kredita izgrađuju vodovod i već polažu cijevi. Osim toga obećali smo općini Lištica da ćemo im dodijeliti 400 mil. dinara kredita za izgradnju cesta. Zatim smo aluminijskom kombinatu »Boksitni rudnici« iz Mostara, obećali 200 mil. dinara kredita za izgradnju puta, od Privredne banke iz Sarajeva nisu ga mogli dobiti.
Pregovaramo sa »Poljoprivrednim kombinatom« u Mostaru, da im dodijelimo 150 mil. kredita za modernizaciju vinarija u Čitluku, gdje će ugraditi suvremenu francusku opremu za flaširanje čuvenih kvalitetnih vina Žilavke i Blatine, jer je donesen zakon o zaštiti kvalitetnih sortnih vina. Dakle, vidite, sve ovo su značajni rezultati u tako kratkom vremenu. Vodimo pregovore i s nekim općinama kojima su potrebni krediti, no ne možemo tako široko davati kredite privredi i općinama, a da općinski organi svoja znatna sredstva deponiraju i oročavaju u mostarskoj Privrednoj banci. Meni je, npr. potpredsjednik općine Mostar Milović rekao da u Privrednoj banci u Mostaru imaju oko 10 mlrd. dinara sredstava fondova i budžeta. Naravno, ako se nama obraćaju za kredit, a ne žele dio tih sredstava prenijeti u našu banku, kredit ne možemo dati. Spremni smo svim komitentima dati veću kamatnu stopu no što je daje mostarska Privredna banka.

Koliko ste kredita odobrili građanima?

Dodijelili smo 80 stambenih kredita u iznosu od 430 mil. a 165 mil. kredita dodijelili smo za kupnju raznih strojeva, kamiona, automobila itd. Dali smo i 460 mil. potrošačkih kredita.

Prema ovom što ste iznijeli, rekli bismo da imate dosta posla?

Točno. Fizički ne stignemo obaviti sav posao. U zadnje vrijeme pogotovo. Intenzivan je pritisak građana Sarajeva koji dolaze k nama i traže naše usluge. A da ne govorim o građanima Mostara i okolice. Došli smo u Mostar kao četvrta banka, no niti jedna, npr. ne odobrava potrošačke kredite, osim nas. Sad svaki dan radimo i poslije podne kako bi mogli na vrijeme obaviti poslove. Tko danas podnese molbu za kredit, sutra mu molba mora biti riješena.

Kolika su sredstva uložili građani?

Sa jučerašnjim danom, na deviznim računima građana imali smo 530 mil. deviznih dinara. Na žiro i tekućim računima građana ima 35 mil. Na štednji građana 283 mil.

Kako tumačite ove uspjehe?

Ako nije neskromno, mislim da je to u prvom redu zaslugom naše poslovnosti. Dogovorili smo se da iz naše banke nitko ne smije izići nezadovoljan. To je naša poslovna deviza.

Razgovor vodio: Ivan Cerovac

Ako moram birati između legende i istine, izabrat ću legendu. Iz neke zaboravljene knjige.

SVIJETLI ZNAKOVI

Narodi se prepoznaju po svojim vrijednostima, susreću se s njima i preko njih. Te su vrijednosti sadržane u spomenicima i u umjetničkim djelima, u knjigama i u idejama, i u životu utemeljenom na njima. Apstraktne vrijednosti, događaje i ličnosti, narodi označuju znakovima. Nalazimo ih svugdje po svijetu: to su kipovi po trgovima evropskih gradova, ploče i natpisi na kućama gdje su boravili veliki ljudi, bardi i znanstvenici, a što su narodi snažniji i veći, više je takovih znakova. ***Ti znakovi (i ti narodi) nisu okrenuti prošlosti, nego budućnosti: u njima upravo bujaju nove misli, a politički život vije po njihovim središtima.***

S tim se znakovima, naime, smiruje prošlost, a povijest se predaje prošlosti. Jer stvarne se vrijednosti i značenja u koja je narod povjerovao ne mogu uništiti, ona se naprosto *ostvaruju* u suvremenoj povijesti, i *tako se smiruju.* Inače se vraćaju kao sablasti, posjećuju nas, traže svoju istinu ili dio istine, čak i poslije dugog zaborava, pa ako smo ih zaista zaboravili, osvećuju se: postaju instrument »drugih«, daju se »manipulirati«, mijenjaju predznake i čak okreću svoja naličja, »druge strane«: nema, naime, jednoznačnih značenja u složenoj povijesti kroz koju smo prošli, u našoj kao i u općoj, ali povijest (narod u toj povijesti) nepogrešivo bira ona bitna i pozitivna značenja, *bitne sadržaje i smislove* događaje ili ličnosti, i stvara legende. Legende su visoki rezultati koje narod stvara u svom hodu *per astera*, i tim legendama on podiže svoje svijetle znakove. *I to su spomenici.*

To su spomenici njegova izbora i njegove Nade, njegovih napora da opstane i da se ostvari, u nas od Grgura Ninskog do još nepodignuta spomenika na Petrovoj Gori, te bilo da se radi o pobjedi ili o porazu, o žrtvi paloj na stratištu ili pred vratima Sigeta ili Klisa, radi li se o kruni užarenoj ili doista zlatnoj i ukrašenoj draguljima — narod će isplesti pozitivne legende, i živjet će s njima. Nije dobro dirati u te legende, bez obzira na povijesnu istinu (što mari ako se Marko borio na turskoj strani, kad je molio boga da kršćani pobijede!). Legende su kao pjesme: dio emotivnog života. One povezuju prošlost i budućnost, pružaju vjeru u stvaralačke snage puka, a najmanje je važno jesu li njihovi nosioci bili feudalci, monarsi ili građani; oni su naprosto *bili*, i postoje *u prošlosti*, a dižemo im spomenike upravo da ne bi postojali u sadašnjosti sa svojim (nužno) ograničenim i povijesno određenim sadržajima, tj. mislima i težnjama, jer novo doba (a naš socijalizam osobito, dinamičan, i sintetičan u najpozitivnijem smislu te riječi) *uključuje* te sadržaje i ta značenja na novoj i drugačijoj razini. On, bez sumnje, ne raste *na njima*, ali i *na* njima, upravo zato što ih je svojim obuhvatnijim i sintetičnim krugovima misli i djela povijesno prerastao, a upravo zato što ih je prerastao *on te sadržaje ne može smatrati »usporednim« ili čak konkurentnim; a najmanje može od njih strahovati ili odbacivati ih.* Tek kad bi ih odbacio, vratili bi se poput vampira iz priče tražeći svoju pravdu i istinu, i kada bi trebalo strahovati od njih, točnije od »manipulacije« s njima. Zato je naš socijalizam (uvijek nasljednik svih pozitivnih vrijednosti svakog od naših naroda) ponovno podigao spomenik biskupu ninskom Grguru, ali ne na staroj pogrešnoj, »nehumanističkoj« lokaciji na Peristilu; zato je podigao njegovu manju repliku u Ninu, dovršio spomenik kralju Tomislavu u Zagrebu, zato on podiže onaj kralju Petru Krešimiru u Šibeniku, Matiji Gupcu u Stubici, Franu Supilu u Dubrovniku, a zacijelo će prije ili kasnije ponovno podići i spomenik banu Jelačiću, ne na starom mjestu, naravno, jer na glavnom trgu glavnog grada jednog naroda treba da stoji spomenik najvišem simbolu tog naroda. I kao što ovi spomenici ne smetaju, *ne mogu smetati* onima na Podgariću, Kamenskom ili na Grobničkom polju (i nebrojenim drugima koje smo našoj Revoluciji digli), *tako ni njihova značenja ne mogu smetati ovom našem novom povijesnom stupnju koji ih je potvrdio i uključio; ako* ih je potvrdio i uključio, i samo u tome je problem na koji tu i tamo nailazimo, upravo zbog zaborava i žurbe koje smo očitovali, pa i stranputice kojima smo se povremeno kretali. I tu nas je naša nesretna povijest sustigla; nedovršena povijest za koju smo mislili da je možemo preskočiti i smiriti je u zaboravu. Smetnuli smo, naime, s uma da u 19. stoljeću nismo stigli proučiti pojave ni podići njihove znakove. Ta koje smo spomenike digli u vrijeme Preporoda? A koje u 20. stoljeću? — a tu je bila lijepa prilika za sintetičku misao socijalizma, i ona je još uvijek tu: *preuzeti baštinu, povezati raskinute niti, upotpuniti obzorje.* Pred cjelovitim obzorjem nema tada mjesta za »probleme 19. stoljeća«, niti njihove znakove i značenja netko može pravim baštinicima uzeti. ***A pravi baštinici su oni koji oporuku ostvaruju.*** Tada znakovi postaju simboli stanja i osjećanja koja su zaista minula, i postaju oznake smirenja *preko kojih se narodi očituju i susreću.*

Nije samo nas naša povijest sustigla; a bitno je da nas ona ne prestigne. Ne treba li upravo zato s najvećim razumijevanjem prihvatiti misao o spomeniku Petru Krešimiru u Šibeniku, i knezu Lazaru na Kosovu, i Petru Petroviću Njegošu na Lovćenu? *Kad legendi ne bi bilo, trebalo bi ih izmisliti,* a naši su narodi to spontano i radili u minulim danim »studeni i mraka«, i tom njihovom stvaranju, i dugom nadanju i patnji *treba danas odati priznanje i poštovanje;* to nije samo dužnost baštinika nego i pravo pobjednika. Oni koji su prvi put ujedinili golemi dio hrvatskih krajeva, uspostavili hrvatsku Republiku, san mnogih naraštaja, i obnovili državnost žrtvovanu 1918. godine, mogu svojom suverenom sviješću odati priznanje za sve napore, bez obzira koliko su uspješni bili, i bez obzira koliko su ograničeni bili. Da su Zrinski (i Šubići prije njih) uspjeli dovršiti svoju feudalnu zgradu i osamostaliti Hrvatsku, kako bi nam drugačija i (uvijek hipotetički po zakonima vjerojatnosti) lakša bila naša povijest, a unutrašnji odnosi jasniji i čišći! Ne bi u tom slučaju trebalo da danas *mi* vojujemo za državnost i za našu vlastitu odgovornost na svom vlastitom tlu. Poraz hrvatskog feudalizma, pljačka dobara Zrinskih i Frankopana, prekid njihove materijalne i kulturne moći zato su i naš poraz, i *mnoge naše veoma aktualne tegobe izviru iz tog poraza.* Pa tako i borba i politički slom bana Jelačića imaju svoja tumačenja, ma kako hipotetička: je li to samo slučaj što je on digao Hrvate i Srbe protiv mađarske revolucije, ili je to bio rezultat procjepa u kojem su se oni našli? Na što ukazuje »riječka krpica«, na povijesni procjep ili, čak, na slijepu ulicu? Po svoj prilici nikakva mudrost znanstvenih instituta neće moći, ex post, pronaći sa sigurnošću bolje varijante »što bi bilo, kad bi ...«, ali bez obzira na ukidanje kmetstva, narod je svojim nagonom, i svojim neposrednim iskustvom zacijelo, tada i kasnije utvrdio glavnu opasnost i stvorio legendu. I što sada s tom legendom i s tim iskustvom? A gdje je »cijela istina« (bez legende) u slijepoj ulici naše povijesti: je li to ona Ivana Mažuranića ili Eugena Kvaternika? U procjepu integralnog jugoslavenstva, je li to ona Ivana Supila ili Ante Trumbića? U tom je procjepu i Stjepan Radić bio i građanski i ideološki uvjetovan i određen, ali da je njegova republikanska i federalistička teza iz 1918. (i iz kasnijeg doba) pobijedila, kako bi nam bilo lakše u nedavnoj prošlosti, pa i u sadašnjosti. *Ovako, goleme su energije i duge godine utrošene u rješavanju problema koje smo naslijedili.* Naslijedili smo i rezultate i probleme, pobjede i poraze; za jedne i za druge odajemo danas počast pretcima, a nismo zaboravili da smo se i mi zatekli u procjepu: od Sime Markovića do 1937. i 1941. i 1948., i da je veličina naše avangarde upravo u tom postupnom izvođenju iz povijesnog procjepa, kroz samoupravljanje, kroz reformu, kroz 1964, kroz 1970., kroz promjenu ustava i privredne napore, i premda nas zemljopisne i vanjskopolitičke okolnosti uvijek podsjećaju na minule procjepe i zamke, u načelu i u teoretskoj mogućnosti, u svijesti i u namjeri što iz nje proizlaze — naš je povijesni procjep savladan.

A opasnosti? Pojedinosti? — Čini se da će nam misao zajedništva i smisao za zajedništvo (koja je prisno vezana i za ravnopravnost i za bratstvo s drugim narodima) biti upravo sada neophodni. Tu, na pragu ovog vjekovnog »antemurala«, na rubu mora ali i na rubu ponora, i naše su odgovornosti zajedničke, a krivnje međusobno isprepletene. Svijetli znaci, simboli naslijeđeni, i oni koje smo mi u ovom vremenu stvorili i digli, mogu nas samo čvršće povezati.

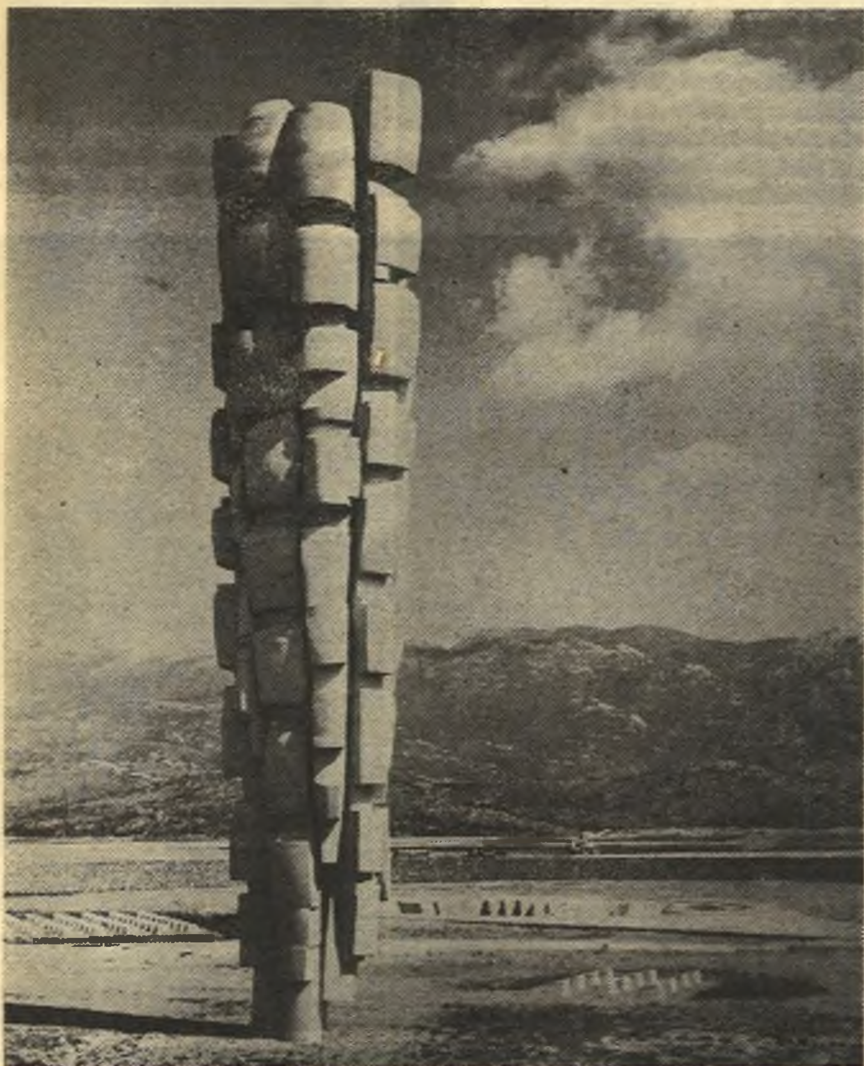
Grgo Gamulin

Grgur Ninski, rad kipara Meštrovića

Josip Juraj Strossmayer, također rad kipara Meštrovića

Spomenik Pothumskim žrtvama na Grobničkom polju. Autori: Šime Vulas i arh. Duško Rakić. Fotografija: Marija Braut

Bitne značajke NOP-a i Revolucije

Narodnooslobodilački pokret u Hrvatskoj počeo se razvijati od prvog dana okupacije i uspostavljanja marionetske NDH kao kontinuirani nastavak revolucionarne borbe radničke klase i pristaša antifašističkog i demokratskog pokreta iz svih slojeva hrvatskog pučanstva, a osim toga partizanskom pokretu u Hrvatskoj posebna obilježja dao je i oružani otpor ugroženog srpskog pučanstva.

Stvaranje političkog jedinstva svih antifašističkih, klasno-revolucionarnih i nacionalno-demokratskih snaga, za koje se Komunistička partija Hrvatske uporno zauzimala uoči rata, sad je ne samo postalo pretpostavkom za mogućnost razvitka narodnooslobodilačkog pokreta nego i jedina aktivna alternativa svemu onome što je donijela fašistička okupacija. NOP u Hrvatskoj nosio je od prvog dana značajke socijalističke revolucije, ali kojoj je bilo u samoj biti istodobno rješavanje revolucionarnih ciljeva radničke klase i same budućnosti hrvatskog naroda. U Hrvatskoj je radnička klasa — pokretana pobudom da je borbom antifašističkih sila, sa SSSR-om na čelu, u svjetskim dimenzijama kucnuo čas ostvarenja konačnih revolucionarnih ciljeva — bila nosilac otpora protiv okupatora i ustaške NDH, ali bez borbe za rješenje nacionalnog pitanja, ne samo s obzirom na fašističke okupatore nego i s obzirom na budućnost hrvatskog naroda i na odnošaj između svih naroda Jugoslavije, nije moglo biti nikakve narodnooslobodilačke borbe hrvatskog naroda. Zbog razdora koji je stvoren u monarhističkoj, velikosrpskoj Jugoslaviji, a još više produbljen ustaškom i četničkom akcijom, u Hrvatskoj je situacija bila slična onoj u Sloveniji, te velika većina hrvatskog naroda — kao što je E. Kardelj konstatirao i za slovenski narod — nije htjela čuti čak ni za ime stare Jugoslavije, samo u Hrvatskoj, jamačno, u još većem stupnju nego u Sloveniji.

Svjedočanstvo o težnjama hrvatskih revolucionara

O tome do koje je mjere u hrvatskom revolucionarno-demokratskom pokretu, od početka pa do kraja NOB-e, bila prisutna ideja borbe »protiv povratka na staro«, čime je prijetila politika jugoslavenske izbjegličke vlade i četničkog pokreta, ali i pasivno-fatalistička politika čekanja koje se držalo mačekovsko vodstvo HSS-a, mogao bi se navesti cio niz značajnih primjera.

Grupa revolucionara-komunista koja je stradala nakon neuspjela oslobođenja iz Kerestinca, srpnja 1941, a u kojoj su bili August Cesarec, Divko Budak, Ivan Krndelj, Pavao Markovac, Muhamed Kulenović, Juraj Bermanec, Dušan Grković, Josip Rendić, Stjepan Šeremet i drugi istaknuti hrvatski marksisti-revolucionari, ostavila je ovaj potresni dokument o svojoj viziji i o ciljevima započete borbe, napisavši na podrumskom zidu ustaškog zatvora u ulici Račkoga, br 9: »U OVIM PROSTORIJAMA PROŽIVJELI SU POSLJEDNJE SVOJE ČASOVE INTERNIRANI BORCI IZ KERESTINCA, NJIH 44. OSUDU O STRIJELJANJU PRIMILI SU SVI (!) UZDIGNUTE GLAVE, JER SU ZNALI DA UMIRU ZA PRAVEDNU STVAR, ZA STVAR RADNOG NARODA. ŽIVJELA SOVJETSKA HRVATSKA!«

Grupa boraca I. hrvatskog proleterskog bataljona koji je oslobodio Plitvička jezera u srpnju 1942. godine

Ta ideja borbe za ostvarenje i revolucionarnih i nacionalnih ciljeva, s kojom su umirali hrvatski revolucionari, preteče i predvodnici narodnooslobodilačke borbe, prožimala je i većinu pripadnika partizanskog pokreta u Hrvatskoj takvim intenzitetom da je čak i sam sporazum Tito—Šubašić 1944. izazvao u širokim slojevima hrvatskog naroda bojazan da se u njemu krije neka opasnost povratka na staru centralističko-hegemonističku Jugoslaviju u bilo kojem obliku.

Josip Broz Tito, vrhovni komandant NOVJ

Ciljevi revolucije: suverenitet i ravnopravnost naroda

Iz tih razloga NOP se u Hrvatskoj mogao razvijati samo na taj način da postane politički predstavnik i nosilac suvereniteta hrvatskog naroda i ideje bratstva s progonjenim srpskim pučanstvom u NDH, a za rješavanje na novim osnovama nacionalnog pitanja svih jugoslavenskih naroda, u sklopu općeg programa KPJ za stvaranje nove federativne, socijalističke Jugoslavije. Time je u Hrvatskoj došla do osobita izražaja najbitnija značajka narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji, koji se po Titovim koncepcijama razvijao kao jedinstven proces revolucionarne borbe radničke klase za socijalističke ciljeve s borbom i s tradicionalnim, prirodnim težnjama svakog pojedinog naroda da sam odlučuje o svojoj sudbini. Upravo zbog toga što se NOP u Hrvatskoj, u okolnostima kakve su nastale povijesnim razvitkom, okupacijom i stvaranjem NDH, i mogao u biti razvijati samo kao revolucionarno-demokratski pokret hrvatskog naroda, ni u Hrvatskoj u cjelini ni u pojedinim krajevima, ni 1941. ni kasnije (osim u Dalmaciji, u Hrvatskom primorju i u Istri za vrijeme kapitulacije Italije), nije došlo do općenarodnog ustanka, ali se zato narodnooslobodilačka borba razvijala neprekidno i u postupnu rastu, u revolucionarno-političkom i u oružanom smislu. Revolucija u

30. OBLJETNIC

POVIJESNI SMISAO I ZNAČE
U HRVAT

UTEMELJENJE DRŽAVN SOCIJALISTIČK

NOP u Hrvatskoj nosio je od prv revolucije koje je bit istodobno rj i budućnosti hr

FRANJO

Borci brigade »Braća Radić« sa zarobljenim tenkom, travnja 1942. u Hrvatskom zagorju

Komandant glavnog štaba Hrvatske general Ivan (Josip) Rukavina (drugi s lijeva) s komandantom i politkomesarom Prvog hrvatskog korpusa (kasnije IV. korpus NOVJ) Ivanom Gošnjakom (treći s lijeva) i Većeslavom Holjevcem (u sredini) i dr., za vrijeme borbi oko Gospića svibnja 1942.

A REVOLUCIJE

NJE POBJEDE REVOLUCIJE
SKOJ (3)

HRVATSKE
OSTI U
KOJ ZAJEDNICI

og dana značajke socijalističke
ješavanje revolucionarnih ciljeva
vatskog naroda

TUĐMAN

Dr. Pavle Gregorić govori na zasjedanju Inicijativnog odbora ZAVNOH-a. Prvi s lijeva predstavnik Hrvatskog zagorja Stjepan Tuđman

Hrvatskoj započela je u skladu s političkim odlukama CK u Zagrebu, od prvih dana okupacije, o čemu govori i činjenica da je u Hrvatskoj 22. lipnja 1941. stvoren i prvi partizanski odred sastavljen od četrdesetak hrvatskih komunista iz Siska i da je postupno od 1941. do 1943. izgrađena šira revolucionarna vlast i brojnija partizanska vojska negoli u bilo kojoj drugoj zemlji okupirane Jugoslavije.

Imaju li se u vidu rezultati takva razvitka NOB-a u Hrvatskoj, posebno ili u usporedbi s drugima, onda ponavljanje jednostranih ocjena ili neosnovanih teza o nekom »zaostajanju« »ustanka« u Hrvatskoj svjedoči o nepoznavanju ili neuvažavanju povijesne uvjetovanosti društveno-političkih zbivanja s jedne strane, a s druge o neuočavanju onoga što je u oslobodilačkom ratu naroda SFRJ s gledišta socijalističke revolucije bilo bitno i zakonito, a što osebujno ili sporedno, što je bilo od privremena, a što od trajna značenja za pobjedu revolucionarno-demokratskog pokreta; koji su procesi bili uvjetovani iskustvima, položajem i probicima nacionalno-političkog razvitka pojedinih naroda, a koji u tom sklopu objektivnim i subjektivnim komponentama u razvitku revolucionarnog pokreta radničke klase i političkih predstavnika buržoazije ili — točnije — različitih građanskih i seljačkih slojeva.

U NOB-u izgrađena federalna država Hrvatska

Već u prvom razdoblju NOB-a od 1941. do 1943. u Hrvatskoj je bio izgrađen potpun sustav nove revolucionarne narodne vlasti, i to podjednako na okupiranom i na oslobođenom teritoriju, s ukupno 4.596 NOO-a povezanih u potpunu mrežu od mjesnih i općinskih, preko kotarskih, okružnih i oblasnih do ZAVNOH-a, koji se već bio konstituirao kao vrhovno predstavničko, zakonodavno i izvršno tijelo, odnosno kao najviši organ državne vlasti federalne demokratske Hrvatske i nosilac suvereniteta hrvatskog naroda; partizanske snage bijahu izrasle u brojnu i dobro organiziranu oružanu silu revolucije: pod GŠ NOV i PO Hrvatske potkraj 1943. bila su 3 korpusa, 11 divizija, 40 brigada i brojni odredi, a od ljeta 1944. od 9 korpusa NOV Jugoslavije u Hrvatskoj je bilo 5 korpusa i 17 divizija s ukupno oko 150.000 boraca — partizanske snage kontrolirale su već od godine 1942. sve krajeve Hrvatske- a od jeseni 1943. tri četvrtine teritorija bilo je oslobođeno ili poluoslobođeno; za vrijeme NOB-a redovi revolucionarno-demokratskog pokreta pod vodstvom KPH prošireni su u Jedinstvenu narodnooslobodilačku frontu koja je obuhvaćala antifašističke, patriotske i demokratske elemente iz svih društvenih slojeva.

Ivo Rukavina, komandant Glavnog štaba Hrvatske

Ivan Šibl, komesar X. (zagrebačkog) korpusa NOVJ

U cjelini, u Hrvatskoj je NOP već 1943. odnio u biti političku pobjedu, onemogućivši ne samo konsolidaciju kvislinške NDH nego i neke pokušaje kontrarevolucije, kao iz redova Mačekova vodstva HSS-a da oslabe NOP iznutra, tako iz ustaško-domobranskih redova da u savezu s HSS-om igraju na kartu prijelaza NDH na stranu zapadnih saveznika, što bi bilo moglo postati realnom opasnošću da NOP u Hrvatskoj već nije bio osigurao pobjedu. Postignutim rezultatima i političkom i vojnom snagom NOP u Hrvatskoj dao je u općejugoslavenskom opsegu toliko znatan prilog da se može ustvrditi da je bio među onim snagama koje su bile glavni oslonac pobjedi socijalističke revolucije u cjelini, pridonoseći osobito mnogo stvaranju nove demokratske, federativne zajednice naroda Jugoslavije na principima ravnopravnosti, samoodređenja i suverenosti svih njezinih članova. Zbog onakve polarizacije društveno-političkih snaga kakva se zbivala u Hrvatskoj uoči rata i za vrijeme okupacije, NOF Hrvatske stvarala se kao jedinstven savez odozdo svih antifašističkih, revolucionarno-demokratskih i patriotskih ljudi, na programu NOP-a. Čak i kasnije, kad su 1943. na slobodnom teritoriju formirani Izvršni odbor HSS-a i Srpski klub u sastavu JNOF-a, to je samo formalno unosilo u nju stanovite koalicione elemente, jer su oni osnovani na podlozi JNOF-a i priznavanja vodeće uloge KPH u njoj.

Socijalni i nacionalni sastav pripadnika NOP-a

Do sada još nije potpuno znanstveno istražena socijalna i nacionalna struktura pripadnika NOP-a u Hrvatskoj (to statistički vjerojatno nije ni moguće u potpunosti izvršiti, ali se na temelju analize raspoloživih podataka o sastavu članstva boraca mogu izvući približni zaključci. Od 471.836 aktivnih sudionika NOB-a i socijalističke revolucije najveći broj, odnosno oko 52%, otpada na seljaštvo, oko 35% bili su radnici, oko 8,2% intelektualci i službenici i oko 4,5% ostali (obrtnici, trgovci i dr.). Struktura pripadnika NOP-a za cijelu Jugoslaviju pokazuje razmjerno veći udio seljaštva, sa 61,1%, a nešto manji radništva, sa 30,8%, i intelektualaca i službenika, sa 6,0%. To je dijelom posljedica drukčije strukture stanovništva a dijelom i osobitost razvitka NOB-a u pojedinim jugoslavenskim zemljama. Ali kad se udio pojedinih socijalnih

Formiranje 3. brigade XIII. primorsko-goranske divizije XI. korpusa NOVJ nedaleko od Delnica

skupina u NOR-u Hrvatske usporedi sa strukturom pučanstva u cjelini, onda je na prvom mjestu radništvo, s aktivnim sudjelovanjem u NOB-u od 21,5%, na drugom intelektualci i službenici s oko 12%, na trećem seljaštvo s oko 8,7% (i na posljednjem ostali s oko 7,5%). Budući da je opći prosjek aktivnih sudionika prema ukupnom broju stanovnika oko 11,23%, to drugim riječima znači da je radništvo sudjelovalo u NOB-u gotovo dvostruko više od prosjeka, intelektualci i službenici nešto iznad prosjeka, a seljaštvo i ostali za gotovo četvrtinu do trećine ispod prosjeka. Nacionalni sastav, prema tim nepotpunim podacima, bio je približno: Hrvati 57%, Srbi 33%, Slovenci 0,8%, Česi i Slovaci 0,7%, Mađari 0,4%, Talijani 0,8% i ostali i neutvrđeni oko 7,8%.

Razmjerno znatno veće sudjelovanje srpskog pučanstva u Hrvatskoj u NOB-u bilo je uvjetovano time što je ono okupaciono-kvislinškom politikom bilo i fizički ugroženo. Razbijanjem Jugoslavije i uspostavljanjem okupaciono-kvislinškog režima fašistički okupatori nametnuli su svoje gospodstvo svim narodima Jugoslavije, ali je položaj srpskog stanovništva u NDH i u Vojvodini, isto tako i cijelog slovenskog naroda i dijela hrvatskog na anketiranim područjima Dalmacije postao takav da je doveo u pitanje i sam njegov opstanak.

Analize sastava vijećnika I., II. i III. zasjedanja ZAVNOH-a, kao političkog predstavništva NOP-a Hrvatske, za koji ima nešto egzaktnijih podataka, pokazuju da je po nacionalnom sastavu vijećnika ZAVNOH-a na pojedinim zasjedanjima bilo Hrvata od 73,2 do 75,3%, Srba od 20,4 do 24,1%, Mađara, Nijemaca, Čeha i Talijana od 0,5 do 0,8%.

Prevoženje 26. divizije VIII. (dalmatinskog) korpusa NOVJ s Visa na srednjodalmatinske otoke

Pregled pripadnika NOP-a po godinama stupanja u NOB pokazuje da je u Hrvatskoj od 1941. i 1942. sudjelovalo oko 38,3%, od 1943. g. 36,4% i od 1944. i 1945. g. 24,9%, odnosno da je 74,7% ili tri četvrtine sudjelovalo u NOP-u od 1941 do 1943. a samo jedna četvrtina od 1944. i 1945., dok podaci za cijelu Jugoslaviju govore da je od 1941. do 1943. sudjelovalo oko polovine (51,2%), a od 1944. do 1945. g. 44% (dok je za njih 4,8% nepoznato).

Radnička klasa — osnovna snaga revolucije

Te analize sastava aktivnih sudionika NOB-a potvrđuju konstataciju da je NOP obuhvatio sve slojeve pučanstva, ali da su njegove osnovne snage bile u radničkoj klasi, koja je razmjerno najbrojnije sudjelovala u revoluciji, a zatim u lijevoj inteligenciji i u seljaštvu. Prema tome, i konkretna analiza razvitka NOP-a u Hrvatskoj potvrđuje ocjenu da je radnička klasa sa svojom revolucionarnom partijom bila vodeća i glavna snaga narodnooslobodilačke borbe i revolucije. Sav razvitak revolucionarno-demokratskog pokreta hrvatskog naroda između dva rata i socijalističke revolucije u Hrvatskoj u tijeku NOR-a pokazuje da je radnička klasa mogla odigrati takvu ulogu zato što je zbog spleta objektivnih i subjektivnih komponenata nacionalnog i međunarodnog povijesnog zbivanja postala osnovnom snagom općedruštvenog i nacionalnog razvitka. Time se i na primjeru razvitka i pobjede revolucionarno-demokratskog pokreta u Hrvatskoj, kao i u cijeloj Jugoslaviji, obistinila jedna od temeljnih Marxovih misli: da jedna klasa ili jedna stranka može postati predvodnikom društveno-političkog razvitka samo u tom slučaju ako se njezin program i njezina konkretna politička akcija u određenom povijesnom trenutku poklapaju s potrebama društva, s interesima cijelog naroda. Za povijest i za teoriju revolucije i oslobodilačkih ratova ne može biti dvojbe da je titovski program KPJ o načinu izvršenja i o ciljevima socijalističke revolucije u oslobodilačkom ratu značio poistovjećivanje velikih ciljeva revolucije o borbi za besklasno društvo s interesima svakog pojedinog, i svih naroda Jugoslavije zajedno. Time je revolucija u Jugoslaviji ne samo položila nove programske osnove za izgradnju višenacionalne državne zajednice nego je u europskim i u svjetskim dimenzijama najizrazitije nagovijestila epohu raspadanja hegemonističko-unitarističkih državnih tvorbi i odživjelih kolonijalnih imperija.

Miko Tripalo (treći s desna) s članovima Okružnog komiteta KPH Knin, u proljeće 1944.

Štab VI. (slavonskog) korpusa NOVJ u Slavoniji 1944. (drugi s lijeva general Vlado Janjić, treći — general Petar Drapšin)

Ako bismo na kraju htjeli nešto reći o bitnim značajkama i o povijesnom značenju socijalističke revolucije u Hrvatskoj, onda bismo na temelju izloženog mogli zaključiti:

Preduvjeti za pobjedu revolucije

Socijalistička revolucija u Hrvatskoj bila je logičan nastavak razvitka revolucionarnog radničkog i demokratskog nacionalnog pokreta hrvatskog naroda s obzirom na položaj u kojem se on nalazio u monarhističkoj Jugoslaviji i pod okupacijom. Preduvjeti za pobjedu socijalističke revolucije u Hrvatskoj bili su u tome što Pavelićeva NDH ne samo da nije značila rješenje nacionalne suverenosti hrvatskog naroda već je ugrožavala njegove životne interese svojom sudbinskom povezanošću s fašističkim silama, ali isto tako i u tome što su fatalističko prepuštanje događajima Mačekovog HSS-ovskog vodstva, a posebno planovi jugoslavenske izbjegličke vlade i njezina četničkog pokreta u zemlji — prijetili hrvatskom narodu povratkom u neizdrživo stanje Kraljevine Jugoslavije.

Vicko Krstulović govori na mitingu u oslobođenom Drnišu, studenog 1944.

NOP pod vodstvom Tita i KPJ mogao je u Hrvatskoj uhvatiti čvrste korijene i postupno zadobiti široku potporu svih slojeva hrvatskog naroda zato što je u biti njegova programa bila borba protiv povratka stare, monarhističko-hegemonističke Jugoslavije, a za novu socijalističku Jugoslaviju kao zajednicu slobodnih i potpuno ravnopravnih naroda.

Veliki udio hrvatskog naroda u pobjedi revolucije

Na toj osnovi NOP Hrvatske značio je ujedinjavanje najpozitivnijih tradicija revolucionarnog radničkog i demokratskog nacionalnog pokreta hrvatskog naroda, na programu koji je za radničku klasu značio pobjedu velikih ciljeva socijalističke revolucije, za hrvatski narod postizanje nacionalne suverenosti u zajedničkoj borbi sa srpskim, slovenskim, crnogorskim i makedonskim narodom, a za srpski narod u Hrvatskoj osiguranje budućnosti zajedničkom borbom s hrvatskim narodom za bratstvo i ravnopravnost svakog naroda u novoj Jugoslaviji. Za hrvatski narod revolucija je imala posebno značenje i zbog toga što su u njoj oslobođeni i priključeni domovini oni otrgnuti dijelovi Istre, Primorja i Dalmacije što su ih talijanskim okupatorima prepustili Pašićeva Jugoslavija i Pavelićeva NDH.

Svojim vlastitim sudjelovanjem u NOB-i i socijalističkoj revoluciji hrvatski je narod, zajedničkom borbom s drugim narodima Jugoslavije, izgradio temelje svoje nacionalne i državne suverenosti, stvarajući u samoj revoluciji Federalnu Državu Hrvatsku sa ZAVNOH-om i vladom Federalne Hrvatske, koji se kao nosioci nacionalnog suvereniteta i državnog vrhovništva oslanjahu na izgrađeni sustav revolucionarne narodne vlasti i na revolucionarnu oružanu silu pod zapovjedništvom GŠ NOV i PO Hrvatske, što je imalo biti jamstvo da je i hrvatski, kao i ostali narodi, u revoluciji sam uzeo svoju sudbinu u svoje ruke. Svojim udjelom i postignutim rezultatima u NOB-u hrvatski je narod dao jedan od najbitnijih priloga pobjedi NOP-a i socijalističke revolucije u cijeloj Jugoslaviji na programu njezina pretvaranja u socijalističku zajednicu potpuno ravnopravnih i suverenih naroda.

Jedinice 9. (dalmatinske) divizije iskrcavaju se na obali Istre, travanj 1945. g.
Vladimir Nazor, predsjednik ZAVNOH-a i dr.

Izvorne ideje revolucije: protiv hegemonizma a za samoupravni socijalizam

Na toj povijesnoj podlozi napredne društvene snage hrvatskog naroda, zajedno s progresivnim silama ostalih naroda, pružale su otpor i vode borbu s hegemonističko-unitarističkim tendencijama, što su pod vidom socijalističkog integralizma ugrozile same osnove bitnih stečevina revolucije, povijesno značenje kojih i jest u tome što svojim izvornim idejama pružaju najbolji oslonac za pobjedu načela samoupravnog socijalizma i što vjerodostojnošću povijesnog iskustva dokazuju da je oživotvorenje nacionalne suverenosti i republičke državnosti, čemu se teži sadašnjim ustavnim promjenama, ne samo u interesu hrvatskog i svakog pojedinog naroda nego i najbolji i jedini put za jačanje Jugoslavije kao socijalističke, samoupravne i nesvrstane zajednice jednakopravnih i slobodnih naroda.

Vladimir Nazor, predsjednik ZAVNOH-a i dr. Vladimir Bakarić, predsjednik prve vlade NR Hrvatske, s članovima vlade u Splitu 14. travnja 1944.

(Nastavit će se)

Hrvatski jezik

Banke i jezik

Pozitivno nastojanje da hrvatski književni jezik dobije svoj lik koji bi imao da nije bilo unifikatorskih iskrivljavanja ima vidljiv uspjeh. U središte književne upo be prodiru riječi i oblici koji su bili neopravdano potisnuti ili potpuno istisnuti iz naše jezične prakse. Neobično je važno što je upotreba tih riječi prodrla i u tri naše najznačajnije javne ustanove, na radio, televiziju i u Vjesnikovu kuću. Bez njih bi postojala opasnost da dobijemo dva hrvatska književna jezika, unificirani i elitni, a to bi za nas bila jednaka nesreća kao što je bila i unifikacija. Toga se, s drugih razloga, bojao i Vladimir Nazor. Zalažući se za pravo čakavštine na književni život, istakao je načelo: »JEDINSTVO HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA IZNAD SVEGA«, načelo koje u svom djelovanju nikada ne smijemo smetnuti s uma.

Radujući se pripravnosti mnogih da u središte književne upotrebe vrate neopravdano potisnute hrvatske riječi sa žalošću mislim na neke o kojima sam već više puta pisao, ali dosad bez uspjeha. Jedna je od njih izvadak. Pod razornim unitarističkim djelovanjem gotovo ju je potpuno istisnuo izvod. Doduše i izvod je hrvatska riječ, ali znači zaključak, a razni pismeni dokumenti su izvaci: izvadak iz gruntovnice, izvadak iz matične knjige vjenčanih, rođenih, umrlih, bankovni izvadak i dr. Istina, kobasičarski proizvodi: **izvadak iz matične knjige rođenih, izvadak iz matične knjige vjenčanih, izvadak iz matične knjige umrlih** su plod hrvatske jezične tradicije, jer hrvatski se to govorilo, krsni list, rodni list, vjenčani list, smrtovnica, ali nije sada o tome riječ. Riječ je o neopravdanom potiskivanju izvatka u našim bankama. Izvadak ne samo da ima stoljetnu hrvatsku upotrebu, nego je i potpuno u skladu sa štokavkom tvorbom riječi. Podlegavši unitarističkim nastojanjima zagrebačke su banke, a s njima vjerojatno i sve ostale u Hrvatskoj, napustile izvadak i 1958. potpuno je prevladao izvod. Pisao sam o tome dva puta u Jeziku, jedanput u Vjesniku, slao članke i pisma zagrebačkim bankama, našao čak i jednoga financijskoga inspektora koji mi je obećao da će uznastojati da se vrati izvadak, ali mi i dalje dobivamo izvode. Gotovo je nevjerojatno da treba ulagati toliko energije da se u naše banke vrati samo jedna jedina potpuno neopravdano potisnuta riječ. To me navodi na ovakav zaključak: da u hrvatskim bankama nimalo ne mare za hrvatski književni jezik, što je žalosna činjenica.

A žalosno je i to što je i drug Matko Rojnić dopustio da Sveučilišna knjižnica promijeni naziv u Sveučilišna biblioteka i što do danas nije ništa učinio da svojoj ustanovi vrati njezin pravi naziv, iako sam istom prilikom prije nekoliko godina javno rekao da je promjena knjižnice u biblioteku neopravdana.

Stjepan Babić

PRETPOSTAVKE ZA IZUČAVANJE HRVATSKE PROZE

Raspeta između ideje o sakralnom i želje da izrasta iz profanoga, novija hrvatska proza već više od pola stoljeća vrluda između onog što su neki njezini kritičari povezivali s imaginativnom i transcedentnom podlogom, te onoga što su inače mnogobrojniji i agresivniji društveni aktivisti (političke desnice i ljevice) pokušali prikazati kao duhovnu nadgradnju socijalnih i političkih fenomena vremena u kojem je ta proza nastajala i kao ideologija djelovala. No, nije riječ o jednom novom fenomenu, postoji i na tom planu bogata tradicija koju treba ispitati.

Pripovjedačka proza, mislili pri tom o noveli ili romanu kao načinu istraživanja čovjekova identiteta, kao mediju, primicanje onoj jezgri u kojoj prepoznajemo poticaje i smisao svake ljudske akcije (bez obzira radilo se o meditaciji jedne moguće i neophodne utopije ili o opservaciji konkretne društvene zbilje) — zbog svoje komunikativnosti, sposobnosti da djeluje propedeutički, da preobražava ideologiju u *latentnu svijest* predstavljala je najprikladniji umjetnički oblik i prostor za stvaranje novog ili mijenjanje starog svijeta.

U sklopu tih i takvih ideja i pokreta u hrvatskoj književnosti XX stoljeća pisci počinju djelovati na planu *modernosti i modernizma.*

Modernizam se javlja kao čimbenik sociološke i ideološke prirode, dok je modernost način mišljenja koji nove činjenice definira u nove spoznaje.

No istodobno postavlja se pitanje što je zapravo ideologija i s kojom se svrhom upravo ona javlja kao jedan od protagonista moderne književnosti uopće, pa tako i hrvatske.

Brojni suvremeni filozofi, sociolozi i književnici u ideologiji, odnosno u *ideologijama,* prepoznaju dominantni mit našeg vremena.

Poslije religijskih poziva na obnovu života, gotovo sve ideologije XX stoljeća u svojim *propovijedanjima* i *naučavanjima* nude formule novog života, a to znači da ideologije poprimaju funkciju religije. Dok jedni taj novi život i dalje eshatološki prikazuju u slici trnovitog puta prema nedostižnom iskupilištu u dalekoj i »svijetloj« budućnosti, drugi pružaju gotove formule socijalnog preuređenja nacionalne zajednice ili svijeta. No, u oba slučaja teleologičnost, želja za apsolutno jasnom svrhovitošću, unutar malih ali kulturnom tradicijom sankcioniranih autonomnih književnosti, popratna je pojava koju nije ni novija hrvatska proza uspjela izbjeći. I tako je hrvatska književnost morala ispunjavati onaj prostor koji je u velikim književnostima bio rezerviran za politiku. Prema tome, hrvatska književnost uopće, a proza napose, gotovo se oduvijek nalazila u službi ideja koje su se javljale i djelovale izvan književnosti. Za mnoge, književnost je ispunjavala svoju funkciju samo ukoliko je bila posrednikom. Posrednikom općeg i posebnog? Čega? Ideja o tome nije nova i poznata je u svjetskoj književnosti od davnine, ali i u prostoru hrvatske književnosti ona je prisutna već stoljećima. Srednjovjekovna proza rijetko je kada oslobođena neke određene svrhe. Njezina naumljivost bila je povezana uz ideju o osobnoj svetosti i društvenoj utopiji jednog budućeg nadzemaljskog života. Pripovijedalo se zato da bi se na nešto upozorilo, zato da bi se o nečem neprisutnom ali željenom mogla stvoriti predodžba ili ideja. Postići svetost, biti uzorit i što bliže se primaći apstraktnoj svetosti likova poznatih iz raznih hagiografija i propovijedi — bijaše često jedina svrha te književnosti.

Iako je vremenski rascjep velik, pokušajmo navesti primjer barokne proze (posebice crkvenu propovijed), koja služi gotovo isključivo idejama protureformacije, dok ideja romantizma na području hrvatske proze otkriva ideju o nacionalnoj pripadnosti. Tako se kao rezultat te spoznaje rađa ideja o nacionalnoj povijesti i otkriva se ideologijska veza između te povijesti i sudbine pojedinaca. Razrađujući ovu spoznaju, od nje će hrvatski povijesni roman živjeti gotovo šest decenija. Ostavši bez državnosti u modernom značenje te, u malih naroda rado slušane riječi (ali rijetko ostvarene i doživljene), prostor povijesnog romana ostaje sve do početka dvadesetog stoljeća najčešće korišten poligon na kojem se hrvatska književnost bez kompleksa javlja u funkciji ideologije. Autori hrvatskog povijesnog romana svoja djela pišu uglavnom unutar ideoloških parametara Stranke prava (i u sklopu prakticiranja pasivne političke rezistencije).

Politička praksa ove najelitnije hrvatske građanske stranke s kraja XIX. stoljeća temeljila se na pozivanju na sve legitimne državnopravne spise što govore u korist ideje hrvatske državnosti, koju austro-ugarska vlast osporava. Najkompleksniji odjek tih ideja prepoznajemo književno oblikovan na stranicama brojnih proznih djela nastalima u razdoblju realizma. Socijalna i psihološka analiza nalazi se u službi potvrđivanja ideja o nacionalnoj samobinosti, koju u sferi praktične politike brane u prvom redu pristalice Stranke prava.

Modernistički pokreti s početka XX. stoljeća nastoje i književnost i književnu javnost uvjeriti u neophodnost nezavisnosti djelovanja gledom na politiku i religiju, pa čak i moral. Pa makar oporbenjački nastrojena protiv politike, književnost modernističkih pokreta nužno mora uspostaviti nekakve praktične odnose prema konkretnoj politici, što je i posve razumljivo kada znamo da je riječ o literaturi koja se vrlo često ipak pozivala na razne voluntarističke ideje.

I književnost razočaranja prvih godina nakon završetka I. svjetskog rata, koja se temeljila na ničeanskoj ideji o smrti bogova i o posvemašnjoj devalvaciji ljudskih vrijednosti, pokušala se osloboditi tradicionalnih moralističkih obveza. Ta je književnost željela bilježiti konkretan čovjekov položaj u svijetu koji se raspadao. Međutim, socijalne prilike koje se sve rječitije govorile o potrebi mijenjanja svijeta probudile su ponovno tek malo zapreteni osjećaj »moralne odgovornosti« i »društvene obveze«. Kao rezultat radikalizacije ove ideje javlja se tzv. »socijalna književnost« koja, svjesna svoje objektivne nemoći, u sprezi s politikom želi postati djelotvornijom.

Usporedno, u krugu »građanske« književnosti, koja brani isključivo svoju savjest i svoje ideale liberalizma i demokracije, djeluju razne prozne tradicije. Postoje i folklorni, i psihološki, i modernistički pisci koji svoju književnost uzgajaju u zabranu i pod režimom lovostaja. Mnogi od njih vjeruju da su socijalni i partijski imperativi tako veliki da ih skromne mogućnosti književnosti nikako ne mogu ispuniti, da je put do društvene pravde sve prije negoli idiličan, te da probleme modernog društva može riješiti sve prije negoli filozofija neke apstraktne solidarnosti, kao i neki moral Crvenog križa. Odnos je tih pisaca kritičan i prema revolucionarnoj akciji, jer oni vjeruju da ta akcija nije književnog podrijetla i da je književnost politički zanimljiva samo onda ukoliko djeluje *ideološki.*

Imena, te književni i politički rad Miroslava Krleže i Augusta Cesarca, kretanja i sukobi na »ljevici«, a djelomice i na »desnici«, utječu na hrvatsku prozu ne samo tridesetih i četrdesetih godina nego i na kretanja pedesetih, pa čak i šezdesetih godina. Utjecaj je očit. Politika bijaše povodom književnog aktivizma, ali već pedesetih i šezdesetih godina sve češći i sve vidljiviji eskapizam u koji suvremena hrvastka književnost s razloga »protesta« ulazi svjesna, vuče svoje korijenje također iz politike, koja se pretvorila u slijepo oruđe vlasti i volje za moć. Unutar ovog neslomljivog prstena sankcioniranog književnom i društvenom tradicijom, suvremena hrvatska proza svoju kreativnost temelji na neprekidnoj borbi za vlastiti integritet. I tako u stalnom sukobu s politikom i u stalnoj ovisnosti o toj istoj politici, vođenja svojim etosom, ona se nužno, iako često protiv svoje vlastite volje, pretvara u politiku.

Paradoks književnosti što se sankcionirao u društveno pravilo koje se rađa iz svoje vlastite negacije — ne govori ni o čemu drugom doli o osjećaju duboke moralističke odgovornosti i o etosu kao revolucionarnom pokretaču jedne književnosti koja nipošto ne može odustati od obveze da bude savješću svoga naroda.

Branimir Donat

Vesela Šokadija iz bačke Sonte.
SNIMIO: Milan Krmpotić

GLAZBA ZEMANÂ

Putopis o smotri folklora

Smotra folklora počimlje na kolodvoru. Dokle ljudi u nošnjama žude taknuti zagrebačko tlo, naš ga čovo s kuferom želi napustiti što prvo, pa na vagunskim vratima tambura svirne o zavežljaj. Tek ćeš tu shvatiti što znači očuvanje pučkoga blaga, kakav bi bio nijem narod, bez pjesme, plesa i davnih svojih navada.

Uspomena Kamenitih vrata

Motriocu je ovogodišnje Smotre za oko zapelo zacijelo Indijančevo šareno perje. Ali je tomahavka nešto manja no što je zamišljasmo, a nož za skalpiranje je dosta velik. Ja sam povorku motrio pred Kamenitim vratima, te sam najprije čuo pjesmicu Šokaca iz Velike Kopanice:

U Zagrebu Kamenita vrata,
uspomena od starih Hrvata.

U svjetlost zavjetnih voštanica, u tajnov mrak Gornjega Grada, ulaze poljičke puške, iste one kojima se navijestilo rat Napoleonu 1807. Mlada se poljička zametnula puščetinom za pâs zadjenula kuburu kojom se branila od tuđina, britvu pak za obranu djevičanstva od Poljičanina. Na Poljičaninu je crljena ječerma s isukanom srmom, zveckaju mu srebrne toke o koje je nekoć kliznula sablja. Pred njima guslar Drago Pavić gusli sjetnim humorom o davnoj slavi:

Pa da bude poljička općina,
ko što nekoć biše kneževina.

Dokle crna časna sestra užiga svijeću za nečiju dušu, mladi Albanci iz Rugove plešu s kuburama, plamen poginju tapan i zurla utrne ga vjetar iz Šokičinih nabora, pa u tamu umine Šved s bijelim šćapom vječnoga putnika. Kroz vrata uspomena prolazi panonska bjelina, mrko crljenilo dinarskoga gorja, odsjaj oceana na odjeći Baskâ. Motri samo pokrivalo na hrvatskoj glavi: fes, čalmu, zavrtaču i kićanku, crni šokački šešir urešen narodnom trobojkom, i zastat ćeš od čuda — kako se ta glava održala od huja tolikih zemanâ.

Ali ti neće biti teško shvatiti pučku snagu netom posluhneš gangu, treskavicu, vojkavicu, ličku rozgalicu, koje »oj-oj« ječi kao velebitske Dulove stine. Duvnjaci iz Sarajlija skanjivo ojkaju kiridžijsku, začepivši prstom po jedno uho, čude se kad im spomeneš kakovo su blago očuvali. Pojedinac je i shranio sve najvrednije od pučkoga bića, a samo zato što društvo toga nije bilo svjesno, jerbo bi mu ono već zatrlo narodsku posebnost. A kad starac iz Omajske — Sivše pije iz boce opletene crveno-bijelo-modrim, ne očekuj od njega uznositost, nego će pučkim humorom umjesto svatovskoga dinara — podariti njemačke marke!

Što je narod manji, običaj mu je pustio dublji korijen. Ima li u ikoga toliko raznoglasja — i toliko izdašnosti, da razdade glazbene i plesne motive većim susjedima, — kao u Vlahâ s Krepoljina, Homoljskih planina. Učinilo se da njihove žene s kudjeljama predu kako ne bi dangubile na Smotri, ali kad čuješ iz Nastinih stisnutih usnica davnu sumrovku, oćutiš zov ilirske krvi u sebi. Vuna je — kaer, vreteno — fus, presti je turš — ponosno veli flujer, stari frulaš, dokle topi pisak u tikvici (troaki). Kad umre, zadjenut će mu frulu za pâs, i s njom će otići. A sad prebire na Jezuitskomu trgu zvucima vrhunaca, na kojima se očuvala zbiljska ljudska sloboda.
Pogledaj, netom su čule orgulje u crkvi svete Katarine, Španjolke su iz svečane povorke pošle na pričest.

Volovi ti bukali — a dušmani ukali

Pučka navada, pjesma, kolo i svirka znade samo za rođenje, ženidbu i smrt. Te je poganske predodžbe hudih sila prirode, proželo kršćansko ufanje da dobro vazda pobjeđuje. Kad na starici iz Osojnika zasvjetluca križić u poskočici, oćutiš kako lijerica gudi šumom mora, i kanda se nešto vječno uplelo među prste plesača linđa. Baranjci iz Duboševice opetuju žetveni običaj predaka neznabožaca. Žetelice u bjelini žanju zamišljeno žito, uže od bilja njiše im se na guzicama, da ih zaštiti od urokljiva pogleda! A kakove ih sve oči sa Smotre ne motre, ali one ćute tišinu podneva svoje Baranje, kosac pije, znoj briše, žene su zaskutile pregače i dublje se nažele, skupljaju klasje uz pjesmu »oj, lado«, slažu snop i križaju se. Negdje zvoni. Lica su im kao u ukopnica, sklopile su oči u tišini molitve, podne je simbol konca žetve, drhtnut ćeš od jeze kad Baranjac zablagoslivlje snopom, trikrat opetujuć: »Jezus! Jezus! Jezus!«
Pomalo je žao motriocu što je ipak samo na Smotri, a nije u zbiljskomu pučkom životu. Ali mu je opet drago što je baš ovdje, jer nakon mistične baranjske Šokice, drmašica s Banije mami oko jeguljastim kretom i ne treba joj nikakovo bilje za urok. A nakon Srpkinjice, Hrvatice pjevaju domoljubne pjesme, bećarski i žarko:

Mene moja naučila mati
plesti, tkati i ašikovati,
i pivati živili Hrvati.

U pučkomu životu svaki je narod svjestan sebe, svaki od njih nesputano izražava vlastite osjećaje, pa stoga ne gleda krivim okom na ine. Svima je žao što se baš na Tropolju krunio Tomislav, i sad Duvnjaci iz Sarajlija znadu ožeći najžešću gangu: »Zagreb nema što Duvno imade/ zlatnu krunu od hrvatske vlade«. Ali se svaki od njih imade nečim podičiti, pa starac iz Stare Subocke, premda je jednom nogom u grobu, nosi dvojnice među nogama kanda je satir. Nikako se ne možeš domisliti, nije li već zaboravio što mu se nekoć ondje uspravljalo, ili je to ipak »stari fakin«. A jest, to je — starica ga bocka prstom u leđa, no on se smijulji žutim usnama.
Zaboravljaš sve to za koji tren, jer motriš mrčenje tepsije. Hrvatice iz Ripaca i iz Sarajlija kleknu okolo bakrene plitice, koju jedna od njih vješto vrti, pjevaju tako prignute da bi se glas okrećao oko tepsije, pa se pjevanje promeće u malene jeke. Po tomu se već znade da su gorštaci. A Ličani iz Kose — Pocrnića Gornjih, iz svoga Velebita donesoše vuka, te čaraju vukarskom pjesmom:
»Dajte vuku slanine,
da ne slazi s planine.«
Ličanka vješa vučini o vrat komadinu vismena, slaninu što ju je osušio dim velebitske šume. Poslije se njihov ponosni život nastavlja u nazdravici veseljaka iz Ripaca, koji u magičnim riječima s koljena na koljeno prenosi spoznaju o ljudima dobrim i ljudima zlim. Sveudilj uči potomka: spoznaj svoga neprijatelja, i učini ga jalnim. »Volovi ti bukali, a dušmani ukali.«

Vlaško prelo.
SNIMIO: Milan Krmpotić

Svoje svate napojala

Među djecom na Smotri, najprije opaziš malu iz Čučerja, kako od dosade iz nosa čeprka crnicu svoga sela, jer neki dugonja poviše njezine glave čita govor. Malom je Albancu vruće pod kostreti, ali je njegov narod svikao šutjeti. Zato ga dobro gledaj kad zapleše s kuburom, kad je malim Albankama tijesna pozornica za doziv s planina. Svi su im pokreti žestoki, žudni da se s nekim sukobe — a na koncu se svrše bratimljenjem.
A djeca iz Staroga Broda ophode s križem, njihove duhovske pjesme svršavaju pripjevom: »Zbogom ostajte, vi dobri ljudi, vi dobra braćo«. Odmalena ih uče vjerovati u dobrotu, a valjalo bi da plešu s kuburama kao mali Albanci. Zato jurjaši iz Lomnice imadu u glasu pogansku prijetnju, vele da će odvesti sina ženi koja im ne dâ jaja, a prije je udarila trikrat vrbovom grančicom, da bi joj bolje nesla kokoš. Djevojčice iz Špišić Bukovice već pjevaju o udavanju, čuje se samo ... »svoje svate napajala«.
Valja ostaviti potomka. Šokci iz Antina kod Vinkovaca smežuranu gradskom oku predočuju svadbu

»Ne zna Šokac što je čokolada,
ni gospodin što j Šokica mlada.«

Pjesma ih je užgala i razigrala. A kad svatovac zatrubi u tikvicu, valja im tražiti mladu. Samo da bude veselja! Ali da mladenka nije šepava? Povest će kolo kao srna. »Jel žmiri?« — »Da žmiri, ne bi vidila ovako lipa momka«. Šokac je mudar i nenadmašiva šalčina. Opet je zapiskutala svatovčeva tikvica! Mladenci izvode mitsko prelaženje preko stola, da bi bili skućni. Na koncu je svatovac zatikvičio — da bi i on malo pio!
Oko se sklapa od gledanja bojâ. Na Ani poturici iz bačke Sonte nošnja je od sto i trideset godina, raskošni skuti, plećak, bošće i kapica, pa se Šokica topi od milinja kad spominje pule i rasplit. Iz Radićeva Trebarjeva Desnoga sve su žene u bjelini, samo su dvije neudate u crljenu, pa kad zaplešu kolo među staricama, učine se dvjema žeravama u starom pepelu. Gledaj kovilje na vrhu kapice za ljelje, i najastučeni trbuh stare Ruskinje. Ne može ti se oko nagledati crnih Portugalki, ponositih Grkinja — 15 Penelopa, a navlastito male Rumunjke iz Albe Julije, gdje nekoć bijaše prognan Ovidije.

Samotna glazbala

Dvojnice su samotno glazbalo, ali su još samotnije četiri žene iz Prapoča podno Ćićarije, koje pjevaju epske pjesme. Istra u sebi imade najviše davnine. I frula je glazbalo pastirske samotinje i dugih ljeta, ali se sedam Vlaha iz Ždrela združuje u blagoglasju, kao da su se okupili u selu nakon samovanja. Dva kavala sviraju ipak skupa, u jednomu je zvuk neprestan, kanda je samo jeka drugoga. Ilijine gajde iz Rakotinaca doimlju se kao kozlić u naručju, u vimešcu gdje se trebalo nabrizgati mlijeko, namlazao se bijeli zvuk. U načinu sviranja na gajdama imade još sjećanja na bivši život u mijehu, jer se gajdaš odmori netom udahne dah kozliću, i onda sluša crkveni bruj iz nožica. Kad se ova samotna glazbala stanu združivati, iz njihova suglasja nastanu najčudniji zvuci. Tapan, kavale i gajde dočaravaju dolaženje davnine ... Čudan je sklad mješine i tambure. A crna zurla Baje Alije, glazbalo straha, navješćuje rat na Staromu Gradu. Dvojica Mađara, staraca iz Šušare, izmamljuju stepske zvuke iz citre i basa, koji je zapravo glinena posuda sa cijevi što se trlja prstima. U starčevim ustima svira riblja kost, zapljuskujući duh šumom negdašnjega panonskog mora. Jovina dvožica s pomoću dva zvuka dočarava starinski tanac, sjetna lijerica Stipe Tomaša linđo i poskočicu, a tamburice iz Sredanaca šokački bećarac. Puškarnice Jezuitskoga trga pune su tamnih zvukova, kao negda mržnje i straha
Bubanj je tuga i snaga.

A sad mi je snaga oduzeta

Na pučkim športskim igrama možeš oćutjeti duge pastirske dane, kad mladosti za zabavu posluži i kapa ili hrastova šiška. Te su igre bez suca, viteške, odustane odmah onaj tko pogriješi. Albanac se i u igri okušava sa smrću, može se rasjeći kad čučeći preskače jatagan. Žegarci pak skaču na mješinu, najviše se smiju kad obluži netko o zemlju.
Nakon pučkih igara valja na Jezuitskomu trgu poslušati guslara. Pjesma na guslama, ako je valjana, mora izmamiti mušku suzu i mržnju, te se povijest ne može toliko iskušati ni na kakvomu glazbalu. Smiješno je guslanje o događaju koji nije ostavio traga u svemu puku. Tu se večer čuo samo poneki stih što zbori o zbiljskomu životu naroda ... Kao kakav povijesni vjetar iz gusala Srećka Lauca, Hercegovca s fesom:

. . . .
Harač teški nama nametnuli
nemoj od njih iskati pravicu
. . . .
ravno će te stavit u tamnicu
dakle uzmi pušku osvetnicu
i pribigni k meni u goricu
. . . .
A sad mi je snaga oduzeta,
vodite me, nitko vam ne smeta.

Jozo Vrkić

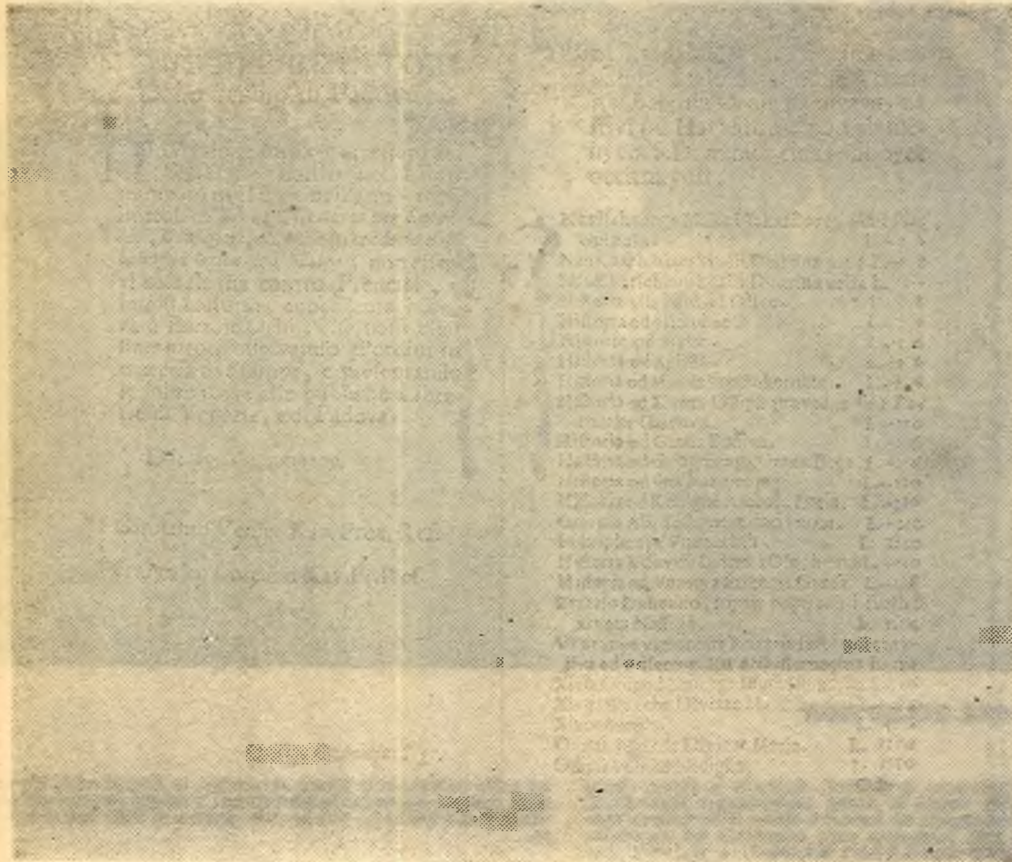

Mali Albanci plešu s kuburama.
SNIMIO: Milan Krmpotić

Ophod mladeži.
SNIMIO: Milan Krmpotić

SVJEDOČANSTVO O HRVATSKOJ KNJIZI IZ 1709.

Ispravnik za erei... po popu Scymunu Budineu Zadraninu In Venezia, 1709.

Svjetlo dana ugledala je knjiga »STARIJA JUGOSLOVENSKA KNJIŽEVNOST« pok. prof. Dragoljuba Pavlovića koju je uredio Miroslav Pantić. Knjiga je namijenjena studentima kao univerzitetski udžbenik, i to »imprimaturom« rektora Univerziteta u Beogradu, odnosno točno: »Rešenjem rektora Univerziteta u Beogradu br. 06-3463/1 od 24. 12. 1970. god. štampano kao stalni univerzitetski udžbenik«.

Kad pročitamo knjigu odnosno udžbenik, ostajemo iznenađeni i zaprepašteni, jer se u njoj sustavno i smišljeno prešućuje i iskrivljuje hrvatska kulturna baština i s pravom se pitamo: kome to treba i kome služi?

To se nije dogodilo ni u doba poznatih i stoljetnih neprijatelja hrvatskoga naroda — MLEČANA. Evo jednoga jasnoga i nepobitnoga dokaza.

Mletački knjižar Bartul Occhi na kraju knjižice »Ispravnik za erei... po popu Scymunu Budineu, Zadraninu. In Venezia, 1709. (tip Bortolo Occhi Libraro sula Riva de Schiavoni...) objavljuje u Veneciji 1709. godine oglas s popisom knjiga koje se mogu nabaviti u njegovoj tiskari. Početak oglasa doslovno ovako glasi:

»Broj knjig **hervaskih** imenovanih od zdola nahodi se u butigi Bartula Occhi Knjižara, **na Rivi od Harvatov**, pod zlamenjem S. Dominika...«. (Na početnom impresumu — **Riva de Schiavoni**), (potcrtao I. S.).

Među knjigama koje Mlečanin Bartul Occhi oglašava, a koje navodi pod zajedničkim imenom **hervaske**, nalaze se i ove:

Historija od Mandalina Pokornice (Ivan Bunić-Vučićević)*,
Historija od sina Razmetnoga (Ivan Gundulić),
Historija od Ribanja Anibala Lucia,
Jarula Ali Testament stari i novi (Juraj Baraković),
Historija Udovice Judite, i Oloferna (Marko Marulić),
Historija od Vazètija Siget grada (Brne Krnarutić),
Pisni Razlike Dinka Ranjine,
Pisni Ljubavi Dinka Ranjine,
Vila Slovinska (Juraj Baraković),
Ribanje. i ribarsko prigovaranje, i mnoge druge stvari (Petar Hektorović).*

Dakle, Mlečanin-tuđinac — dušmanin hrvatskoga naroda, zna dobro što je i što spada u hrvatsku književnost još početkom 18. stoljeća, a naši »naučnici« nisu to naučili niti nakon 270 (slovima: dvije stotine i sedamdeset) godina.

Ivan Sović

---

* Imena pisaca u zagradi stavio autor članka.

VESNA PARUN: PET SONETA

MOLITVA VODI

Vodo, sestro vremena, zeleno zrcalo trava
Kolijevko strasna svježine zavičaja,
Ti vodiš ovu zemlju kroz jutra treperava
I ostavljaš za sobom komadić beskraja.

Pred tobom cvijeće bježi u grmlje i oči zatvara
Vodomar kad pije, da ga ne oslijepi sjaj
Oblaka koji prolaze između stijena, gdje stara
Šuma bakreno srce umata u lišaj.

Putnik sam, i duša je moja smiren hlad
Oslobođenog prostora vjetra kojim tajnoviti
Putovi tvori otvaraju korijenje bilju.

Ti si brdo i čovjek,a ja sam trava katkad.
Pa krenimo, usnula ljubavi, da budem kao i ti
Sa svakom otšumjelom zimom bliže neshvatljivom cilju.

SONET O SMRTI

U smrti ima dalekog vjetra ruže
I uzbibanog prostora lastavica.
Kad jablanovi jezero okruže
O smrti pjeva vilinska kraljica.

Smrt: sjaj vode koja ne protiče,
Nad vodom jato bijelih djevojaka.
Smrt junaka ima okus priče:
Konjic je njegov bijel i bijela mu raka.

Al vi, šetači pognuti, kojima glas
Čuka u sumrak praiskonskim strahom
Ispunja dokono srce, vašim prahom

Miriše pretužno zemlja i zbog vas
Jer od svog crnog lijesa okrećete lice
Konjićev kas je crn, i crne su žetelice.

GRAD

Zli duše poljâ u crvenom plaštu
S trbuhom punim jarke pšenice!
Oblak je crn otključao baštu
Za najturobniju maštu vodenice.

Sulude u njoj lepeću ptice
Grabljivice, i prazan je žrvanj.
Raskošna glava cvjetne carice
Pada kroz dažd na ledeni panj.

Grm bodljikave žice, ljeto.
Otječe zlato i srebro. Skriva se
Sunce u zamak od vinove loze.

Stoji na osami drvo sveto
A četiri staklena bijelca voze
Kočiju neba kroz ranjeno klasje.

AMFORE

Mariu A. S.

Sunčale su se nekoć na pragu
I ulazile u duboke ložnice.
Ni slutile nisu da će u vlagu
Valovlja sići, zle čarobnice

Izgarale su u one davne
Večernje sate čežnjom vrulje.
Lepršale su sanje ljubavne
Njihovim tijelom, i sve to dulje

Sjene vojnika iz ukletog kraja
Mirisna željne zagrljaja
Uz zelen promicahu trijem.

Sad na dnu mora u ribljem hramu
Grli ljubičastu i samu
Odbjeglu amforu mrtvi šljem.

SONET O PRAZNIKU

Praznično popodne. Srce ljeta.
Na ulicama nikog, samo kob
Jednoga grada na okrečen grob
Miriše ispod žege suncokreta.

I saginju se burni spomenici
Pod teretom praznine što cvjeta
Na trgovima. Ostavljena dlijeta
Ne znaju što bi. Žarki govornici

Poput makova rasanjenih zrače
Opojnost dana minulih, i svatko
Poljupcem prene osušenu krv.

Praznično popodne. Žuto mače
Kraj bolne pelargonije drijema slatko.
Uz stablo šljive plazi zlatan crv.

Zagreb, srpanj 1971.

(Iz neobjavljene zbirke »Anđeo ljeta«)

PULA: MEĐUNARODNI FESTIVAL

Nevolja je pulskog festivala (kao, uostalom, i kratkometražnog u Beogradu) što je zasnovan na pogrešnoj premisi. Mi se, naime, već više od petnaest godina ponosimo da smo izmislili nešto što se nitko na svijetu prije nas nije sjetio: nacionalni filmski festival. Zbog te smo izumiteljske taštine dugo zatvarali oči pred stvarnošću: »nacionalni« filmski i ostali festivali u višenacionalnoj Jugoslaviji nužno su susreti i konfrontacije više nacionalnih kultura, to su u jugoslavenskim okvirima zapravo međunarodni festivali! Upravo zato što smo tu temeljnu činjenicu dugo zaobilazili, godinama smo se suočavali s negativnim popratnim pojavama jedne lažne situacije koja svoje tragove ostavlja i danas, kad se donekle priznaje i uvažava postojanje nacionalnih kinematografija, kao materijalne i estetske stvarnosti.

Ipak, ove je godine bio mnogo slabiji odjek onih dugogodišnjih kulturno-unitarističkih pokliča protiv »republičkih ključeva« (u ime lažno servirane koncepcije univerzalnosti umjetnosti i prioriteta estetskih kriterija), pa su nacionalne kinematografije više mogle doći do izraza, premda ni u jednoj nije bilo izrazito vrhunskog filma. Nije riječ samo o tome da je žiri formiran po striktnom paritetu (jer i takav žiri može ne samo griješiti nego se i povesti za jednostranim kriterijima), nego je donekle — premda ne i sasvim! — oslabilo ono nametljivo stvaranje atmosfere i agresivno proglašavanje pojedinih filmova genijalnim prije nego ih je itko mogao vidjeti. Povelika i šarolika skupina kritičara i ostalih esteta koja se ranije u tom pogledu nametala cijelom festivalu ove se godine nešto manje čula, možda samo zato što nije imala svog izrazitog favorita.

Festivalska uzbuđenja

Zato je bilo mnogo više buke oko sudbine filma »WR misterije organizma« Dušana Makavejeva, koji je odlukom žirija uvršten u natjecanje, ali mu je nakon toga javni tužilac SR Srbije »obustavio izvršenje« odobrenja za javno prikazivanje, što se u praksi izjednačilo sa zabranom. Solidarnost svih filmskih ljudi protiv administrativnih zapreka normalnom pravu svakog umjetničkog djela da doživi susret s publikom i kritikom došla je do izraza u raznoraznim prosvjedima, peticijama, brzojavima i apelima, ali osjećalo se da nisu svi u tome podjednako temperamentni, jer je bilo svakako i onih kojima je izostanak konkurenta dobro došao, a vodstvo je festivala bilo mirnije bez tako provokativnog filma na svom programu. Sve do posljednjeg dana festivala nije se znalo hoće li prosvjedi — pa i izravno obraćanje srpskih filmskih radnika najvišim funkcionarima svoje republike — uroditi plodom, ali nitko se zapravo tome nije previše nadao. Postajemo sve više praktični realisti u našem političkom životu . . .

Duhove je prije i tijekom festivala uzbudivala i sudbina filma »Put u raj« Marija Fanellija, ponajviše zato što je snimljen prema scenariju Miroslava Krleže. Taj prvi izravni susret velikana hrvatske literature s medijem igranog filma pobuđivao je znatiželju kod svih koji ga nisu vidjeli, a opravdana su bila očekivanja da će to biti dovoljan razlog da ga žiri uvrsti u natjecanje. Međutim, dogodilo se obratno, ponajviše zato što hrvatski član žirija Vatroslav Mimica nije mogao sudjelovati u prvoj, selektivnoj fazi njegova rada. Kasnije se Mimica svojski angažirao da izmijeni donijetu odluku, ali većina je ostala uporna pri svom stavu — možda i zbog prestiža. Šteta što taj osebujni film nije ušao u službeni dio festivala, gdje mu je svakako bilo mjesto, a isto je tako šteta što Mimica nije mogao sudjelovati u svim fazama rada žirija, a oni koji su ga imenovali nisu o tome na vrijeme vodili računa. No kad se već sve to tako dogodilo, prilično je

ULOGA MOJE PORODICE U SVJETSKOJ REVOLUCIJI

nespretan i providan bio potez VUS-ovog »žirija publike« da protivno vlastitim propozicijama uvrsti u natjecanje za nagradu »Jelen« i taj film, te da mu zatim dade neočekivano visok broj bodova (završio je na 2. mjestu), tako da je izazvao sumnje nije li to pokušaj kompenzacije djelu koje je na drugom planu oštećeno. Nagrada »Jelen« stekla je tijekom godina neprijeporni autoritet indikatora odnosa publike prema filmu (pa su je čak udruženi prikazivači uzeli kao službeni kriterij za svoj odnos prema domaćim filmovima), te joj je ovakva manipulacija koja stvara mjesto sumnjama zbilja nepotrebna. To prije što Fanelliju, a naročito Krleži, nisu ni potrebna ni korisna isforsirana priznanja!

»Kuloari« festivala — koji se svode na zagušljive prostorije Doma Armije, gdje se održavaju konferencije za novinstvo i svi neformalni susreti — imali su se, očito, zbog čega uzbuđivati, ali festival je u cjelini ipak zahvatila stanovita apatija, jer filmovi nisu davali povoda za izrazito oduševljavanje, pa čak ni za strastvena suprotstavljanja. Bit će, vjerojatno, ocjenâ da je ovo jedan od najslabijih pulskih festivala, premda pažljiviji analitički uvid u gibanja pojedinih nacionalnih kinematografija daje povoda da se uoče stanovite vrijednosti u njima, a bez dvojbe pruže priliku da se odredbe i zajedničke i posebne značajke u njihovom životu i razvitku.

Makedonija: pojavio se autor

Bez obzira na nagrade — koje su, kao i na svakom međunarodnom festivalu, plod kompromisa i posebnih računica radi zadovoljavanja različitih nacionalnih interesa pod svakojakim pritiscima — u Puli je najviše dobio na ugledu makedonski film. Može to zahvaliti svom debitantu Kirilu Cenevskom koji se filmom »Crno sjeme« predstavio kao izrazita autorska individualnost modernog senzibiliteta, a ujedno je zapanjio zrelošću i snagom svoje fakture koja ni po čemu nije dala naslutiti da je riječ o početniku. Za makedonski film, koji je dosad u svojoj cjelini djelovao vrlo početnički i staromodno, to znači više nego jedna od producentskih nagrada (koja mu je, uostalom, nepravedno izmakla, jer je »Crno sjeme« neprijeporno jedan od najboljih filmova festivala).

»Crno sjeme« se obraća najbolnijoj točki makedonske narodne sudbine — sustavnom i nemilosrdnom zatiranju

U GORI RASTE ZELEN BOR

postojanja Makedonaca u Grčkoj. Epizoda u filmu zbiva se 1946 u grčkoj vojsci u kojoj mobilizirani Makedonci doživljavaju deportaciju na kamene otoke u Egejskom moru, gdje se od njih formalno traži odricanje od komunističke partije (kojoj mnogi i nisu pripadali), a u stvari provodi se fizičko i moralno uništenje svake ljudske i nacionalne samosvijesti. To je film bez fabule (kao što valjda i boravak griješnih duša u paklu nema svoj početak, zaplet i rasplet), a sadržaj ispunjava niz mučenja najraznovrsnijeg oblika, mučenja kakva su u stanju izmisliti samo mučitelji (u liku grčkih oficira) koji i sami dijele pakleni život na užarenom kamenom i suhom otoku. Okrutnost je u filmu prikazana vrlo izravno i autor očito ne štedi ni svoje glumce ni svoje gledaoce, ali ni u jednome času to nije traženje šokantnih efekata koji ne bi imali svoje opravdanje u smislu filmskoga govora. Antipatetičan, antiromantičan i antiemocionalan, taj je film snažna i brutalna optužba, a ne nekakva poema ljudskoj izdržljivosti. Cenevski je očito kompletna autorska ličnost već na svom početku (pomalo previše okrenut prema aktualnim značajkama modernoga u svjetskom filmu) i u njemu će makedonski film vjerojatno naći čovjeka koji će ga uvesti u prve redove europske filmske umjetnosti. Jedan čovjek, dakako, ne može odmah izmijeniti sve ono što je do njega postojalo, pa tako u Makedoniji živi i dalje ona struja pomalo sentimentalnih i neoromantičnih filmova kakva je »Žeđ« Dimitrija Osmanlija, u kojoj je sudbina sela izloženog propadanju zbog trajnog odlaska u pečalbu ispričana kroz toliko fabule da se na kraju čini kao da su to bila dva ili tri filma s previše obrata i teških »udaraca sudbine«. Šteta, jer je u literaturi Živka Činga bilo elemenata za toplu priču o tihoj drami na rubu stvarnosti u kojoj se gubi gospodarski i životni smisao spašavanja jednog mjesta u kojem ljudi žive premda za život zapravo nema uvjeta. No i taj film, premda nalik na prošlostoljetnu jeftinu socijalnu literaturu o seoskim učiteljicama, pokazuje kako je makedonski film vrlo čvrsto vezan uz životne probleme svoga naroda, možda najviše od svih nacionalnih kinematografija u Jugoslaviji. To mu daje snažno opravdanje postojanja i dobru osnovu za razvitak i sazrijevanje, što se ove godine u Puli već i osjetilo.

Slovenija: traži se autor

Proizvodnja filmova u Sloveniji nikada nije bila velika, ali pečat su joj davali pojedini autori, koji su po nekoliko godina bili reprezentanti svoje kinematografije. Tako se, redom, može dozvati u sjećanje razdoblje Franceta Štiglica, Igora Pretnara, Boštjana Hladnika i Matjaža Klopčiča. Svaki je od njih svojim djelima davao ton cjelokupnoj nacionalnoj kinematografiji i određivao njezin odnos prema filmskim strujanjima u Jugoslaviji i svijetu. Ove godine u Puli nije bilo takvog autora, pa je zato teško steći sliku o situaciji slovenskog filma u sadašnjem trenutku. Formalno su, doduše, Slovenci pobjednici 18. Pule: »Crveno klasje« odnijelo je Zlatnu arenu kao najbolji film, ali ta činjenica može biti stavljena pod sjenu sumnje s dvije strane: prvo, čini se da je pobjeda više rezultat »stare slave« Živojina Pavlovića (jednog od rijetkih autora »novoga filma«, koji su ranijih godina davali ton pulskim festivalima i postizali međunarodne uspjehe, prisutnog i ove godine u Puli) nego neprijeporne superiornosti ovoga filma: drugo, film nije samo formalno i financijski međurepublička koprodukcija, nego je kao djelo film istaknutog srpskog autora prema slovenskom romanu i umjetnički hibrid koji stoga ne može biti indikator i predstavnik sadašnjeg trenutka slovenskog filma.

»Crveno klasje« potpuno se uklapa u slijed autorskih i političkih preokupacija Živojina Pavlovića: nakon »Zasede«, u kojoj je razotkrivao raskorak između ideala revolucije i praktičnog morala revolucionara, on nas ovaj put vraća u kratko, ali vrlo surovo razdoblje staljinističke kolektivizacije na selu, koja je u nas imala specifični oblik ob-

ZAŠTO NISAM POTPISAO JEDAN PROSVJED U KORIST DUŠANA MAKAVEJEVA

Film »WR ili Misterije organizma« redatelja Dušana Makavejeva nisam vidio, pa će sve ovo što slijedi biti razjašnjenje isključivo načelne naravi, koje se odnosi na zabranu javnog prikazivanja toga filma. Tijekom ovogodišnjeg festivala u Puli sabralo se dosta pojedinaca, ustanova i organizacija koje su svojim javnim prosvjedima tražile ukidanje te zabrane. Između ostalih, sačinjen je i jedan poduži popis sudionika pulskog festivala kojim se također zahtijeva dokidanje sudske zabrane. Na tom popisu bio je cijeli niz imenâ veoma uglednih cineasta iz svih dijelova SFRJ. Upravo na taj popis nisam želio staviti svoje ime. Evo zašto.

Koliko god ja osobno ne podnosim nikakve zabrane i administrativna »kažnjavanja« umjetničkih djela (ili bar onih djela koja to žele biti) i koliko god ja osobno cijenim Dušana Makavejeva i njegovo filmsko stvaralaštvo, ne mogu zaboraviti jedan sličan događaj koji se zbio prošle godine, a odnosi se na »slučaj« s filmom »Lisice« Krste Papića. I tada (za vrijeme održavanja beogradskog festivala) vodila se veoma mučna i veoma podla pseudopolitička kampanja protiv filma »Lisice« i njegova autora u jednom dijelu beogradskog tiska. Tada sam u zajednici sa svojim zagrebačkim kolegama (Mirom Boglić, Rankom Munitićem i Hrvojem Turkovićem) u obliku pismenog prosvjeda pokušao skrenuti pažnju svojih kolega kritičara i ostalih cineasta akreditiranih na beogradskom festivalu, na tu nemilu pojavu. Na konferenciji za tisak pročitao sam taj prosvjed u grobnoj tišini. Nije bilo ni pljeska, ni ogorčenih uzvika. Nitko od prisutnih cineasta nije zatražio da bude supotpisnik toga pisma. Nitko ga nije ni objavio. Nikoga to pismo nije zaintrigiralo u nekom pozitivnom smislu, osim nekoliko kuloarskih primjedbi na moju malenkost, koje ne želim navoditi. Sve je završilo u potpunoj gluhoći i sažaljivom slijeganju ramenima. Kao u filmu!

Netko će reći: to nije isto! Služiš se veoma primitivnim izgovaranjem, u biti osvećivanjem. Milo za drago! To je veoma lako reći. Uostalom, nikome ne branim da misli i govori što hoće. Ali ne mogu dopustiti da u jednom slučaju važe neka »sveta načela« slobode stvaralaštva, slobode umjetničkog kazivanja i opredjeljivanja, a da u drugom slučaju ta ista načela ne važe! Kako to? Moralna se načela ne mogu rastezati prema »veličini« nekog umjetnika, odnosno umjetničkog djela. Moralna (i slobodarska) načela ne mogu se primjenjivati »prema potrebi« i osobnim sklonostima. Moralna i slobodarska načela nisu sitniš za »potkusurivanje« nekih praktičnih računa. Moralna i slobodarska načela važe za sve, a ne samo za »neke«. Ovaj moj gest ima isključivu svrhu »malog podsjetnika« za veoma važne i veoma ozbiljne stvari koje nas prate i u privatnom i u javnome životu.

Iz tih razloga nisam htio potpisati jedan prosvjed u korist Dušana Makavejeva.

Vladimir Vuković

JUGOSLAVENSKOG FILMA

PUT U RAJ

vezatnog otkupa kao uvoda u nasilno utjerivanje seljaka u zadruge. Zanimljivo je da je bazu filma činio roman Ivana Potrča »Na selu«, objavljen koncem četrdesetih godina, dakle gotovo istodobno s događajima o kojima piše. Ta svojevrsna »Uzorana ledina« na slovenski način dobila je u Pavloviću politički i moralno angažiranog, ali ljudski i umjetnički jednostranog ekranizatora, koji je vrlo uvjerljivo oživio političku atmosferu onoga doba, ali je podosta shematičan u građenju ljudskih odnosa između dobrodušnog kolektivizatora i otkupitelja Južeka Hebla i onih seljanki s kojima se on zapetlja, da bi napokon nastradao. Film stoga djeluje monotono u variranju naizgled iste situacije, a u šokantnim prizorima (kao što je ona drastična smrt staroga Topleka) zbivanja ispadaju više »režirana« nego što nužno proistječu iz karaktera i situacije. Film u cjelini ostavlja dojam prekasnog i zastarjelog pledoajea za davno zaboravljenu konfliktnu situaciju, pa žiri teško može opravdati prvo mjesto koje mu je dao.

Jedini slovenski autor na festivalu bio je debitant Vojko Duletič u višestrukoj ulozi scenarista, redatelja, scenografa i montažera filma »Na klancu« (prema Cankaru). O njemu je teško nešto određeno reći na temelju tog solidnog, ali i dosadnog filma u kojem se ističe perfekcionizam likovne komponente (slika, kompozicija, kostim, boja) u forsiranom nastojanju da se jednostavnoj socijalnoj pričici o neostvarenoj životnoj sreći dade univerzalna dimenzija. Podsjeća taj film na Pretnarove »Samonikle« (gdje je Duletič bio scenarist), a to je djelo još prije osam godina, kad se pojavilo, djelovalo akademski i pomalo starinski. U ovom razdoblju slovenskog filma očito nedostaje autor koji bi mu dao novi polet.

Bosna i Hercegovina: utjecaji sa svih strana

Bosansko-hercegovačka proizvodnja imala je najviše djela u službenom programu festivala. (čak četiri), pa ipak o njezinoj je fizionomiji najteže dobiti određenu sliku. Bit će da se razlog tome krije u prevelikoj otvorenosti pojedinih autora utjecajima drugih djela i estetskih postulata. Čudna je odluka žirija o dodjeli druge nagrade za režiju Bati Čengiću (autoru onih »Malih vojnika« koje smo zapamtili kao muški film koji je nagovještavao samostalnu autorsku ličnost) za »Ulogu moje porodice u svjetskoj revoluciji«, filmski kolaž prema nagrađenoj prozi Bore Ćosića u kojemu je redatelj svoj antistaljinistički pop-art ostvario suviše očitim kompiliranjem autorskih struktura Puriše Đorđevića i Dušana Makavejeva, ali bez njihove spontanosti i šarma. Drugi sarajevski redatelj koji je svojedobno mnogo obećavao, Boro Drašković (»Horoskop«), svoj je »Knockout« radio s najvećim pretenzijama uklapanja u moderni svjetski film, no postigao je samo »šarenu lažu« miješanja kozmopolitskih rekvizita i kvaziautentične naše stvarnosti u jednoj petparačkoj priči o mladiću koji zbog svoje bjesomučne želje da uspije u životu upada u loše društvo koje za njega postaje fatalno. U nekim se sekvencama (pogotovo posljednjoj) osjeća izrazita darovitost, ali promašaj je upravo zato još i veći. Usput neka bude napomenuto da se neke »lude trke« zbivaju u Dubrovniku, koji je prikazan kao grad fanatično konzervativnih domorodaca što nemilosrdno šišaju i unakazuju suvremene mladiće, pa bi možda trebalo pomišljati na zaštitu naših starina i od loših filmova!

CRNO SEME

Mlaka i, protivno zahtjevima svog žanra, nedinamična »Klopka za generala« Miomira Stamenkovića o hvatanju elegantnog i oficirski korektnog Draže Mihajlovića manje je zanimljiva čak i od novinskog feljtona prema kojemu je snimljena, pa je sumnjiv doprinos i festivalu i potrebi za informacijom mladih generacija.

OPKLADA

»Ovčar« Bakira Tanovića bio je, zapravo, po duhu jedini autentični film iz bosansko-hercegovačkog životnog i filmskog podneblja, no on je ne samo siromašan u ekspresiji i previše jednostrano »dokumentarističan« (autor mu je ranije snimio nekoliko izražajnih dokumentaraca specifične arome) nego izaziva sumnje i u svojoj vrlo plošnoj slici socijalno-gospodarskog problema nomadskih stočara koji vode svoja stada iz Bosne na ispašu u slavonske ravnice i tamo, dakako, nailaze na otpor seljaka kojima nanose štetu. Pristran u svom angažmanu za »sirotinju« nasuprot obijesnih slavonskih »bogataša«, autor kao da pledira za ljudsku dobrotu i milostinju na strani »bogatih«, umjesto da konfrontiranjem oprečnih, ali opravdanih interesa obiju strana ukaže na bezizlaznost i ljudsku tragiku situacije.

Srbija: zastoj u proizvodnji

Početkom ove godine srpski su filmski radnici javno izrazili svoje nezadovoljstvo stanjem u svojoj kinematografiji, a razlozi za taj prosvjed došli su do punog izražaja na ovom festivalu: nastao je tako drastičan zastoj u proizvodnji pa je iz Srbije (one »uže«) u natjecanje uključen svega jedan film! Ranije predimenzionirana proizvodnja postala je prevelik teret za ograničena sredstva fonda, koji je, osim toga, decentraliziran i na pokrajine, pa je tako snimljeno svega nekoliko filmova — neki čak u poluamaterskim uvjetima (»Bubašinter« »Žaki«) — od kojih je samo »Opklada« Zdravka Randića dobila priliku da službeno zastupa srpsku kinematografiju u odmjeravanju s filmovima ostalih jugoslavenskih naroda. Možda je to i razlog što je u krajnjoj bilanci žiri neodmjereno precijenio taj film simpatična duha, ali skromnih vrijednosti (dao mu je treće mjesto i još nekoliko posebnih nagrada). Mala sentimentalno-socijalna pričica zasnovana na starom motivu emocionalnog nesporazuma između zavodnika za okladu i njegove zavedene žrtve (scenarij Živojina Pavlovića) pružila je redatelju Zdravku Randiću (čiji je prvi film »Zemljaci« iz 1963. s razlogom zaboravljen) mogućnost za sočno oslikavanje života beogradske periferije i šire okolice, ali ga je nužno vodila u jeftinu feljtonistiku začinjenu još i isforsiranim poetizacijama (posebno s likom Pukovnika kojeg igra Dragutin Dobričanin kao da produžava svoj lik iz Hadžićeva prošlogodišnjeg filma »Idu dani«). Jedva dvadesetak minuta sočnoga realizma s dobrim glumcima premalo je da ovaj film bude zapamćen kao domet srpske kinematografije, a još manje čitavog festivala!

Premda se ovaj festivalski izvještaj nužno mora ograničiti samo na djela iz službenog programa, valja učiniti iznimku za film »Mlad i zdrav kao ruža« Jovana Jovanovića. Taj je »enfant terrible« najmlađe generacije srpskih cineasta majstor samoreklame, pa je izazvao znatiželju svojim igranim prvencem koji dolazi nakon nekoliko šokantnih, provokativnih i razbarušenih školskih filmova (»Izrazito ja«, »KOLT 15 GAP«) — no na koncu smo vidjeli pozerski i bulevarski »politički« film koji koketira s ranim Godardom i američkim »undergroundom« da bi, prilično provincijalno, sugerirao kako životni problemi mladih dolaze do izražaja na uskom potezu asfalta između terazijskog tunela, robne kuće »Jugoexporta« i osvijetljenih izloga u Knez Mihailovoj, a svoj je »veličanstveni sukob« sa snagama poretka locirao u hotel »Jugoslaviju« težeći, očito, za otrcanom simbolikom. Nakon vrijednih i zanimljivih djela Živojina Pavlovića, Žilnika, Makavejeva i drugih, s Jovanovićem srpski politički film dospijeva u slijepu ulicu snobizma.

U autonomnim pokrajinama kinematografije tek nastaju. Osobito to vrijedi za Kosovo, gdje se financiraju koprodukcije tzv. komercijalnih filmova (»Moja luda glava«, »Prva ljubav«) od kojih nitko nema koristi, ponajmanje sredina koja tek započinje s filmom.

Vojvodina, zahvaljujući dinamičnoj »Neoplanti«, već godinama ima vitalni i nekonvencionalni dokumentarni film, a sada se sve više obraća i igranom filmu. Dekretom javnoga tužilaštva festivalu je onemogućen kontakt s provokativnim i mnogostruko zanimljivim djelom Dušana Makavejeva »WR-misterije organizma« (proizvedenim u Novome Sadu), ali Vojvodina je bila predstavljena još jednim filmom, koji sadrži određene vrijednosti i otkriva specifičnu problematiku svoga podneblja: »Doručak s đavolom« Miroslava Antića. Autor se na »špici« prkosno i ne bez narcisoidnosti potpisao kao »pjesnik«, te je tako i ostvario svoj kolaž o kolektivizaciji i otkupu: protivno narativnoj dramaturgiji, ponegdje s nešto forsiranim »poetizacijama«, ali ipak snažno, autentično i temperamentno do te mjere da je ovo bila mnogo impresivnija slika žestokih godina na selu nego pobjedničko »Crveno klasje«, koje se bavi istim vremenom na drugome mjestu (a čak oba filma imaju doslovno isti prizor otkopavanja praznih kanti za mast iz smetlišta, što je vjerojatno posljedica paralelnog prihvaćanja iste anegdote iz tih dana).

Hrvatska: raznovrsnost

Relativno sređene materijalne prilike hrvatske kinematografije (koje se mogu označiti kao racionalno raspodjeljivanje nedovoljnih sredstava) odražavaju se već nekoliko godina u kontinuiranoj, premda donekle skučenoj proizvodnji od 6—7 filmova na godinu, u kojoj moraju naći mjesta raznovrsni žanrovi, problemi i autorski profili. U tome se pogledu hrvatska kinematografija predstavila u Puli kao kompaktna profesionalna cjelina u raznolikosti svojih djela, ali kod žirija nije naišla na dovoljno razumijevanja, pa je u izboru za Arenu ostala prepolovljena (osim »Puta u raj«, isključen je jedini dječji film ovogodišnje produkcije u Jugoslaviji — Tadejeva »Družba Pere Kvržice« — i Berkovićeva psihološka drama iz suvremenog života »Putovanje na mjesto nesreće«).

Žiri je doista imao sve razloge da Vrdoljakov »U gori raste zelen bor« uvrsti među prva tri filma festivala, premda ga je u valorizaciji ostalih elemenata neopravdano zapostavio. Ponovno se obraćajući slikovitim i nepatetičnim revolucionarnim svjedočanstvima Ivana Šibla (kao i u svom prvencu »Kad čuješ zvona«, 1969.), Vrdoljak je stvorio vrlo životan, sočan i čak polemičan film o strahotama bratoubilačkog vojevanja u onom dijelu Hrvatske gdje žive izmiješano Hrvati i Srbi, pa su se izmiješani našli i u vojskama na obje strane fronte. To je ujedno i film o žalosnoj, čak i tragičnoj sudbini hrvatskog domobranstva, kao od svih prezirane vojne formacije u koju su na silu mobilizirani seljaci kojima je u ratu jedina preokupacija sačuvati svoj dom i izvući se iz općeg klanja. S mnogo duha i humora— ponegdje čak i neprimjereno olakšavajući grozotu opće situacije — Vrdoljak je kroz svoje nevjerojatno životne likove (u prvome redu to je Dikan Borisa Dvornika) progovorio prisno i neposredno o trajnim sudbinskim pitanjima ovoga podneblja dodirujući čak i neke dileme koje su suvremene upravo po tome što su vječne. Izvrstan primjerak narativne kinematografije koja se bavi istinskim životom i njegovim ključnim problemima, ovaj je film svojevrsni nastavak prvoga Vrdoljakova djela o istom vremenu i mjestu, pa s njim tvori organsku cjelinu u toj mjeri te se čini da su se likovi i situacije donekle izmiješali. To je kod mnogih ostavilo dojam stanovitog ponavljanja (na žalost, čak i u nekim rješenjima koja su i prvi put bila mlaka: komesarove reminiscencije iz grada), a zanemarivanje dramaturške discipline u vođenju fabule i likova povremeno nameće osjećaj fragmentarnosti i razvučenosti pripovijedanja. Premda hoda vlastitim utabanim stazama, ponavljajući podjednako svoje vrline i mane, Vrdoljak je autor u kome hrvatska kinematografija ima svog najživljeg i najsočnijeg pripovjedača.

Opora i namjerno asketska ekranizacija izvrsnog romana Slobodana Novaka »Mirisi, zlato i tamjan« Ante Babaje nije naišla na razumijevanje publike i kritike u Areni, što je došlo do izraza u gotovo nemogućim uvjetima projekcije, stalno praćene nestrpljivim fućkanjem mase u kojoj nije bilo sluha za komornu i nespektakularnu priču o jednom umiranju i dobrovoljnom izgnanstvu.

»Tko pjeva zlo ne misli« Kreše Golika — miljenik 235.000

Mlad i zdrav kao ruža

Zagrepčana koji su ga vidjeli u premijernom prikazivanju, i službeno najbolji hrvatski film prošle godine — naišao je na dobar prihvat i u Areni (nešto suzdržaniji nego u svom domicilu, što je i razumljivo s obzirom na njegov lokalni kolorit), razveselivši publiku ironičnim i blagim razobličavanjem prividnog spokoja i samozadovoljstva zagrebačkih purgera, s napomenom da se ispod površine veselog i gotovo operetskog zapleta naslućuje i tihi odjek ispraznog života, neostvarenih ambicija i nedoživljene ljubavi. Žiri je skromnom trećom nagradom za režiju valorizirao prokušano i neprijeporno Golikovo redateljsko majstorstvo koje je došlo do izraza u zapostavljenom i možda najtežem filmskom žanru — komediji.

Hrvatski je film u Puli otkrio svoju zamjernu razinu i potrebnu raznovrsnost, ali i stanovit zamor u ponavljanju dosegnutih vrijednosti i ranijih preokupacija. Aktualni dinamični politički, nacionalni i društveni splet zbivanja nije još odjeknuo u djelima hrvatskih filmskih autora, a u tako sudbinskim vremenima kakva sada proživljava hrvatski narod, umjetnost — sebe radi! — ne može ostati po strani od hvatanja ukoštac s dilemama unutar kojih se svi moramo opredijeliti. To je možda i najvažnija pouka Pule za hrvatsku kinematografiju.

Ivo Škrabalo

POGLED IZ NASLONJAČA

SPARINA

Gledati televiziju na minus ili plus 35 stupnjeva potpuno je svejedno. I u prvom i u drugom slučaju mislite na sve drugo samo ne na ono što gledate. U prvom slučaju mislite na vrući čaj ili grog, a u drugome na hladnu limunadu ili »tonic« s ledom. Televizija kao da osluškuje tajni, unutarnji glas dobrovoljnih ili prisilnih TV-gledača u ove sparne dane pa nam servira tako razvodnjeni raspored da i svaka malo bolja limunada izgleda kao poklon s neba. Uglavnom, svi su otišli na more.

Svi na more!

Ja vjerujem da je trka s plivačkim perajima na nogama, i to ne u vodi, nego na suhu, veoma zanimljiva. To više ako imamo na umu da djevojke s vjedrima punim vode (što ih, a propos, nose na glavi!) moraju preskakati kojekakve prepone da bi došle do cilja. Također vjerujem da su idejni začetnici i autori »Jadranskih susreta«* imali najbolje namjere da zabave ne samo sebe i mještane nego i nas koji gledamo televiziju kod kuće, jer nemamo drugih ideja. Sasvim je sigurno da ta vrsta ljetnog TV-kviza (ili tako nešto) ima svoj smisao i svoju poruku, premda je ljetna vrućina pravilno raspoređena i na ostale dijelove Hrvatske. Možda bi slijedećeg ljeta trebalo izmisliti »Panonske susrete« i prikazati kako »zvizdan« peče ne samo primorske Hrvate nego i Hrvate koji ljeto provode u kontinentalnom dijelu zemlje. Stanovita dražest ljetnih premišljanja postoji i u Slavoniji, gdje umjesto lelujanja mora leluja vriština i klasje. Uostalom, INA ima svoje »punktove« i na tom komadiću naše lijepe zemlje. I dalje, vjerujem da romantika Drave, Save, Dunava i Orljave pruža mogućnosti za izuzetna TV-nadahnuća. Nemam ništa protiv »Jadranskih susreta«, ali tvrdim da se ljeto ne odvija samo »na moru«, nego i »na kraju«. A popularizacija tzv. kontinentalnog turizma ne bi škodila ni nama, ni televiziji. Novac je novac.

Montirani smijeh – izvrstan lijek protiv osame

Mnogi domaći TV-mislioci i teoretičari, koji se u posljednje vrijeme javljaju kao gljive poslije kiše, tvrde kako onaj mehanički, montirani smijeh i pljesak što prati pojedine replike i »štosove« u mnogim anglo-američkim TV-komedijama »djeluje tuđe i strano našem mentalitetu«. Ne slažem se s takvim mišljenjima iz jednostavnog razloga što držim da se televizijski raspored ne gleda uvijek »kolektivno«, nego se gleda i pojedinačno. Na taj će način i svaki onaj zadrti individualist osjetiti, istina je, mehanički stvorenu, ali zato ne manje važnu blizinu mnoštva, ljudi, koji zajedno s njim sudjeluju u televizijskoj predstavi. Taj montirani, mehanički napravljeni smijeh bez obzira na svijest o njegovoj pravoj svrsi (da »potpomaže« glumce i u slabijim trenucima njihova stvaranja) mnogo je humaniji od tolikih drugih TV-iluzija koje smo prisiljeni gledati. Taj smijeh kao čista izmišljotina TV-medija vrši važan čin zbližavanja na liniji televizija — gledalac i potiče na socijalno osjećanje ne samo u »tuđem« nego i u našem društvu. Jer ni mi više nismo pošteđeni od opasnog utjecaja malograđanske samoživosti i patološkog egocentrizma.

Sve sam to napisao u povodu jedne zgodne britanske TV-serije koja nosi naslov »U autobusu«. Svi komični učinci, šale i zapleti u toj seriji ne vrijede više od pola sata trajanja, koliko traje pojedina epizoda, ali nas mogu nasmijati. Za razliku od kriminalističke serije »Pozovi D«, koja ne vrijedi ništa, a iznova dokazuje da selektori stranih filmova i TV-serija ne razumiju ništa od svega onoga što im se u tom žanru nudi. Oni, za razliku od, recimo, Gidea, Brechta ili Dürrenmatta, misle »da je to sve isto«.

Vladimir Vuković

*) U toj istoj emisiji (od 6. kolovoza) spomenut je i poznati »Vinodolski zakonik«, jedan od najstarijih pravnih spisa u Hrvatskoj. Spiker nam je pročitao da je taj zakonik napisan na »narodnom jeziku«. Sintagma »narodni jezik« izgovorena je veoma sramežljivo. Kako bi se tek sramežljivo trebalo izgovoriti da je »Vinodolski zakonik« napisan hrvatskim jezikom!

TKO KOGA (I ŠTO) ZASTUPA?

Uredništvo »Hrvatskog tjednika« primilo je od Saveza arhitekata Hrvatske slijedeći dopis:

Hrvatskom tjedniku
na ruke glavnog urednika
Z a g r e b

Molimo vas da u Vašem cijenjenom listu uvrstite informaciju Predsjedništva Saveza arhitekata Hrvatske koju Vam u prilogu dostavljamo.

Unaprijed zahvaljujemo

Predsjednik
Edo Šmidhen, dipl. inž. arh.

Tko koga (i što) zastupa?

U Vašem listu br. 14 od 16. srpnja ove godine objavljen je članak Duška Rakića, uz objavu na naslovnoj stranici lista: Tko zastupa interese hrvatskih arhitekata?
Iako se ne želimo upuštati u polemiku s piscem članka, smatramo potrebnim iznijeti neke činjenice, kao informaciju čitaocima »Hrvatskog tjednika«.

1. Postaviti pitanje na način kako je to provedeno u članku mogao bi netko koji je član Saveza arhitekata Hrvatske, ali nema uvida u rad Upravnog odbora pa je naprosto neobaviješten, kao da je rad uprave nedovoljno otvoren i prema tome nedovoljno pristupačan svakome. No pisac članka, Duško Rakić, član je Upravnog odbora Saveza, član je Predsjedništva Saveza i, mora se pretpostaviti, sudionik rada uprave Saveza.

2. U radu članova Upravnog odbora Saveza očituje se i njihov ulog u zastupanju interesa hrvatskih arhitekata i njihova odgovornost prema cjelokupnom članstvu koje ih je izabralo očekujući njihovo puno zalaganje. Rad Upravnog odbora i Predsjedništva nije do danas bio predmet kritike D. Rakića ni povod da se netko ne složi sa stavovima i politikom upravnih organa Saveza.

3. Razmatranje novog statuta novoosnovane Zajednice Saveza arhitekata Jugoslavije bio je predmet svih ovogodišnjih sastanaka Upravnog odbora Saveza, zajedničkih sastanaka delegata i uprave društva Zagreb, Predsjedništva i Upravnog odbora Saveza. Premda je D. Rakić kao član Predsjedništva bio dužan aktivno sudjelovati na tim sastancima i raspravama o novom statutu, on nije smatrao potrebnim prisustvovati ni jednom od održanih sastanaka.
D. Rakić bio je također i imenovani delegat Saveza arhitekata Hrvatske. Ovu je dužnost odbio s obrazloženjem da je zauzet poslom.
Prema tome, D. Rakić imao je i prilike i mogućnosti da zastupa prema svojoj savjesti interese hrvatskih arhitekata, sudjelovanjem u radu organa Saveza, ali je tu mogućnost i dužnost svojevoljno propustio.

4. Nakon održanog kongresa arhitekata u Sarajevu, D. Rakić na temelju odjeka u nekim dnevnim listovima podnosi ostavku na svoj položaj u Savezu arhitekata Hrvatske, javno objavljuje ostavku (vidi HT br. 11) ne tražeći unaprijed, ni reda radi, obavijest o raspravama na kongresu, u Savezu kojeg Predsjedništva jest član.

5. I nakon podnesene ostavke D. Rakić pozvan je na sastanak Upravnog odbora Saveza, gdje se prvi put upoznaje sa stenogramom tekstova diskutanata na kongresu i biva informiran o toku kongresa i donošenja statutarnih promjena. Upoznaje se i sa stavom delegata prema pojedinim tekstovima u tisku i s tekstom kolektivne izjave delegata Saveza arhitekata Hrvatske. Dobivene informacije D. Rakić samovoljno interpretira i obraća se javno upravnim organima Saveza u ime 1500 arhitekata Hrvatske.

6. Način kako je D. Rakić istupio ne možemo a da ne ocijenimo kao pokušaj da se neaktivnost, pa i neodgovornost, pretvore u društveni uspjeh. U tome vidimo začetak društvene opasnosti: da nam se ljudi počnu nametati »velikim riječima«, umjesto radom.

7. Navedene činjenice razlog su da ne prihvatimo javne rasprave na ovakav način. Delegati Saveza arhitekata Hrvatske svoj su stav već jednom javno iznijeli u »Vjesniku« od 8. srpnja o. g., a izvještaj o svom radu podnijet će i na skupštini Saveza arhitekata Hrvatske, ne samo zato što to moraju već i zato da bi u našem društvu pridonijeli napretku — razvijanju društvene odgovornosti.

Predsjedništvo Saveza arhitekata Hrvatske

OTVORENA IZLOŽBA »ČOVJEK I MORE« U ZADRU

OD SAJMA RIBARSTVA DO SVJETSKE IZLOŽBE UMJETNIČKE FOTOGRAFIJE

1957. godine u Zadru je priređen Sajam ribarstva na kojemu su prvi put bile izložene i umjetničke fotografije o temi čovjeka i mora. Kad je, potom, sajam ukinut, Skupština općine Zadar zainteresirala se za stalnu bijenalnu izložbu umjetničke fotografije, što se ove godine u organizaciji Moderne galerije Narodnog muzeja u Zadru priređuje sedmi put — pod nazivom »Čovjek i more«. Izložba je tijekom dvanaestak proteklih godina stekla velik renome u svijetu. Iz godine u godinu, odnosno od izložbe do izložbe, povećavao se broj pristiglih radova i broj majstora umjetničke fotografije iz svega svijeta. Prije dvije godine na izložbu je pristiglo nešto više od 6 tisuća radova od oko dvije tisuće majstora crno-bijele tehnike. Izložba bi vjerojatno bila još veća, iako je već sada jedna od najvećih u svijetu, kad bi fond nagrada bio nešto veći. Ove je godine Općinski fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti u Zadru, iz svojih skromnih i ograničenih sredstava, osigurao jedva 200 tisuća starih dinara. Uzme li se u obzir da je ove godine pristiglo 6966 radova (!) od 2267 (!) autora iz 51 zemlje širom svijeta, onda je lako zaključiti, s obzirom na golemu korespodenciju i organizacijske troškove, kako je to mala svota. Netko bi ipak trebao o tome povesti računa, jer izložba »Čovjek i more« prerasta okvire, lokalne i republičke, pa i evropske manifestacije. Ocjenjivačka komisija, u sastavu: ak. slikar Alfred Petričić (likovna oprema kataloga Izložbe), majstor umjetničke fotografije Zvonimir Brkan iz Zadra i majstor umjetničke fotografije Nikola Vučemilović iz Splita, imala je pune ruke posla. U nepuna dva mjeseca trebalo je gotovo sedam tisuća prispjelih fotografija razlučiti u dvije skupine, a tek potom izabrati najbolje iz svake skupine i nagraditi ih. Trebalo je radove svrstati u naslovnu »A« grupu, izravno vezanu za temu čovjeka i mora, te u skupinu »Slobodnih tema« i izbor najbolje kolekcije umjetničkih fotografija. Od gotovo sedam tisuća fotografija nije bilo lako izabrati one koje je, s obzirom na skučeni prostor Gradske lože i Moderne galerije, trebalo postaviti i izložiti. Od 307 autora izloženo je 355 radova.

ITIN HEIDI (Švicarska): »Abendstimmung in den Apeninen« (Večer u Apeninima), zlatna medalja – »Slobodne teme«

Sergej Romanov i Heidi Itin – pobjednici

Ocjenjivačka komisija dodijelila je 3 zlatne, 7 srebrnih i 13 brončanih medalja, te 30 diploma autorima najboljih radova. U naslovnoj, »A« skupini, vezanoj izravno za temu »Čovjek i more«, zlatnu medalju dobio je sovjetski majstor Sergej Romanov za fotografiju »Morskie duši«. Srebrne medalje u istoj skupini dobili su Talijan Renatto Brunetta za fotografiju »Domenica: regata«, Argentinac Miguel Colombini za rad »Reparando el rumbo« i Zagrepčanin Vlado Solariček za fotografiju »Otoci obasjani mjesečinom«. Brončane medalje dobili su slijedeći majstori umjetničke fotografije: Marcel Bélec (Francuska), Carlos Dulitzky (Argentina), Robert Hirschmann (SR Njemačka), Yanyong Olarashin (Tajland), Tihomir Pinter (Jugoslavija) i Rudolf Welzig (Austrija). Diplome u skupini »A« dobili su slijedeći umjetnici: Nikola Božinov (Bugarska), Kin-Pong Chan (Hong-Kong), Lawrence Cheong (Sabah), Murat A. Daghistani (Irak), Travern Dawes (Australija), João Antonio Fazenda (Portugal), Sergio Loppel (Italija), Georgij Menšikov (SSSR), Bruno Pezzoli (Italija), Matti A. Pitkänen (Finska), Norbert Plosser (SR Njemačka), Gunars Stade (SSSR), Ivan Tihi (Jugoslavija) i profesor Dinko Vranković iz Jugoslavije.

U skupini »Slobodne teme« zlatnu medalju dobila je Švicarkinja Heidi Itin za fotografiju »Abendstimmung in den Appeninen«. Srebrnu medalju dobili su Milenko Pegan (Jugoslavija) za djelo »Kompozicije«, dr. Reinald Schneider (Austrija) za fotografiju »Junge Generation«, te Kálmán Várhelyi iz Mađarske za fotografiju »Akt Citrommal I«. Brončane pak medalje dobili su slijedeći autori, sve mahom poznata imena u svijetu s područja umjetničke fotografije: Vladimir Belkovski (SSSR), Egon Hreljanović (Jugoslavija), Jan Larsen (Norveška), Enric Pamies Carreté (Španjolska), Helmut Schneider (Rumunjska) i Miroslav Solovjev (Čehoslovačka). Usput je dodijeljeno 30 diploma autorima iz mnogih zemalja svijeta, među kojima i našim majstorima umjetničke fotografije Zoranu Hanišu i Stanku Vrtovcu.

Zlatnu medalju za najbolju zbirku umjetničke fotografije dobio je Talijan Paolo G. Perazzi, dok je srebrna pripala Zadraninu Feđi Fatičiću, a brončana Talijanu Dariju Giuliju Ghezzu. Zanimjlvio je, na kraju, pripomenuti da je ovogodišnja pobjednica u slobodnoj skupini, Švicarkinja Heidi Itin, bila pobjednica na VI. biennalu »Čovjek i more« u naslovnoj, »A« skupini. Iste, 1969. godine, u skupini fotografija na slobodnu temu trijumfirao je također jedan Švicarac: Jean-Pierre Vorlet, dok je zlatnu medalju za najbolju kolekciju dobio Francuz Jeanluop Sieff. Osim Heidi Itin, i Milenka Pegana, ove godine među nagrađenima nema nijednog s liste VI. biennala.

Organizatori »Čovjeka i mora« nadaju se, budući da su već utvrdili i izradili fizionomiju izložbe, da će za dvije godine ta izložba dostići najveći broj sudionika i radova. Ovogodišnji je biennale, naime, i najmasovniji i najkvalitetniji od svih dosadašnjih, pa prema tome ubuduće valja očekivati još bolji kvalitet. Već prvih dana otkako je izložba otvorena, za nju vlada veliko zanimanje domaćih i inozemnih posjetilaca. Očekuje se da će izložbu, ako ne dođe do lošijih vremenskih prilika, i ako se ispune očekivanja velikog priljeva stranih turista u Zadar, posjetiti nekoliko desetaka tisuća posjetilaca. To je i razlog više za poziv na što skorije razgovore između turističko-ugostiteljskih radnih organizacija i kulturnih ustanova radi zajedničke akcije u organiziranju kulturnih manifestacija.

Marko Vasilj

ROMANOV SERGEJ (SSSR): »Morskie duši« (Morska stvorenja), I. nagrada u »A« skupini – zlatna medalja

70. OBLJETNICA ŠPORTSKOG DRUŠTVA BUNJEVAČKIH HRVATA

NA PUTU PREPORODA

»Bačka« — najstariji nogometni klub u zemlji

Na jubilarnoj skupštini Jugoslavenskog nogometnog saveza u povodu proslave 50. godišnjice osnutka, koja je prije dvije godine održana u Zagrebu, nije spomenuto ime »Bačke«. A trebalo je zapravo početi od godine 1901., jer je te godine osnovana »Bačka« — klub bunjevačkih Hrvata po čemu je najstariji nogometni klub u našoj zemlji.

Osnovana je svega godinu-dvije poslije nogometnih klubova u Pragu, Beču i Budimpešti. Tek dvije godine kasnije (1903.) u Zagrebu se osnivaju Prvi nogometni športski klub »Zagreb« i Hrvatski akademski športski klub — HAŠK.

Ni u tisku nije često spominjano ime »Bačke«, pa su mnogi od onih koji su nekad poznavali ovaj snažni klub sjajne tradicije smatrali da je »Bačka« odumrla da je prestala postojati. Tek neznatan broj boljih poznavatelja športskoga života znao je da najstariji klub u ovoj zemlji nije službeno prestao postojati, već da je svoj život, isprepleten mnogim peripetijama, nastavio pod nazivom Futbalski klub »Sloboda«.

Tek prije dvije godine, pravilnije rečeno 1969. godine, jednoglasnom odlukom članstva, pripadnika i navijača, povraćeno je slavno ime nekad snažne športske zajednice bunjevačkih Hrvata — »Bačka«.

Dugo razdoblje života ovog društva — kako je to na svečanoj skupštini u povodu 70. obljetnice »Bačke« naglasio predsjednik društva, inače sudac Vrhovnog suda A. P. Vojvodine, Ivan Tikvicki — bilo je ispunjeno radom, uspjesima i propustima, napretkom i zaostajanjem, radošću i razočaranjima, entuzijazmom i pasivnošću.

»Bačka« je još godine 1909. bila jedna od najjačih športskih jedinica tadašnje dvojne monarhije Austro-Ugarske, tri godine uzastopce nosila je naslov prvaka Južne Mađarske, a poslije prvog svjetskog rata bila je jedno od najsnažnijih društava nove države. Već u drugi sastav nogometnog predstavništva Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca dala je dva izvrsna igrača (braniča Kujundžića i spojku Marcikića), a bila je i među osnivačima Jugoslavenskog nogometnog saveza osnovanog 1919. u Zagrebu. Godinu dana kasnije utemeljitelj je Subotičkog nogometnog podsaveza, u prvim godinama održavanja državnog prvenstva. kao prvak Subotičkog podsaveza, sudjelovala je među šest najboljih klubova u borbama za naslov prvaka. Desetak godina bila je predstavnik nogometne grane športa u Vojvodini, iako su oni koji su vodili službenu nogometnu politiku svim silama nastojali da snažno športsko društvo bunjevačkih Hrvata zamijene novostvoreni klubovi. »Bačka« je uslijed takovih smetanja i ometanja postupno gubila svoju snagu, pa se tek pristupom u novoosnovani Hrvatski nogometni savez 1939. godine ponovno osnažila. Već prvih dana okupacije uspostavljen je komesarijat u ovom društvu, pa su članovi »Bačke« listom pristupili narodnooslobodilačkom pokretu. Poslije Oslobođenja, usprkos svim zaslugama i prinosima nije se dozvolilo korišćenje starog naziva »Bačka«, te su njeni članovi pokušali produžiti život kluba pod imenom »Građanski«. Zatim je nekadašnja »Bačka« dobila ime »Sloboda«. Najstariji klub u zemlji prestao je u to vrijeme biti predstavnik i kvasac subotičkog športa, u toj ulozi naslijedio ga je i zamijenio novoosnovani »Spartak«. Pod nazivom »Sloboda« ovo društvo je bilo samo pokrajinske snage i značenja. Tek pred dvije godine povraćeno mu je staro i slavno ime, i »Bačka« ponovno prikuplja svoje snage u pravcu potpunog oživljenja i napretka.

Zadnji dani mjeseca srpnja i prvi dani mjeseca kolovoza ovoga ljeta predstavljali su pravu svečanost za središte bunjevačkih Hrvata.

Počasno predsjedništvo na obljetničkoj skupštini »Bačke«

Već četvrtu godinu u Subotici se — pod nazivom »Dužijanca« — održavaju velike žetvene svečanosti, stari bunjevački narodni običaj proslave završetka žetve. Subotica je tih dana prikazala bogatstvo narodnih nošnja, pjesama i plesova, živu i raznoliku narodnu umjetnost, uz brojne popratne priredbe, koje trebaju biti mjera očuvanja, a i poticaj njegovanju bogate kulturne baštine bunjevačkih Hrvata.

I proslava 70. obljetnice najstarijeg nogometnog društva u zemlji kao da se uklopila u ovu priredbu.

Cijela je Subotica tih dana bila u znaku »Dužijance« i svog športskog miljenika »Bačke«. Na proslavnoj skupštini izgovorene su mnoge čestitke, pročitani su brzojavi s pismenim željama za napredak »Bačke«.

Mnogi su se klubovi sjetili obljetnice našeg nogometnog prvijenca. Od zagrebačkih društava samo je »Dinamo« čija je momčad bila i sudjelovatelj športskog dijela proslave, preko svog predstavnika čestitao slavljeniku dijamantni jubilej.

Čestitali su i darivali slavljenika i predstavnici nogometne organizacije, čestitao im je i predstavnik sarajevskog »Željezničara«, budimpeštanskog »Ferencvarosa«, predstavnik mjesnog suparnika »Spartaka«, predstavnik Vojvođanskog saveza, izaslanici društveno-političkih organizacija Subotice i Vojvodine, čestitali su mnogi. Samo su izostali pozdravi i čestitke zagrebačkih nogometnih društava, pa čak i Nogometnog saveza Hrvatske. Spominjem to zato, da bi se uočilo kako slabe (skoro nikakove) veze u novijem razdoblju postoje između društava iz republike Hrvatske i hrvatskim jedinicama i društvima, koje žive izvan hrvatske republike.

U razdoblju između dva rata, unatoč tada teških političkih prilika veze Zagreba i Subotice kao i veze mnogih kulturnih i športskih društava sa športskim i kulturnim društvima bunjevačkih Hrvata bile su kud i kamo jače i sadržajnije.

Potrebno je naime, podsjetiti da je već godine 1919. dakle odmah poslije završetka Prvog svjetskog rata, prvi gost »Bačke« u Subotici bila momčad zagrebačkog »Građanskog«, da je »Bačka« iste godine uzvratila posjet »Građanskom« i »Concordiji« u Zagrebu i produžila u Split, da je s Hajdukom prvog dana izgubila s 1:2, a drugog dana pobijedila s 1:0.

»Bačka« je, u godini 1923., ne samo sudjelovala, nego i bila pobjednik nogometnog turnira upriličenog u čast proslave 20. godišnjice osnutka Hrvatskog akademskog športskog kluba — HAŠK-a. I kasnije je momčad »Bačke« bila rado viđen i primljen gost u glavnom gradu Hrvatske.

Na turniru održanom u okviru 70. obljetnice »Bačke« sudjelovali su »Dinamo« iz Zagreba, »Željezničar« iz Sarajeva, »Ferencvaros« iz Budimpešte i — naravno — momčad slavljenika.

Prvoga dana »Dinamo« je pobijedio »Bačku« s 5:2, a dvoboj između drugoplasiranih momčadi u državnim prvenstvima Mađarske i Jugoslavije — »Ferencvarosa« i »Željezničara« završio pobjedom mađarskog predstavnika s 1:0. Drugog dana mlada momčad »Bačke«, sada član tzv. Vojvođanske lige, koju vodi jedno od najvećih imena subotičkog nogometa Tihomir »Bata« Ognjanov, upravo je iznenadila, kako znalačkom igrom, a još više neočekivanom 2:0 pobjedom nad momčadi iz Sarajeva.

Dvoboj između »Dinama« i »Ferencvarosa«, posebice u prvom dijelu pružio je veliku igru, koja je oduševila subotičke ljubitelje nogometa. U ovom dvoboju — koji je završio 3:3 nije bilo pobjednika, iako je »Dinamo« u svemu postigao pet pogodaka. Beogradski sudac Nikola Mladenović, očevidno naklonjen gostima iz Budimpešte, nije priznao dva regularna pogotka »Dinamovih« igrača.

Prema onome što sam kao uzvanik slavljenika uočio za vrijeme proslave 70. obljetnice prvog nogometnog kluba u zemlji, mogu reći da se ponovno probuđena »Bačka« nalazi na putu preporoda. Želimo joj da ponovno bude, ono što je bila prije 50 godina, da uđe u red najboljih nogometnih društava u našoj zemlji.

dr. Jerko Šimić

IZ SVIJETA

PARIS

Društvo članova Matice hrvatske

Od listopada prošle godine djeluje u Parizu Društvo članova Matice hrvatske (»Association des membres de Matica hrvatska«) i okuplja danas sedamdesetak radnika i dvadesetak studenata (odnosno studenata-radnika) iz SR Bosne i Hercegovine i iz SR Hrvatske.

Zamisao pokretanja društva seže u rano proljeće 1969., kad je skupina hrvatskih radnika i studenata na »privremenom radu« i školovanju u Francuskoj stvorila pokretački odbor za osnivanje hrvatskog kulturnog društva. Pristupivši svi, Matici hrvatskoj u Domovini, pokretači su odlučili da će članstvo u njihovom društvu biti uvjetovano prethodnim učlanjenjem u Maticu hrvatsku.

U skladu s postojećim francuskim propisima pokretački odbor je u ljetu 1969. zatražio od nadležnih francuskih vlasti dozvolu za djelovanje kulturnog Društva članova Matice hrvatske u Parizu. Redoviti postupak za dobivanje takove dozvole traje u pravilu tri do četiri mjeseca. Pariški Hrvati čekali su svoju dozvolu trinaest mjeseci. Valjalo je naime razbiti nepovjerenje prema Hrvatima nagomilano pedesetogodišnjim sustavnim ocrnjivanjem Hrvata i Hrvatske pred Francuzima.

Tek početkom listopada 1970. francusko je Ministarstvo unutrašnjih poslova izdalo odluku kojom dozvoljava djelovanje hrvatskog kulturnog Društva članova Matice hrvatske i potvrđuje Pravila tog Društva. Stavljajući sebi u zadaću promicanje hrvatske, domovinske pisane riječi, te stvaranje veza među hrvatskom i francuskom kulturom i hrvatskim i francuskim književnicima, umjetnicima i znanstvenicima. Društvo je otpočelo sa svojom djelatnošću 7. listopada 1970: osnivački skup počastili su svojim dolaskom dvojica časnika Matice hrvatske sveuč. profesori dr. Danilo PEJOVIĆ i dr. Šime ĐODAN, te predstavnik Izdavačkog zavoda Matice hrvatske, Ivica CEROVAC. Prof. dr. PEJOVIĆ govorio je u toj prilici o odrednicama i otvorenosti hrvatskog kulturnog bića, dok je prof. dr. ĐODAN prikazao gospodarsko stanje u Domovini i u Jugoslaviji.

Ljubaznošću jedne pariške škole Društvo je dobilo dozvolu služiti se starom tjelovježbenom barakom u 26 bis rue Cassette. Paris VIe. i na tom skromnom mjestu otpočinje — i traje do danas — kulturni rad hrvatskih radnika i studenata. Marom tih istih radnika i studenata, koji su sami oličili i uredili taj skromni kutak ukrasivši zidove slikama hrvatskih krajeva i hrvatske povijesti, te hrvatskih slikara naivaca, baraka u 26 bis, rue Cassette, postaje malo ugodnijim mjestom subotnjih susreta s hrvatskom pisanom i izgovorenom riječi, pjesmom i domotužjem . . .

Svoju djelatnost tijekom ove prve godine Društvo je usmjerilo u dva osnovna smjera: osnivanje čitaonice i posudbene knjižnice, te održavanje predavanja. Ljubaznošću i darežljivošću pariškog istarskog Hrvata, g. Vjekoslava PRIMUŽA, Društvo je već u samom početku stvorilo posudbenu knjižnicu i čitaonicu hrvatskog domovinskog dnevnog i povremenog tiska. Kako je polovica članova iz SR Bosne i Hercegovine, a polovica iz SR Hrvatske, Društvo se je obratilo Socijalističkim savezima i Maticama iseljenika tih dviju republika, te izdavačkim kućama Oslobođenja i Vjesnika sa zamolbom da mu šalju izdanja domaćih listova i časopisa. Od Matica iseljenika stigoše njihovi listovi, a od Socijalističkih saveza, Oslobođenja i Vjesnika — ni riječi odgovora. Pariške Hrvate čudi pročitati da VUS šalje besplatno svoja izdanja »jugoslovenskim klubovima« u inozemstvu, a na njihovu zamolbu niti ne odgovara.

Zahvaljujući činjenici kulturnog i uljudbenog značaja Pariza u proteklih je osam mjeseci Društvo članova Matice hrvatske imalo prigode čuti niz predavanja istaknutih hrvatskih kulturnih radnika. Tako je već u prosincu 1970. ugledni i vrsni hrvatski književnik, prof. Petar ŠEGEDIN održao predavanje o Ivanu Meštroviću kao književniku. U ožujku 1971. su gosti Društva bili prof. dr Stanko PINTARIĆ s predavanjem o gospodarskim promjenama hrvatskog sela, te prof. dr Cvito FISKOVIĆ s izlaganjem uz slike (projekcije) o hrvatskoj umjetnosti od 9. do 19. stoljeća.

U ožujku i travnju Društvo je upriličilo u dva navrata posjet izložbe »Umjetnost na tlu Jugoslavije od predpovijesti do naših dana« uz vodstvo i tumačenja prof. dra Predraga Matvejevića. Usprkos svoje ogromne zauzetosti prof. dr MATVEJEVIĆ je našao vremena održati u Društvu prvo predavanje na francuskom jeziku pod naslovom »La condition humaine de l'écrivain croate Miroslav Krleža«. Na predavanje su bili pozvani brojni Francuzi. U svibnju Društvo je posjetilo predstavu Hrvatskog dramskog kazališta Gavella koje je u Théâtre National Populaire odigralo Krležino »Kraljevo«.

Koncem svibnja troje mladih hrvatskih ljudi pera — Ljiljana MATKOVIĆ, Zvonimir MRKONJIĆ i Ante STAMAĆ — čitali su u Društvu svoje pjesme i govorili o suvremenom hrvatskom pjesništvu. U isto to vrijeme bila je priređena u Društvu izložba slika mladog pariškog slikara Daniela BOURDONA.

Pariški Hrvati, okupljeni u Društvu, slavili su ove godine dvije značajne obljetnice i pridružili se na taj način svečanostima u Domovini: svečanom je priredbom označena 300. obljetnica smaknuća Zrinskog i Frankopana (prigodnu riječ studenta-radnika Petra RUBIĆA, predsjednika Društva, i povijesno izlaganje dipl. pravnika Vice VUKOJEVIĆA nastavio je krasnoslovni i umjetnički nastup pariških Hrvata) i 75. obljetnica smrti Ante Starčevića (uz predavanje Vice VUKOJEVIĆA).

Više predavanja održali su i sami članovi Društva: Franjo ŠANJEK, povjesnik i svećenik, o Crkvi bosanskih krstjana (što je ujedno i predmet njegove doktorske radnje). Vice VUKOJEVIĆ niz od tri predavanja o hrvatskoj državnosti od dolaska Hrvata u Hrvatsku do 1918., te Neven ŠIMAC izlaganje o promjenama ustava i predavanje o Francuskoj Republici i pravima čovjeka — od Bastille do de Gaullea (što je dijelom predmet njegove doktorske radnje).

Skromne novčane mogućnosti hrvatskih radnika i studenata u Francuskoj nisu bile zaprekom da se Društvo ne sjeti i potrebnih u svojoj Domovini: u svibnju poslalo je Društvo putem VUS-a 400 franaka tužnoj djeci Habibe i Muharema MAŠIĆA, iz sela Brižde, koji poginuše u prometnoj nesreći kod Vranduka; nedavno je Društvo skupilo 750 franaka koje će poslati kao svoj doprinos izgradnji Doma Matice hrvatske u Đakovu, a slijedeće skupljanje namijenjeno je pomoći izgradnje tunela i ceste kroz Učku i hrvatske prometnice Zagreb — Split.

Dužnosnici pariškog Društva članova Matice hrvatske su Petar RUBIĆ, student filozofije i radnik (predsjednik), Slaven MIKULIĆ, student-radnik (tajnik) i Mauricij FRKA-PETEŠIĆ, radnik (blagajnik).

Najčitanije štivo u čitaonici Društva je Hrvatski tjednik (svakog tjedna Društvo proda ili razašilje poštom svih 60 primjeraka HT-a koje prima), zatim dnevni i tjedni listovi iz Sarajeva i Zagreba, te časopisi Kritika, Kolo, Dometi i Kaj.

Shvaćajući sadašnje stanje, ali i svu povlaštenost koju mu daje značaj Pariza za hrvatsku i svjetsku kulturu, Društvo drži da sadašnji odnos Matice hrvatske prema kulturnim i nacionalnim potrebama Hrvata u inozemstvu ima samo privremeni značaj, te da će Matica znati i moći naći načina i ispuniti kulturni zjap među Hrvatima u inozemstvu te tako pomoći njihovom povratku Hrvatskoj.

Neven Šimac

IZ OGRANAKA

PODRAVSKA SLATINA

Osnivačka skupština

Poticaj za osnivanje Ogranka potekao je iz sela Zvonimirovci i Miklеuš. Kulturni i javni radnici Podravske Slatine rado su se priključili i stavili na čelo narodnih želja, te organizirani u Inicijativni odbor pripremili osnutak Ogranka Matice hrvatske za čitavo ovo područje. Da nije bilo sitnijih nekorektnosti pojedinaca (kidanje a-glasa i republičkih zastavica, te otvaranje pošiljke upućene Ogranku), pripreme za osnivačku skupštinu prošle bi u najvećem redu.

Inicijativni odbor održao je 16 radnih sastanaka prije osnivačke skupštine želeći izbjeći sve moguće nesporazume i neprijatnosti.

Osnivačka skupština održana je 27. lipnja pred oko pet tisuća građana Slatine i okolnih mjesta, a prisustvovali su joj ispred središnjice iz Zagreba prof. dr. Miroslav Brant, prof. dr. Grga Gamulin i Zvonimir Komarica. Ogranci iz Bjelovara, Nove Gradiške, Vriovitice, Iloka, Vinkovaca, Sl. Orahovice, Sl. Požege, Našica, D. Miholjca, Osijeka, Šljivoševaca, Valpova i Kutine poslali su na ovu svečanost delegate, dok je desetak drugih ogranaka poslalo pozdravne brzojave. Skupštini je prisustvovao i predstavnik Zagrebačkog sveučilišta. Sa skupštine su poslani brzojavi sudionicima proslave 30. obljetnice ustanka naroda Jugoslavije u Sl. Brod, središnjici u Zagreb, predsjedniku Sabora Jakovu Blaževiću i predsjednici CK SKH dr Savki Dapčević-Kučar.

Nakon pozdravnih govora, koji su često bili prekidani aplauzima, izabrano je dvadeset i pet članova Upravnog odbora, a za predsjednika prof. Dragutin Kiš. Podpredsjednici su Antun dr. Steinberger, Zdenko Matešić i Ante Vuknić.

Svečanost su uveličali svojim nastupom folklorna grupa iz Noskovaca, pjevačko društvo »Rodoljub« iz Virovitice, te folklorna grupa Osnovne škole »Lazo Tihomirović-Baja« iz P. Slatine.

Rad Ogranka predviđen je programom koji je temeljen na činjeničnom stanju u kulturi ovog područja kao i sposobnostima i željama članova Ogranka. Ogranak broji preko tri tisuće članova.

J. ERPAČIĆ

VIROVITICA

Opsežan ali realističan program

Na temelju općeg, orijentacionog programa Ogranka Matice hrvatske Virovitica, što je usvojen na Osnivačkoj skupštini 9. svibnja ove godine, Upravni odbor načinio je i godišnji plan, odnosno program rada.

Općekulturne prilike i mogućnosti pojedinaca teže širenju i intenziviraju djelatnosti Ogranka, ali financijske mogućnosti i druge okolnosti ne omogućuju optimalna rješenja. Stoga i program rada za ovu godinu nije optimalan, već realističan, ali s optimizmom i entuzijazmom može se učiniti mnogo.

Da bi se profesionalne, stručne pa i amaterske aktivnosti članova Ogranka što bolje iskoristile i dale željene rezultate, plan predviđa osnivanje slijedećih odbora i sekcija: propagandno-organizacioni odbor i sekcija za: povijest, zemljopis, arheologiju, etnografiju i folklor, za zaštitu spomenika kulture, književnost, jezik, glazbu, likovnu umjetnost, narodno zdravlje i zdravstveno prosvjećivanje, pravo i gospodarstvo. U sastavu Ogranka djelovat će i Tribina Matice hrvatske koja će virovitičkom općinstvu predstaviti poznata imena iz našega kulturnog života.

Od organizaciono-propagandnog odbora očekuje se omasovljenje članstva i popularizacija Matičnih izdanja u gradu, a osobito u selima. Taj odbor ujedno surađuje s društvima (Sloga i Prosvjeta) i susjednim Ograncima.

Rezultat rada sekcija bit će objavljen u »Virovitičkom zborniku« koji će izići u proljeće slijedeće godine.

J. K.

KAŠTEL KAMBELOVAC

U spomen Tinu

Poslije dobro organiziranih priprema Ogranak Matice hrvatske u Kaštel Kambelovcu održao je prvi javni skup u povodu 80. obljetnice rođenja velikog pjesnika Tina Ujevića. Prepuna dvorana Doma kulture bila je svečano okićena. Skupu su prisustvovali mnogi ugledni članovi Matice hrvatske iz Splita, među inim dr. ing. Dinko Marović i književnik Mate Raos. Sudjelovala je i recitatorska grupa, te mnogi pozvani gosti.

Ing. Smiljana Britvić je najprije pozdravila prisutne članove Matice hrvatske iz Splita. Zatim ostale goste i mještane. U kratkim je crtama iznijela značaj kulturnog rada Matice kroz minulo stoljeće. Danas Matica hrvatska, naglasila je Smiljana Britvić, svojim širokim kulturnim radom sudjeluje u novom preporodu i nacionalnoj obnovi hrvatskoga naroda. Član Upravnog odbora prof. Delaš osvrnuo se na razvitak Ogranka Matice u mjestu. Ogranak će nastaviti i proširiti kulturnu djelatnost, osobito u odnosu na omladinu. Naš rad pobuđuje živ interes kod mještana, a osobito kod omladine, pa će i naš program biti usmjeren u tom pravcu, da postignemo što bolji uspjeh. Istakao je da je zadovoljan brojem članova i da je sretan što uz omladinu sjede i oni koji su navršili peti decenij života. Na kraju je zaključio kako je uvjeren da Ogranak neće ostati na broju od 80 članova. Kasnije su članovi mjesnog Ogranka zapjevali hrvatsku himnu »Lijepu našu« koju su svi prisutni sa zanosom prihvatili.

Član Matice hrvatske iz Splita dr. ing. Dinko Marović pozdravio je osnivanje Ogranka Matice u mjestu i preporučio da valja nastaviti s gajenjem hrvatske kulturne tradicije i vrijednosti. U svom predavanju »Djelovanje Matice hrvatske u Splitu i okolici« iznio je dvadesetogodišnji rad toga društva, koji je imao velikoga utjecaja na razvitak kulture u Splitu i okolici. Osvrnuo se na izdavanje književnog časopisa »Mogućnosti«, koji je oko sebe okupio književnike i znanstvene radnike Splita, a stekao je i stalne suradnike iz cijele Hrvatske. Djelatnost Matice, rekao je on, osobito je značajna na planu izdavanja knjiga neafirmiranih mladih hrvatskih pisaca. Osnovane su i dvije biblioteke, »Suvremeni pisci« i »Prirodoslovna biblioteka«. Najveći pothvat koji je Matica dosad imala bio je izdavanje, u nekoliko svezaka, »Povijest Splita« dr Grge Novaka, predsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Slijedeći govornik na skupu bio je književnik Mate Raos, koji je održao živopisno predavanje o Tinu Ujeviću. Hrvatski narod s ponosom slavi 80. obljetnicu njegova rođenja, jer Tinovi prinosi osiguravaju našoj književnosti častan položaj i u svjetskoj književnosti. U posljednjoj točki programa nastupila je recitatorska grupa koja je impresivno recitirala osam odabranih Tinovih pjesama, a završna je bila »Kad izgovorim tvoje ime« Željka Sabola, posvećena velikom hrvatskom pjesniku

Članovi Upravnog odbora srdačno su zahvalili članovima Matice iz Splita na njihovu aktivnom sudjelovanju na prvoj javnoj priredbi kambelovačkoga Ogranka, te uputili srdačnu zahvalu mještanima koji su ispunili cijelu dvoranu Doma. Svi oni koji žele pomoći širenju hrvatske kulture, pozvani su da postanu redoviti članovi njenoga Ogranka.

Josip Budišin

OSVRTI

MARIJA BISTRICA

Dostojno uspomeni na Satchma

U subotu, 31. srpnja održana je u živopisnoj Mariji Bistrici večer jazza pod motom **Sjećanje na Louisa Armstronga-Satchma**. Pod pokroviteljstvom »Večernjeg lista« i Radio-Zaboka, a u okviru Zagorskih večeri, čiji je idejni začetnik agilni mjesni kapelan **Željko Kasal**, ova će večer ostati u nezaboravnom sjećanju mnogobrojnog slušateljstva, koje je do zadnjeg metra ispunilo Hudekovo dvorište, simpatičan i intiman ambijent mjesne ljetne pozornice.

Ideja zagrebačkog bubnjara **Marina Marije** o komemorativnom koncertu u

spomen na Satchma oduševljeno je prihvaćena i uspješno ostvarena sastavljanjem ad hoc sastava pod nazivom **Jazz-ansambl Ladislava Fidryja.** Taj jazz-sekstet sačinjavali su: Ladislav Fidry — truba, **Ivan Kelemen** — ventil trombon, **Vladimir Bolčević** — klarinet, **Brane Živković** — električne orgulje, **Mario Mavrin** — električna bas-gitara i Marin Mazija — bubnjevi. Odlično raspoloženi zagrebački jazz-glazbenici, posebno L. Fidry i I. Kelemen, izvodili su vrlo uspješno, kvalitetno i sa srcem besmrtne jazz-skladbe kojima se tijekom svog života pokojni Satchmo proslavio. Zanimljivo je spomenuti, da je ovo bio prvi nastup M. Mazije nakon tri mjeseca nesviranja (obje ruke su mu bile u gipsu zbog prijeloma zadobivenih u automobilskoj nesreći) i jedan od rijetkih javnih jazz-nastupa veterana zagrebačkog jazza V. Bolčevića. Uz pratnju seksteta nastupila je i naša jedina jazz-pjevačica **Zdenka Kovačiček**, koja je prekinula svoju ljetnu jadransku turneju, da bi nastupila na ovom vjerojatno prvom i jedinom do sada održanom koncertu u SFRJ posvećenom uspomeni na Satchma. Skladbu **Summertime** interpretirala je posebno osjećajno i sa srcem, iako joj brze stvari puno više »leže«. Izvanrednog timbra i smisla za ritam, uz savjestan rad i pravilan izbor sastava s kojim bi pjevala Z. Kovačiček bi na polju jazz-pjevanja mogla postići puno više. Nastupio je i poznati zagrebački jazz-pjevač, naš Frank Sinatra, već pomalo i veteran — **Božidar Mati.** Skladbu **Hello, Dolly!** otpjevao je u svom starom, poznatom stilu, sigurno i superiorno. Šteta je da češće ne nastupa!

Sekstetu se je sada pridružio **Tomislav Borić** — trombon (pozauna), a umjesto M. Mazije za bubnjeve je sjeo veteran **Željko Posarić**, dok je M. Mavrina zamijenio **Miljenko Prohaska** na električnom kontrabasu. Ovako kvalitetno pojačan, sada već septet, pružio je okupljenom slušateljstvu, pretežno

S večeri jazza u M. Bistrici
Snimio: N. Hlača

mještana dosta Zagrepčana koji su za ovu prigodu stigli u ovo pitomo zagorsko mjesto, stvarno veliko zadovoljstvo. Ističem posebno skladbu **When It's Sleepy Time Down South** i na svršetku izvedenu poznatu **When the Saints Go Marching In.** Kao pjevač predstavio se i trubač L. Fidry. Ističem skladbu **Autumn Leaves**, koja je izvođena u malo prebrzom ritmu. L. Fidry djelovao je vrlo simpatično pokušavajući oponašati — jasno bezuspješno — čuveni Armstrongov hrapavi glas. Pjevač-amater **Ante Tomašević** pridružio se također jazz-glazbenicima i dao svoj obol večeri — vrlo dobro je otpjevao **St. Louis Blues.**

Svoje dojmove prigodom osobnih susretâ i poznanstava sa slavnim jazz-glazbenikom, kako u inozemstvu, tako i za vrijeme njegova dva gostovanja u Zagrebu (1959. i 1965.) iznosili su tijekom večeri L. Fidry, **Mladen Mazur**, urednik emisijâ o jazzu na Radio-Zagrebu i umjetnički direktor festivala jazza u Ljubljani, te vrlo spretni i simpatični konferansije ove večeri — **Viki Glovacki**, koji je bio konferansije i za vrijeme jam-sessiona u Ritz-baru u Zagrebu, prigodom prvog Armstrongovog gostovanja u glavnom gradu SRH, 1959. g.

Tijekom večeri, susretljivošću Odjela za tisak Američkog generalnog konzulata u Zagrebu, prikazan je film o Armstrongu, koji je bio montiran od sekvenci iz različitih razdoblja Armstrongove karijere (u stvari film-interview) u kojem smo vidjeli i djelić onog čuvenog koncerta u glavnom gradu Gane — Akri (na nogometnom stadionu) i sastav s kojim je prvi put gostovao u Zagrebu.

Nakon službenog, komemorativnog koncerta jazz-glazbenici su nastavili svirati, te se jam-session oduljio do jedan sat poslije ponoći. Možda bi jedina zamjerka ovom uspjelom jazz-koncertu bila ta, da u Mariju Bistricu nisu došli i svi ostali zagrebački jazz-glazbenici i na taj način još više uveličali ovu komemoraciju.

Iste večeri, nešto prije koncerta, u mjesnoj crkvi Sv. Marije održana je misa zadušnica besmrtnom Satchmu, na svršetku koje su svirali I. Kelemen na crkvenim orguljama i L. Fidry na trubi, tako da će ti trenuci prisutnima u crkvi — mještanima i ljubiteljima jazza-gostima — sigurno ostati u nezaboravnom sjećanju.

Zanimljivo je ustvrditi, da je pokus sa jazz-koncertom u Mariji Bistrici potpuno uspio. Mnogi su se mještani tom prigodom vjerojatno prvi put susreli sa jazz-glazbom i, što je pozitivno, prihvatili su je spontano i iskreno, baš onako spontano i iskreno kako im je bila i prezentirana. Sigurno je, da će se nakon ove večeri jazza broj ljubitelja jazza u Mariji Bistrici, a možda i daleko šire, povećati — to je i najvažniji rezultat, koji je njime postignut. Čestitke organizatorima i izvoditeljima.

D. ŠORAK

GROŽNJAN

Stranci znaju – mi ne znamo

Ne radi se o portretu ni umjetničkoj fotografiji, već razglednici koja se može kupiti u minijaturnoj prodavaonici proizvoda kućne radinosti pod nazivom »Forma Grožnjan« u Grožnjanu.

Možda je čudno, ali zapravo je više žalosno nego li čudno da se je upravo njemačka pjevačica Andrea von Ramm iz Münchena — koja se prije četiri godine po prvi put susrela s Gražnjanom i koja se kasnije u njemu nastanila — prihvatila toga da pokuša ponovno oživjeti stare kućne obrte u selima Gornje Bujštine i da dade proizvesti određenu količinu takvih proizvoda i u isto vrijeme i manju količinu za ovaj kraj karakterističnih crno-bijelih razglednica.

Već je dobro poznato da je Grožnjan, napušteni gradić u blizini Buja, prije šest godina proglašen »gradićem umjetnika« i da je prije tri godine proglašen međunarodnim kampom muzičkih omladina, da u njemu ljeti borave mnogi hrvatski, slovenski i srpski likovni umjetnici kao i da u njemu kampiraju grupe muzičikh omladina Belgije, Švedske, Hrvatske i Njemačke.

U Grožnjan su uneseni različiti novi umjetnički sadržaji, preko ljeta održavaju se u njemu različite izložbe i koncerti, međutim osim Andree von Ramm malo je tko istaknuo autentične sadržaje i vrednote ovoga brdovitog kutića zapadne Istre.

Von Rammova je uočila ljepote arhitekture ovoga gradića pa je dala izraditi razglednice na kojima se vide pravilne kamene konstrukcije kuća, tipični krovovi, bizaran splet uskih i krivudavih uličica — u kratko sve ono što je karakteristično za ovaj stari gradić podignut na vrhu brežuljka iznad doline Mirne.

Ona je, nadalje, uočila plemenite i lijepe oblike funkcionalnih proizvoda kućne radinosti u ovom kraju koji tu imaju dugu tradiciju i vrsne majstore, sugerirala je košaračima da pletu košare od purća, kamenorescima da izrađuju vaze od ovdašnjeg plemenitog kamena, kovačima da se ponovno prihvate izrade tronoga za ognjište, vatralja i drugog pribora za ognjište, a one koji su vješti rezbarenju drveta potaknula je da se ponovno prihvate izrade stolaca i da rezbare preslice i vretena.

U svojoj kući u Grožnjanu uredila je u malom podrumu prodajno mjesto za te seljačke proizvode, dala izraditi ukusan propagandni plakat za »Formu Grožnjan« i dala izraditi razglednice s likovima proizvođača predmeta koje ima na prodaju.

Da li ti proizvodi »idu«?

S obzirom na to da u Grožnjan radi slabe ili gotovo nikakve propagande grožnjanskih ljepota turisti ne dolaze, pravo je čudo da se uopće nešto prodalo, a ako se ipak prodalo — a prodalo se podosta toga, onda to znači da su proizvodi lijepi, zanimljivi, autentični i u prvom redu karakteristični za ovaj kraj.

U moru kojekakvih suvenira kojima su preplavljena turistička mjesta na obali Bujštine, a koja s Bujštinom i sa Istrom nemaju a ma baš nikakve veze, »Forma Grožnjan« je za sada »glas koji vapi u pustinji« kao što su nešto posebno i grožnjanske crno-bijele razglednice — suveniri u moru skupih a kičastih razglednica u koloru koje se prodaju na ovom području.

U selu Vižintini Vrhi kod Oprtlja ljudi su vješti u izradi košara od vrbova pruća

I »Forma Grožnjan« i razglednice Grožnjana su pokušaj da se istaknu autentične ljepote i vrednote Gornje Bujštine koja je sa svojim brežuljcima i zelenim dolinama, sa svojim starim gradićima i sa crkvicama s kasnogotičkim freskama mali rezervat prirodnih i kulturno-historijskih ljepota i vrednota i da se na nj upozore turisti koji borave na obali, a vrlo rijetko dolaze u Grožnjan. A što je taj pokušaj potekao od Njemice koja tek razmjerno od nedavna boravi u Grožnjanu, samo je dokaz više da sami ne znamo cijeniti ono lijepo i vrijedno što imamo.

T. F.

SPLIT

Bogata i uspješna sezona

Što sada? Upitali su se mnogi poslije požara koji je uništio kazališnu zgradu, misleći da će kazališni život u Splitu prestati. Međutim, isto mišljenje nisu imali i vrijedni kazališni radnici. Kazališni život u Splitu ne samo što nije prestao, nego možemo kazati da je ova sezona (koja još traje), obzirom na uvjete, bila jedna od uspješnijih. O tomu najbolje govore slijedeći podaci. Prikazane su premijerne predstave »Ravnodušni ljepotan« i »Čelava pjevačica« u režiji Vlade Habuneka; »Elektra« Danijela Kiša, u režiji Vlatka Perkovića; »Monada« M. Kundure, u režiji Vanče Kljakovića.

U ciklusu »Živa knjiga« u scenskoj izvedbi prikazan je roman »U prvom krugu«, A. Solženicina (izvedbu je pripremio Sava Komnenović), zatim »Život Stanislava Sočivice« u postavi Bogdana Buljana i biblijska »Pjesma nad pjesmama« u dramaturškoj obradi Ivana Boškovića. Za Splitsko ljeto ansambl drame u režiji Vladimira Gerića, gosta iz Zagreba, priprema praizvedbu stare hrvatske komedije »Pijero Muzuvijer«, dok Dino Radojević s istim ansamblom postavlja »Fuente Ovejuna« Lopea de Vege. U izvedbi »Pijera Muzuvijera« nastupit će nova članica splitske drame Nataša Maričić i studentice AKFU Veronika Kovačić, Mirjana Pičuljan i Marija Sekelez.

Ansambl Opere izvodio je u više navrata »Muku« B. Papandopula (s istim djelom nastupa na ovogodišnjim Dubrovačkim ljetnim igrama). Održan je i koncert s djelima W. A. Mozarta (»Krunidbena misa«) i G. Rossinija (»Stabat mater«), te koncert popularnih djela. Tijekom sezone izvedeni su ulomci iz operetâ I. Tijardovića.

Na ovogodišnjem Splitskom ljetu operni ansambl nastupa u operama »Ero s onoga svijeta«, »Otmica iz Seraja«, »Aida«, »Seviljski brijač«, »Traviata«, »Rigoletto«, te u glazbenoj kronici »Marulova pisan« i opereti »Mala Floramye«.

Članovi Baleta izveli su u košarkaškoj dvorani na Gripama »Večer suvremenog baleta«. S istim programom uspješno su sudjelovali i na osječkom Annale-u. Na Splitskom ljetu Balet će nastupiti s baletom »Giselle«.

Sve su predstave izvedene u Foyeru Kazališta i Depadansi JNA, pa su se redatelji morali priviknuti na te dvije dvorane, koje su veoma skromnih mogućnosti. Osobito ohrabruje činjenica da su najbrojniji posjetioci predstava đaci i studenti. Valja istaknuti učenike gimnazijâ »Ćiro Gamulin« i »Vladimir Nazor«, te studente Pedagoške akademije u Splitu. Uz spomenute, ovogodišnje izvedbe gledali su i članovi Muzičke omladine.

Splitka Drama i Opera ostvarile su i nekoliko gostovanja po našoj republici (Šibenik, Zagreb, Sinj, Varaždin, Karlovac, Ploče, Metković). Gostovanja su povoljno ocijenjena i od publike i od kritike, što je najveća pohvala splitskim kazališnim radnicima.

Ne možemo a da ne spomenemo svečanu akademiju u čast 70. obljetnice smrti dra Gaje Bulata, jednoga od najvećih hrvatskih sinova 19. st. Tom je akademijom ujedno proslavljana 80. obljetnica polaganja kamena temeljca splitske kazališne zgrade. Akademiji je prisustvovao veliki broj uzvanika. U programu su nastupili članovi Opere i Drame.

Ova je godina za splitsko kazalište i povijesno važna. Naime, obnovljena je i proširena suradnja Zagreb—Split, koja će biti od obostrane koristi. U tu je svrhu osnovan umjetnički kolegij u koji su ušli neki istaknuti književnici i kazališni redatelji iz Zagreba i Splita (Ranko Marinković, Marin Franičević, Boško Violić, Ante Jelaska, Frano Baras, Joško Juvančić). Svojim znanjem i iskustvom oni će pridonijeti da repertoar i izvedbe budu što kvalitetnije. Splitsko je kazalište provelo predaudiciju za mlade glumce. Oni koji zadovolje na audiciji, ako još polože prijemni ispit na Akademiji za kazališnu i filmsku umjetnost u Zagrebu, bit će stipendisti splitskog kazališta. Audiciju je provela i Opera za vokalne soliste i članove orkestra.

Konačno, u ovoj sezoni Kazalištu je vraćen i njegov stari naziv — Hrvatsko narodno kazalište.

Sigurni smo da ove promjene navješćuju svijetlije dane splitskom kazalištu i našem gradu koji je uvijek znao cijeniti ono što vrijedi. Split vjeruje u ljude koji vode Hrvatsko narodno kazalište i s nestrpljenjem čekaju da počne rad na obnovi porušene zgrade, rad koji će ujedno značiti i temeljitu obnovu splitskog kazališnog života.

Jakov-Željko Sedlar

karte na stol

Pitanja

Saveznom sekretaru za vanjsku trgovinu Muhamedu Hadžiću

U broju od 1. VII. 1971. pod naslovom »Siguran znak« »Borba« je objavila slijedeći tekst:

»Mnoga ugostiteljska poduzeća u posljednje vrijeme gotovo odjednom ,osjete potrebu' da uvezu skupa pića u količinama koje su im INAČE DOVOLJNE ZA ŠEST, SEDAM GODINA UNAPRIJED. Tako je ovih dana ,Agrarija' iz Kopra podnijela zahtjev Saveznoj privrednoj komori za uvoz 3500 kutija viskija (po 12 boca u kutiji) potrebnih NAVODNO hotelu ,Liburnija' u Opatiji.

Isto tako beogradski ,Interexport' zatražio je da uveze za hotelsko poduzeće ,Avala' iz Budve 15.000 boca viskija i šampanjca iako se ,Avala' već opskrbila ovim pićem za 1971. godinu.

MOŽETE SE, DAKLE, NASIGURNO KLADITI DA ĆE USKORO POSKUPJETI i viski i šampanjac... ZNAJU uvoznici što je to LUKSUZNA roba« (sve istakao »H. T.«).

Očito je da su nove mjere savezne vlade, usmjerene na oporezivanje, barem mjesec dana ranije provaljene. Možda od onih istih koji su provalili i dan devalvacije dinara. Vjerujemo da ćete poduzeti mjere da se utvrdi tko provaljuje takve mjere,te poduzeti sve da se oduzme sva zarada do koje je bilo tko došao zbog toga što su unaprijed provaljene mjere vezane za oporezivanje luksuza. To je i te kako važno i zbog toga da se to ne ponovi i ubuduće.

Radničkom savjetu Hotelskog poduzeća »Orebić«, Orebić

Neke radnike vašeg poduzeća zanima postoji li mogućnost da zatražite reviziju ugovora s poduzećem »Generalexport« u vezi s kreditima koje ste dobili za prekoračenje troškova izgradnje hotela, zbog kojih ste morali sklopiti vrlo nepovoljan ugovor s »Genexovim« poduzećem »Yugotours« u pogledu prodaje hotelskih kapaciteta. Zanima ih kako se ugovori s »Genexom« i »Yugotoursom« odražavaju na dohodak »Orebića« i njihove osobne dohotke. Kako je ovo pitanje od interesa i za javnost, vjerujemo da ćemo dobiti od vas odgovor i tako njegovim objavljivanjem udovoljiti zainteresiranima.

Potjernica

Rade Tomić
Zagrebačka mljekara
Zagreb, Žitnjak b.b. — Tel. 645-227

Zagreb, 9. 8. 1971.

U r e d n i š t v u
HRVATSKOG TJEDNIKA
novine za kulturna i društvena pitanja
Z a g r e b
Matičina 2

U vezi napisa u 15. broju Vašeg lista od 23. 7. 1971. u rubrici »Karte na stol«, i dostavljenog Vam odgovora poduzeća u svrhu obaveznog objavljivanja, konstatirali smo da odgovor do danas nije objavljen.

Pozivom na odredbe čl. 36 i 37. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, izvolite u najkraćem roku obavijestiti ovo poduzeće, iz kojih razloga odgovor do danas nije objavljen, te da li će i kada biti objavljen. Obavijest mora biti u pismenom obliku.

U napisu je spomenuto da Vas je o podacima koje ste iznijeli obavijestila grupa radnika ovog poduzeća. Pretpostavljajući, da je ta obavijest uslijedila u pismenom obliku, molimo da nam dostavite fotokopiju te obavijesti.

Imamo dokaze da su pojedini kolporteri izvikivali parole kao »Direktor Zagrebačke mljekare dao 15 miliona za izbor miss Srbije!« i slično. Izvolite nas obavijestiti, da li su te parole izvikivane po uputama redakcije lista i da li Vam je poznato da su izvikivane i koji kolporteri i na kojim mjestima su ih izvikivali. Ako Vam nije poznato koji kolporteri su ove parole izvikivali, molimo Vas da nam saopćite mjesta u središtu grada Zagreba gdje se list 23. 7. 1971. prodavao, te koji kolporteri su ga prodavali, uz navod njihovih imena, prezimena i adresa.

GENERALNI DIREKTOR
(Rade Tomić)

Druže Tomiću, dopustite da vam postavimo dva pitanja:

1. Jeste li vi baš sasvim sigurni da ste ovo pismo poslali na pravu adresu? — Sudeći po rječniku, stilu i tonu ono je namijenjeno jednoj drugoj ustanovi: SUP-u!
2. Razgovarate li vi i sa svojim radnicima na ovaj način?

Cesta Zagreb–Split i »HT«

Ovih dana primila je redakcija »Hrvatskog tjednika« dopis od CENTRALNOG AKCIONOG ODBORA ZA UPIS ZAJMA ZA IZGRADNJU AUTOPUTA ZAGREB — SPLIT. U dopisu stoji slijedeće: »Ovim otkazujemo pretplatu na Vaše novine, pa molimo da nam obustavite njihovu dalju dostavu. Ukoliko niste dosad poslali, račun izvolite dostaviti na gornju adresu.

Uz drugarski pozdrav za press službu Vjekoslav Krsnik«.

O cesti Zagreb — Split »Hrvatski tjednik« posebno je pisao u brojevima 3, 4, 6, 7, 9, 12, 13. Pisali smo, dakle, o cesti gotovo u svakom broju, u većim ili manjim tekstovima. A MH, naš izdavač, poduzela je sama ili je sudjelovala u nizu akcija za prikupljanje novaca i davanje zajmova za izgradnju tog autoputa. Ovaj otkaz pretplate na naš list od strane »Centralnog akcionog odbora« primamo kao zahvalu za svoje pisanje.

Televizija i dr. Ćimić

NIN od 8. kolovoza u rubrici »Ljudi — vesti« donosi slijedeće: »Profesor sociologije i član žirija filmskog festivala u Puli, dr Esad Ćimić, požalio nam se da je doživio ,Embar-go' u televiziji Sarajevo posle izlaganja o naciji u emisiji ,Mozaik'. Ćimiću je posebno žao što je iz te emisije izbačen njegov monolog o poltronima i veruje da će ,kazna' potrajati bar godinu dana«.

U emisiji »Mozaik« prof. dr. Esad Ćimić izjavio je da se osjeća Hrvatom. Ne vjerujemo da će »kazna« potrajati godinu dana.

Suvišan demanti

U »Vjesniku« čitamo slijedeći demanti JAZU. »Od podpredsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti akademika Franje Kogoja primili smo slijedeći dopis s molbom da ga objavimo: »U ,Vjesniku' od 29. VII o. g. na strani 6 odštampan je članak pod naslovom ,Željezara Sisak odbila zahtjev JAZU'.

Kako je u tom članku apostrofirana Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, konstatiramo da Predsjedništvo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti nije nikad raspravljalo o ponovnom postavljanju spomenika bana Jelačića. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti nema nikakve veze s dopisom Gliptoteke koja je prema navedenom članku u ,Vjesniku' uputila molbu Željezari Sisak da novčano pomogne podizanje spomenika banu Jelačiću. Gliptoteka je samoupravna jedinica Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«.

Ne sumnjamo u točnost demantija, jer JAZU i dalje raspravlja samo o onim pitanjima koja su već raspravljena. Na taj način ona čuva svoj ugled, svoj znanstveni autoritet.

»Centralist protiv svoje volje«

U posljednjem broju NIN-a pod naslovom »Rasprave u Jugoslaviji« objavljen je članak urednika »L'Unita«. Redakcija NIN-a predstavila je članak slijedećim riječima: »Poznati italijanski publicista ĐUZEPE BOFA, urednik organa KP Italije ,Unita', boravio je prošlog meseca u našoj zemlji i posle toga napisao analitičku panoramu jugoslavenske politike i ekonomske situacije. Bofa je poznat po znalačkim analizama stanja u socijalističkim zemljama, objavljenim u nizu članaka i knjiga. O našoj zemlji piše prvi put. S njime se redakcija NIN-a dogovorila, još za boravka u Beogradu, da svoja zapažanja o Jugoslaviji napiše uporedo za ,Unita' i za NIN, te da istovremeno objavimo te tekstove. ,Unita', kao dnevnik, objavljuje ih u nastavcima, dok ih NIN objavljuje odjednom. Izgledalo nam je da viđenje ,sa strane' jednog iskusnog posmatrača može da nam otkrije zanimljivu, možda i nepoznatu, sliku o nama samima. Tekst članaka ĐUZEPE BOFE, koji danas objavljujemo, pokazao je da se u tom predviđanju nismo prevarili«. U članku čitamo i slijedeći pasus: »Ali pod okriljem centralističke vlasti — priznaje se danas — ponovo se pojavila stara teza o srpskoj supremaciji, upravo zato što nije imala samo klasne korene. Međutim, već godinama se srpski komunisti bore protiv nje, posebno od dana kada je smenjen Ranković koji je bio Srbin i koji je bio postao simbol centralističkih koncepcija, mada protiv svoje volje«. Ovo »viđenje sa strane« daje nam nesumnjivo, barem što se tiče dijela teksta koji smo prenijeli, »nepoznatu« sliku o »nama«, ali i o Rankoviću.

»Pothvat«

Iz — kako se to kaže — »dobro obaviještenih izvora saznajemo« da je na dubrovačkom aerodromu spaljena pošiljka »Hrvatskog tjednika« br. 14. Taj pothvat »paljenja knjiga« izveo je pilot JAT-a. U 13. broju »Hrvatskog tjednika« drugovima u JAT-u postavili smo u ovoj rubrici nekoliko otvorenih pitanja. Treba li sada, pitamo se, ovaj čin JAT-ova pilota smatrati i službenim odgovorom JAT-a na naša pitanja?

Posuđena izjava

U časopisu za društvena pitanja »Pogledi« (izdavač Matica hrvatska, Split), u rubrici »Okrugli stol«, čitamo slijedeći dio diskusije splitskog metropolita dr. Frane Franića o temi »Teologija i revolucija«:

»Tako bi filozofija postala suvišna, a čista bi nauka imala rješavati sve probleme. Tako bi politiku imali određivati profesori i inženjeri, a ne političari i rukovodioci. I kod nas se katolika danas pojavljuje nastojanje da bi vjerska i pastoralna pitanja rješavali teolozi, a mi bismo biskupi imali praviti samo ankete i biti samo koordinatori. Dakle ista pojava i kod vas i kod nas: profesori bi htjeli uvesti diktaturu. Ali rukovodioci to ne daju i to s p r a v o m (spac. »HT«), jer su oni bliži narodu i bolje poznaju njegove potrebe... Nema nauke ni prakse bez neke teorije i ideologije, kako je dobro dokazivao i sam Staljin, jer se inače gubimo u prakticizmu«.

30. OBLJETNICA REVOLUCIJE

POVIJESNI SMISAO I ZNAČENJE POBJEDE REVOLUCIJE U HRVATSKOJ (3)

UTEMELJENJE HRVATSKE DRŽAVNOSTI U SOCIJALISTIČKOJ ZAJEDNICI

NOP u Hrvatskoj nosio je od prvog dana značajke socijalističke revolucije koje je bit istodobno rješavanje revolucionarnih ciljeva i budućnosti hrvatskog naroda

FRANJO TUĐMAN

Bitne značajke NOP-a i Revolucije

Narodnooslobodilački pokret u Hrvatskoj počeo se razvijati od prvog dana okupacije i uspostavljanja marionetske NDH kao kontinuirani nastavak revolucionarne borbe radničke klase i pristaša antifašističkog i demokratskog pokreta iz svih slojeva hrvatskog pučanstva, a osim toga partizanskom pokretu u Hrvatskoj posebna obilježja dao je i oružani otpor ugroženog srpskog pučanstva.

Stvaranje političkog jedinstva svih antifašističkih, klasno-revolucionarnih i nacionalno-demokratskih snaga, za koje se Komunistička partija Hrvatske uporno zauzimala uoči rata, sad je ne samo postalo pretpostavkom za mogućnost razvitka narodnooslobodilačkog pokreta nego i jedina aktivna alternativa svemu onome što je donijela fašistička okupacija. NOP u Hrvatskoj nosio je od prvog dana značajke socijalističke revolucije, ali kojoj je bilo u samoj biti istodobno rješavanje revolucionarnih ciljeva radničke klase i same budućnosti hrvatskog naroda. U Hrvatskoj je radnička klasa — pokretana pobudom da je borbom antifašističkih sila, sa SSSR-om na čelu, u svjetskim dimenzijama kucnuo čas ostvarenja konačnih revolucionarnih ciljeva — bila nosilac otpora protiv okupatora i ustaške NDH, ali bez borbe za rješenje nacionalnog pitanja, ne samo s obzirom na fašističke okupatore nego i s obzirom na budućnost hrvatskog naroda i na odnošaj između svih naroda Jugoslavije, nije moglo biti nikakve narodnooslobodilačke borbe hrvatskog naroda. Zbog razdora koji je stvoren u monarhističkoj, velikosrpskoj Jugoslaviji, a još više produbljen ustaškom i četničkom akcijom, u Hrvatskoj je situacija bila slična onoj u Sloveniji, te velika većina hrvatskog naroda — kao što je E. Kardelj konstatirao i za slovenski narod — nije htjela čuti čak ni za ime stare Jugoslavije, samo u Hrvatskoj, jamačno, u još većem stupnju nego u Sloveniji.

Svjedočanstvo o težnjama hrvatskih revolucionara

O tome do koje je mjere u hrvatskom revolucionarno-demokratskom pokretu, od početka pa do kraja NOB-e, bila prisutna ideja borbe »protiv povratka na staro«, čime je prijetila politika jugoslavenske izbjegličke vlade i četničkog pokreta, ali i pasivno-fatalistička politika čekanja koje se držalo mačekovsko vodstvo HSS-a, mogao bi se navesti cio niz značajnih primjera.

Grupa revolucionara-komunista koja je stradala nakon neuspjela oslobođenja iz Kerestinca, srpnja 1941, a u kojoj su bili August Cesarec, Divko Budak, Ivan Krndelj, Pavao Markovac, Muhamed Kulenović, Juraj Bermanec, Dušan Grković, Josip Rendić, Stjepan Šeremet i drugi istaknuti hrvatski marksisti-revolucionari, ostavila je ovaj potresni dokument o svojoj viziji i o ciljevima započete borbe, napisavši na podrumskom zidu ustaškog zatvora u ulici Račkoga, br 9: »U OVIM PROSTORIJAMA PROŽIVJELI SU POSLJEDNJE SVOJE ČASOVE INTERNIRANI BORCI IZ KERESTINCA, NJIH 44. OSUDU O STRIJELJANJU PRIMILI SU SVI (!) UZDIGNUTE GLAVE, JER SU ZNALI DA UMIRU ZA PRAVEDNU STVAR, ZA STVAR RADNOG NARODA. ŽIVJELA SOVJETSKA HRVATSKA!«

Grupa boraca I. hrvatskog proleterskog bataljona koji je oslobodio Plitvička jezera u srpnju 1942. godine

Ta ideja borbe za ostvarenje i revolucionarnih i nacionalnih ciljeva, s kojom su umirali hrvatski revolucionari, preteče i predvodnici narodnooslobodilačke borbe, prožimala je i većinu pripadnika partizanskog pokreta u Hrvatskoj takvim intenzitetom da je čak i sam sporazum Tito—Šubašić 1944. izazvao u širokim slojevima hrvatskog naroda bojazan da se u njemu krije neka opasnost povratka na staru centralističko-hegemonističku Jugoslaviju u bilo kojem obliku.

Josip Broz Tito, vrhovni komandant NOVJ

Ciljevi revolucije: suverenitet i ravnopravnost naroda

Iz tih razloga NOP se u Hrvatskoj mogao razvijati samo na taj način da postane politički predstavnik i nosilac suvereniteta hrvatskog naroda i ideje bratstva s progonjenim srpskim pučanstvom u NDH, a za rješavanje na novim osnovama nacionalnog pitanja svih jugoslavenskih naroda, u sklopu općeg programa KPJ za stvaranje nove federativne, socijalističke Jugoslavije. Time je u Hrvatskoj došla do osobita izražaja najbitnija značajka narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji, koji se po Titovim koncepcijama razvijao kao jedinstven proces revolucionarne borbe radničke klase za socijalističke ciljeve s borbom i s tradicionalnim, prirodnim težnjama svakog pojedinog naroda da sam odlučuje o svojoj sudbini. Upravo zbog toga što se NOP u Hrvatskoj, u okolnostima kakve su nastale povijesnim razvitkom, okupacijom i stvaranjem NDH, i mogao u biti razvijati samo kao revolucionarno-demokratski pokret hrvatskog naroda, ni u Hrvatskoj u cjelini ni u pojedinim krajevima, ni 1941. ni kasnije (osim u Dalmaciji, u Hrvatskom primorju i u Istri za vrijeme kapitulacije Italije), nije došlo do općenarodnog ustanka, ali se zato narodnooslobodilačka borba razvijala neprekidno i u postupnu rastu, u revolucionarno-političkom i u oružanom smislu. Revolucija u Hrvatskoj započela je u skladu s političkim odlukama CK u Zagrebu, od prvih dana okupacije, o čemu govori i činjenica da je u Hrvatskoj 22. lipnja 1941. stvoren i prvi partizanski odred sastavljen od četrdesetak hrvatskih komunista iz Siska i da je postupno od 1941. do 1943. izgrađena šira revolucionarna vlast i brojnija partizanska vojska negoli u bilo kojoj drugoj zemlji okupirane Jugoslavije.

Borci brigade »Braća Radić« sa zarobljenim tenkom, travnja 1942. u Hrvatskom zagorju

Dr. Pavle Gregorić govori na zasjedanju Inicijativnog odbora ZAVNOH-a. Prvi s lijeva predstavnik Hrvatskog zagorja Stjepan Tuđman

Komandant glavnog štaba Hrvatske general Ivan (Josip) Rukavina (drugi s lijeva) s komandantom i politkomesarom Prvog hrvatskog korpusa (kasnije IV. korpus NOVJ) Ivanom Gošnjakom (treći s lijeva) i Većeslavom Holjevcem (u sredini) i dr., za vrijeme borbi oko Gospića svibnja 1942.

Imaju li se u vidu rezultati takva razvitka NOB-a u Hrvatskoj, posebno ili u usporedbi s drugima, onda ponavljanje jednostranih ocjena ili neosnovanih teza o nekom »zaostajanju« »ustanka« u Hrvatskoj svjedoči o nepoznavanju ili neuvažavanju povijesne uvjetovanosti društveno-političkih zbivanja s jedne strane, a s druge o neuočavanju onoga što je u oslobodilačkom ratu naroda SFRJ s gledišta socijalističke revolucije bilo bitno i zakonito, a što osebujno ili sporedno, što je bilo od privremena, a što od trajna značenja za pobjedu revolucionarno-demokratskog pokreta; koji su procesi bili uvjetovani iskustvima, položajem i probicima nacionalno-političkog razvitka pojedinih naroda, a koji u tom sklopu objektivnim i subjektivnim komponentama u razvitku revolucionarnog pokreta radničke klase i političkih predstavnika buržoazije ili — točnije — različitih građanskih i seljačkih slojeva.

U NOB-u izgrađena federalna država Hrvatska

Već u prvom razdoblju NOB-a od 1941. do 1943. u Hrvatskoj je bio izgrađen potpun sustav nove revolucionarne narodne vlasti, i to podjednako na okupiranom i na oslobođenom teritoriju, s ukupno 4.596 NOO-a povezanih u potpunu mrežu od mjesnih i općinskih, preko kotarskih, okružnih i oblasnih do ZAVNOH-a, koji se već bio konstituirao kao vrhovno predstavničko, zakonodavno i izvršno tijelo, odnosno kao najviši organ državne vlasti federalne demokratske Hrvatske i nosilac suvereniteta hrvatskog naroda; partizanske snage bijahu izrasle u brojnu i dobro organiziranu oružanu silu revolucije: pod GŠ NOV i PO Hrvatske potkraj 1943. bila su 3 korpusa, 11 divizija, 40 brigada i brojni odredi, a od ljeta 1944. od 9 korpusa NOV Jugoslavije u Hrvatskoj je bilo 5 korpusa i 17 divizija s ukupno oko 150.000 boraca — partizanske snage kontrolirale su već od godine 1942. sve krajeve Hrvatske- a od jeseni 1943. tri četvrtine teritorija bilo je oslobođeno ili poluoslobođeno; za vrijeme NOB-a redovi revolucionarno-demokratskog pokreta pod vodstvom KPH prošireni su u Jedinstvenu narodnooslobodilačku frontu koja je obuhvaćala antifašističke, patriotske i demokratske elemente iz svih društvenih slojeva.

Ivo Rukavina, komandant Glavnog štaba Hrvatske

U cjelini, u Hrvatskoj je NOP već 1943. odnio u biti političku pobjedu, onemogućivši ne samo konsolidaciju kvislinške NDH nego i neke pokušaje kontrarevolucije, kao iz redova Mačekova vodstva HSS-a da oslabe NOP iznutra, tako iz ustaško-domobranskih redova da u savezu s HSS-om igraju na kartu prijelaza NDH na stranu zapadnih saveznika, što bi bilo moglo postati realnom opasnošću da NOP u Hrvatskoj već nije bio osigurao pobjedu. Postignutim rezultatima i političkom i vojnom snagom NOP u Hrvatskoj dao je u općejugoslavenskom opsegu toliko znatan prilog da se može ustvrditi da je bio među onim snagama koje su bile glavni oslonac pobjedi socijalističke revolucije u cjelini, pridonoseći osobito mnogo stvaranju nove demokratske, federativne zajednice naroda Jugoslavije na principima ravnopravnosti, samoodređenja i suverenosti svih njezinih članova. Zbog onakve polarizacije društveno-političkih snaga kakva se zbivala u Hrvatskoj uoči rata i za vrijeme okupacije, NOF Hrvatske stvarala se kao jedinstven savez odozdo svih antifašističkih, revolucionarno-demokratskih i patriotskih ljudi, na programu NOP-a. Čak i kasnije, kad su 1943. na slobodnom teritoriju formirani Izvršni odbor HSS-a i Srpski klub u sastavu JNOF-a, to je samo formalno unosilo u nju stanovite koalicione elemente, jer su oni osnovani na podlozi JNOF-a i priznavanja vodeće uloge KPH u njoj.

Ivan Šibl, komesar X. (zagrebačkog) korpusa NOVJ

Socijalni i nacionalni sastav pripadnika NOP-a

Do sada još nije potpuno znanstveno istražena socijalna i nacionalna struktura pripadnika NOP-a u Hrvatskoj (to statistički vjerojatno nije ni moguće u potpunosti izvršiti, ali se na temelju analize raspoloživih podataka o sastavu članstva boraca mogu izvući približni zaključci. Od 471.836 aktivnih sudionika NOB-a i socijalističke revolucije najveći broj, odnosno oko 52%, otpada na seljaštvo, oko 35% bili su radnici, oko 8,2% intelektualci i službenici i oko 4,5% ostali (obrtnici, trgovci i dr.). Struktura pripadnika NOP-a za cijelu Jugoslaviju pokazuje razmjerno veći udio seljaštva, sa 61,1%, a nešto manji radništva, sa 30,8%, i intelektualaca i službenika, sa 6,0%. To je dijelom posljedica drukčije strukture stanovništva a dijelom i osobitost razvitka NOB-a u pojedinim jugoslavenskim zemljama. Ali kad se udio pojedinih socijalnih

Formiranje 3. brigade XIII. primorsko-goranske divizije XI. korpusa NOVJ nedaleko od Delnica